Příloha 4: Vývoj hrubého domácího produktu v jednotlivých čtvrtletích 2009- 2010 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno)

Ukazatel	1Q/09	2Q/09	3Q/09	4Q/09	1Q/10	2Q/10	3Q/10	4Q/10
HDP	-3,6	-4,8	-4,4	-3,2	1,1	2,3	2,7	2,6
Výdaje na konečnou spotřebu domácností	0,6	-0,1	-0,5	-0,9	0,2	0,7	0,7	-0,4
Výdaje na konečnou spotřebu vlády	1,4	1,5	4,0	3,4	2,1	0,9	-0,3	-1,6
Tvorba hrubého kapitálu	-6,1	-13,9	-14,8	-26,5	-8,4	0,7	15,2	11,2
Vývoz zboží a služeb	-19,0	-15,6	-8,0	2,4	18,2	19,3	16,4	16,8
Dovoz zboží a služeb	-16,8	-14,5	-6,6	-2,4	15,4	18,5	19,2	17,3

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

Příloha 5: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2010 (v %, meziročně, reálně)

Ukazatel	1Q/09	2Q/09	3Q/09	4Q/09	1Q/10	2Q/10	3Q/10	4Q/10
Průmyslová produkce	-19,0	-19,0	-13,2	-2,1	6,8	11,0	10,3	11,6
Stavební produkce	-10,8	1,2	0,3	2,0	-21,4	-7,2	-3,9	-4,1
Souhrnná produktivita práce	-3,5	-4,2	-3,2	-1,0	3,2	3,9	2,5	2,9

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

Příloha 6: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2010 (v %, reálně, meziročně)

Ukazatel	1Q/09	2Q/09	3Q/09	4Q/09	1Q/10	2Q/10	3Q/10	4Q/10
Míra inflace	5,0	3,7	2,1	1,0	0,7	0,6	1,1	1,5
Průměrná měsíční mzda (nominálně)	2,9	3,2	4,6	5,2	2,4	2,4	2,1	0,9
Míra registrované nezaměstnanosti (průměr)	7,5	8,1	8,7	9,0	10,1	9,1	8,8	9,1

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

Tato monografie vznikla v rámci výzkumného projektu: „Inovační přístup k řešení disparit na úrovni regionu“, reg. č. WD-30-07-1, který je realizován na Ekonomické fakultě Technické univerzity v Liberci za finanční podpory Ministerstva pro místní rozvoj.

Autorský kolektiv monografie

Autoři působí na katedře ekonomie Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci

prof. Ing. Jiří Kraft, CSc., vedoucí autorského kolektivu – *kap. 4, závěr*

PhDr. Ing. Pavla Bednářová, Ph.D. – *kap. 3, předmluva*

Ing. Miroslava Lungová, Ph.D. – *kap. 5, summary*

Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D. – *kap. 1, 2*

PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D. – *kap. 6, summary*

Recenzenti: doc. Ing. Josef Vlček, CSc.
Filozofická fakulta UK Praha, Vysoká škola hotelová v Praze

doc. PhDr. Vnislav Nováček, CSc.
Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta managementu a ekonomiky

Editoři: PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D.
Mgr. Jan Dovolil

Publikace byla vydána za finanční podpory projektu reg. č. WD-30-07-1 výzkumného programu Ministerstva pro místní rozvoj.

© prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
© PhDr. Ing. Pavla Bednářová, Ph.D.
© Ing. Miroslava Lungová, Ph.D.
© Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D.
© PhDr. Lenka Sojková, Ph.D.

ISBN 978-80-7372-787-1

Název: Východiska z krize. Cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR.

Autoři: prof. Ing. Jiří Kraft, CSc.
PhDr. Ing. Pavla Bednářová, Ph.D.
Ing. Miroslava Lungová, Ph.D.
Ing. Iva Nedomlelová, Ph.D.
PhDr. Lenka Sojková, Ph.D.

Vydavatel: Technická univerzita v Liberci

Obálka: Ing. Aleš Kocourek, Ph.D.

Určeno pro: odbornou veřejnost a studenty ekonomických fakult

Schváleno: Rektorátem TUL dne 24. 11. 2011, čj. RE 93/11

Počet stran: 133

Počet výtisků: 114

Vydání: první

Rok vydání: 2011

Tiskárna: Vysokoškolský podnik Liberec, spol. s r.o., Hálkova 6, Liberec

Číslo publikace: 55-093-11

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-7372-787-1

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta
katedra ekonomie

Východiska z krize
Cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR

Jiří Kraft
Pavla Bednářová
Miroslava Lungová
Iva Nedomlelová
Lenka Sojková

Monografie

Výzkumný projekt WD-30-07-1

2011

Základní informace o projektu

Název:	Inovační přístup k řešení disparit na úrovni regionu WD-30-07-1
Řešitel:	Technická univerzita v Liberci Ekonomická fakulta Katedra podnikové ekonomiky
Spoluřešitel:	Katedra ekonomie Voroněžská 13 461 17 Liberec
Zadavatel:	Ministerstvo pro místní rozvoj Staroměstské náměstí 6 110 15 Praha
Program:	WD – Výzkum pro řešení regionálních disparit
Číslo:	WD-30-07-1
Období:	2007 – 2011
Cíl:	Formulovat opatření ke snížené meziregionálních disparit v oblasti hospodářského rozvoje České republiky

Příloha 1: Vývoj hrubého domácího produktu v letech 2005-2012 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB)

Makro ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP	6,4	7,0	6,1	2,3	-4,0	2,2	**1,5**	**2,8**
Výdaje na konečnou spotřebu domácností	2,6	5,2	4,9	3,4	-0,2	-0,1	**0,2**	**2,0**
Výdaje na konečnou spotřebu vlády	2,9	1,2	0,5	1,1	2,6	-0,1	**-1,2**	**0,7**
Tvorba hrubého kapitálu	-0,6	10,2	9,4	-3,2	-15,5	5,3	**2,8**	**5,2**
Vývoz zboží a služeb	11,8	16,2	15,0	5,7	-10,5	17,7	**15,3**	**9,6**
Dovoz zboží a služeb	5,2	14,7	14,2	4,3	-10,4	17,6	**14,0**	**10,3**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

Příloha 2: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005- 2012 (meziročně, reálně, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB)

Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Průmyslová produkce	3,9	8,3	10,6	-1,8	-13,6	10,3	-	-
Stavební produkce	5,2	6,0	7,1	0,0	-0,9	-7,1	-	-
Souhrnná produktivita práce	5,2	4,8	3,4	1,2	-3,0	3,2	**2,1**	**2,0**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

Příloha 3: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005-2012 (v %, meziročně, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB)

Ukazatel	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Míra inflace (konec období)	1,9	2,5	2,8	6,3	1,0	1,5	-	-
Průměrná měsíční mezd (nominálně)	5,0	6,6	7,2	7,8	3,3	1,9	**2,3**	**4,1**
Míra registrovaná nezaměstnanost (průměr)	9,5	8,6	7,0	5,8	8,3	9,3	**8,8**	**8,2**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, II/2011

5 Klíčové faktory odolnosti místních a regionálních ekonomik vůči negativním hospodářským šokům 75
5.1 Dopady hospodářské krize 2008-09 na místní ekonomiky 76
5.2 Koncept odolnosti regionální/místní ekonomiky 81
5.3 Resilience a hystereze: teoretické aspekty 83
5.4 Praktická ukázka aplikace: měření odolnosti britských regionů 86
5.5 Vybrané faktory podporující regionální odolnost vůči krizi 90
5.5.1 Koncept lokálního multiplikátoru 91
5.6 Příklad výpočtu: praktické implikace 93
5.7 Shrnutí 94
6 Dluhová krize v Eurozóně a USA 96
6.1 Příčiny nové krize v roce 2011 97
6.2 Dluhová krize 99
6.2.1 Řešení dluhové krize 102
6.3 Státní zásahy 104
6.3.1 Fiskální nástroje 105
6.3.2 Měnová politika 106
6.4 Krize v ČR 108
6.4.1 Dopad krize na jednotlivé regiony v ČR a možnosti její eliminace 111
6.5 Shrnutí 115
Závěr 119
Summary 121
Seznam použité literatury 122
Seznam příloh 130

[92] SETTERFIELD, M. Hysteresis. Working Paper 10-04, Department of Economics, Trinity College, Hartford, Conecticut.

[93] SCHILLER, B. R. Makroekonomie dnes. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0169-X.

[94] SIMMIE, J. a MARTIN, R. The Economic Resilience of Regions: Towards and Evolutionary Approach. [online] Cambridge Journal of Regions, Eonomy and Society, 3, pages 27-43. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://www.brookes.ac.uk/schools/be/staff/resources/simmie/The%20economic%20resilience%20of%20regions%20towards%20an%20evoultionary%20approach.pdf>

[95] ŠUSTROVÁ E., Vliv finanční krize na insolventnost firem ČR. Diplomová práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010.

[96] ŠVIHLÍKOVÁ, I. Veřejné dluhy, „bankroty“ států a možná řešení. 18. 7. 2011 Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/59406.html>

[97] ŠVIHLÍKOVÁ, I. Zapojení ČR do světové ekonomiky, I. část – obchod. 2. 8. 2011. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/59584.html>

[98] ŠVIHLÍKOVÁ, I. Zapojení ČR do světové ekonomiky, II. část – investice. 15. 8. 2011. Dostupné z: < http://www.blisty.cz/art/59776.html>

[99] Technologický profil ČR. Databáze. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.techprofil.cz/>[cit. 17. 8. 2011].

[100] URBACT Cities and the economic crisis.[online]. EU, April 2010. [cit. 2011-02-05]. 66 pages. Dostupné z: <http://urbact.eu/fileadmin/general_library/Survey_CitiesandCrisis_01.pdf>

[101] URBACT Cities Facing the Crisis. Impact and Responses. [online]. EU, November 2010. [cit. 2011-02-15]. 82 pages. Available from Available from: <http://urbact.eu/fileadmin/general_library/Crise_urbact__16-11_web.pdf>

[102] VALE, Lawrenc, J. a CAMPANELLA, Thomas, J. The Resilient City: How Modern Cities Recover from Disaster. Oxford University Press, USA, 2005, 392 s., ISBN 978-0195175837.

[103] VALENTA, F., Tvůrčí aktivita – inovace – efekty. Praha: Nakladatelsví Svoboda, 1969 ISBN ISBN 25-093-069

[104] ZAKARIA, F. Jak může Čína pomoci Evropě překonat dluhovou past. Revue Politika 9/2011, ISSN 1803-8468

[105] ZEMÁNEK, J. Kdy přijde další celosvětová hospodářská recese? 5. 9. 2005 Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-recese>

[78] OECD Strategic Response to the Financial and Economic Crisis. Contributions to the Global Effort. [online] OECD: 2009, 24 pages. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/57/42061463.pdf>

[79] OECD, Eurostat, Oslo Manual. Guidelines for collecting and interpreting innovation data. 3rd edition. July 5, 2005 [online]. Dostupné na WWW: <http://www.sourceoecd.org/9264013083> [cit. 28. 9. 2011].

[80] OECD, Understatnding Economic Growth. 2004. ISBN 92-64-019332

[81] PENDALL R, FOSTER K. A., a COWELL, M. Resilience and regions: building understanding of the metaphor. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 2010;3:71-84.

[82] PIKORA, V. Ekonomika ztrátí dech. Nezačíná takto krize? 17. 8. 2011. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/vladimir-pikora-ekonomika-ztraci-dech-zacina-krize-691443>

Seznam obrázků

Obr. 1: Výnosy hrubého domácího produktu v letech 2005-2012 (meziroční, reálné, sezónně očištěno, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 16
Obr. 2: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005-2012 (meziroční, reálné, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 17
Obr. 3: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005-2012 (v %, meziroční, reálné, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 18
Obr. 4: Výnosy hrubého domácího produktu v jednotlivých čtvrtletích 2009-2012 (meziroční, reálné, sezónně očištěno, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 22
Obr. 5: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2012 (meziroční, reálné, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 23
Obr. 6: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2012 (reálné, meziroční, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 24
Obr. 7: Hrubý domácí produkt, meziroční změna v % 32
Obr. 8: Výnosy míry inflace v ČR v letech 1999-2012 34
Obr. 9: Výnosy běžného účtu platební bilance v ČR v letech 1996-2012 35
Obr. 10: Výnosy nezaměstnanosti v ČR v letech 1994-2014 36
Obr. 11: Výnosy směnného kurzu CZK v letech 1991-2014 36
Obr. 12: Meziroční změny reálného HDP (%) 37
Obr. 13: Meziroční změny indexu průmyslové produkce IPP (%) 38
Obr. 14: Strukturální podobnost ve vztahu k eurozóně 39
Obr. 15: Sektorová struktura výnoje HPH (v p. b., s. c. 2000, sezónně očištěno) 41
Obr. 16: Výnosy HDP – objemové indexy (stálé ceny, předcházející rok = 100) dle krajů NUTS 3 v ČR v letech 2007-2009 46
Obr. 17: Regionální struktura HDP v % dle krajů NUTS 3 v ČR v letech 2007-2009 47
Obr. 18: Výnosy HDP na 1 obyv. v % dle krajů NUTS 3 v ČR v letech 2007-2009 47

OBSAH

Základní informace o projektu **4**

Seznam obrázků **7**

Seznam tabulek **9**

Předmluva **11**

1 Metodologicko-teoretické přístupy k problematice hospodářského cyklu **13**

1.1 Shrnutí 15

2 Hospodářská realita České republiky **16**

2.1 Charakteristika makroekonomického vývoje ČR druhé poloviny prvního desetiletí 21. století 16

2.2 Čtvrtletí analýza makroekonomického vývoje ČR v letech 2009 – 2011 – fáze oživení 21

2.3 Shrnutí 30

3 Vliv ekonomické krize na regionální odvětvovou strukturu **31**

3.1 Vnější ekonomické prostředí 31

3.2 Ekonomické prostředí v ČR 33

3.3 Korelace ekonomické aktivity 37

3.4 Odvětvová struktura tvorby HDP 39

3.5 Regionální ekonomická konvergence 43

3.6 Regionální konkurenceschopnost 48

3.7 Shrnutí 49

4 Důsledky krize v regionech: modifikace tržních struktur a projevy TTE pokroku **51**

4.1 Krize v českých regionech 51

4.2 Faktory ekonomického růstu 55

4.3 Tržní struktury a alternativní cesty jejich modifikace 59

4.4 TTE pokrok jako základ konkurenceschopnosti 61

4.4.1 Inovace jako ztělesnění TTE pokroku 62

4.4.2 TTE pokrok v produkční funkci 66

4.4.3 Inovativní firmy v českých regionech 68

4.4.4 Vztahy kapitálu a práce při dosahování konkurenceschopnosti 72

4.5 Shrnutí 73

Obr. 20: Vývoj počtu návrhů na konkurs, zahájených řízení a růstu HDP v ČR v letech 1995-2009 53

Obr. 21: Porovnání vývoje návrhů na konkurz v období krize podle krajů ČR 55

Obr. 22: Vývoj podílu skupin odvětví na tvorbě hrubé přidané hodnoty ve vybraných obdobích 58

Obr. 23: Srovnání ceny a vyrábějícího množstvím monopolem, oligopolem s dominantní firmou a firmami v dokonalé konkurenci 60

Obr. 24: Hlavní charakteristické rysy regionálních typů NUTS II 64

Obr. 25: Výdaje na vědu a výzkum podle krajů ČR (mil. Kč v běžných cenách) 65

Obr. 26: Produkční funkce, průměrný a marginální produkt dvou po sobě jdoucích kratkých období a vliv TTE pokroku 67

Obr. 27: Produkční funkce dlouhého období 68

Obr. 28: Inovativní podniky v ČR podle počtu zaměstnanců 70

Obr. 29: Inovativní podniky v ČR podle regionálního umístění 71

Obr. 30: Regionální zastoupení spin off firem v ČR v roce 2011 72

Obr. 31: Změna podílu kapitálu a práce na tvorbě produktu 72

Obr. 32: Nástin současné krize a její implikace pro místní ekonomiky 77

Obr. 33: Negativní hysterezní dopad hospodářského šoku na regionální růst 84

Obr. 34: Pozitivní hysterezní dopad hospodářského šoku na regionální růst 85

Obr. 35: Čtyři dimenze regionální hospodářské odolnosti vůči hospodářským šokům 86

Obr. 36: Ukázka výpočtu lokálního multiplikátoru: provozní příjem organizace 93

Obr. 37: Míra soukromých úspor v USA 100

Seznam příloh

Příloha 1: Vývoj hrubého domácího produktu v letech 2005-2012 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 131

Příloha 2: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005- 2012 (meziročně, reálně, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 131

Příloha 3: Vybrané ekonomické ukazatele v letech 2005-2012 (v %, meziročně, roky 2011 a 2012 – prognóza ČNB) 131

Příloha 4: Vývoj hrubého domácího produktu v jednotlivých čtvrtletích 2009- 2010 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno) 132

Příloha 5: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2010 (v %, meziročně, reálně) 132

Příloha 6: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2009-2010 (v %, reálně, meziročně) 132

[66] MPO: 2010. a) Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2009 [online]. 2010. [cit. 2011-08-129]. 85 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://download.mpo.cz/get/39149/46523/558694/priloha001.pdf>

b) Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO [online]. 2010. [cit. 2011-08-29]. Dostupné na WWW: <http://www.mpo.cz/dokument76395.html>

[67] MPO: 2011. a) Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2010 [online]. Duben, 2011. [cit. 2011-09-26]. 114 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://www.mpo.cz/dokument76395.html>

b) Čtvrtletní analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za 1. čtvrtletí 2011 [online]. Červen, 2011. [cit. 2011-09-26]. 79 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://www.mpo.cz/dokument89045.html>

[68] MPO: Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2005 [online]. 2006. [cit. 2011-08-29]. 167 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://download.mpo.cz/get/26276/29695/319827/priloha004.pdf>

[69] MPO: Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2006 [online]. 2007. [cit. 2011-08-29]. 176 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://download.mpo.cz/get/28509/33984/363308/priloha001.pdf>

[70] MPO: Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2007 [online]. 2008. [cit. 2011-08-29]. 122 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://download.mpo.cz/get/31516/38290/438938/priloha002.pdf>

[71] MPO: Analýza vývoje ekonomiky ČR a odvětví v působnosti MPO za rok 2008 [online]. 2009. [cit. 2011-08-29]. 86 str. (PDF). Dostupné na WWW: <http://download.mpo.cz/get/34984/43009/511998/priloha002.pdf>

[72] MPO: Strategie konkurenceschopnosti ČR. Zpět na vrchol 2012 – 2020 [online]. Dostupné na WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/kveten-2011/namety-strategie-konkurenceschopnosti-cr/100194 8/60599/> [cit. 28. 9. 2011].

[73] MŠMT, Výzkum a vývoj pro inovace: Operační program. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/operacni-program-vyzkum-a-vyvoj-pro-inovace-1> [cit. 2011-05-21].

[74] MULLER, E., JAPPE, A., HERAUD, J.-A., ZENKER, A., A regional typology of innovation capacities in New Member States & Candidate Countries. Working Papers Firms and Region, No. R1/2006. Fraunhofer ISI Karlsruhe. ISSN 1438-9843

[75] Německý ekonom: svět je na pokraji nové krize. 8. 8. 2011 Deník.cz Dostupné z: <http://www.denik.cz/ekonomika/nemecky-ekonom-svet-je-na-p20110808.html>

[76] NOVOTNÁ P., Spin off firmy. Bakalářská práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011.

[77] OECD Investing for Growth. Building Innovative Regions. [online] OECD, 2009. Background report: meeting of the Territorial Development Policy Committee (TDPC). [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/60/38/42531915.pdf>

Tab. 19: Regionální reakce na hlavní hospodářské šoky: změna zaměstnanosti v průmyslu a službách, recese 1979-83 88

Tab. 20: Regionální reakce na hlavní hospodářské šoky: změna zaměstnanosti v průmyslu a službách, recese 1990-92 89

Tab. 21: Vybrané makroekonomické ukazatele ekonomik EU 96

Tab. 22: Obchodní bilance s vybranými státy EU (v mld. Kč) 110

Tab. 23: Potenciální pozitivní a negativní dopady PZI na podnikovou, místní a regionální úroveň ekonomiky hostitelské země 113

Vážený čtenáři,

monografie *Východiska z krize - cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR*, která se Vám dostává do rukou, navazuje na rok starou monografii *Hospodářská krize. Vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionů* stejného kolektivu autorů. V šesti kapitolách rozšířili autoři svůj pohled na problematiku hospodářské krize o kvalitativně nový rozměr týkající se možných východisek z krize v souvislosti s aktuálním vývojem makroekonomického prostředí v České republice a mikroekonomické situace jednotlivých regionů České republiky.

Předmluva

První kapitola *Metodologicko-teoretické přístupy k problematice hospodářského cyklu* je metodologickým úvodem zachycujícím řadu teoretických přístupů k objasnění podstaty a příčin hospodářského cyklu, resp. teorií hospodářských krizí. Tyto přístupy se liší svými metodologickými východisky ke zkoumání dané problematiky a metodami, které ve svých myšlenkových postupech a ekonomických analýzách používají. Analýza makroekonomického vývoje České ekonomiky v letech 2005 až 2012 je obsahem druhé kapitoly s názvem *Hospodářská realita České republiky*, přičemž hodnoty pro roky 2011 a 2012 vycházejí z prognózy České národní banky. V rámci tohoto sledovaného obdobi prošla česká ekonomika třemi fázemi hospodářského cyklu, od expanze přes recesi až k nadějí na oživení v následujících letech. *Vliv ekonomické krize na regionální ověřovou strukturu* je název a náplň kapitoly třetí. Regionální odvětvová struktura je základním a určujícím faktorem ekonomického výstupu regionu, který dále ovlivňuje souvisejíci ekonomické ukazatele, jako je regionální tvorba hrubého fixního kapitálu, regionální nezaměstnanost, disponibilní důchod domácností. Kapitola čtvrtá se zabývá *Důsledky krize v regionech: modifikace určních struktur a projevy TTE pokroku*. Ekonomická krize se v realitě odvíjí od mikroekonomických subjektů strany nabídky – od firem. Výrazné rozdíly mezi dopady krize na jednotlivé regiony mají základ právě ve schopnosti těchto ekonomických subjektů sídlicích na území přislušných regionů vypořádat se s problémy, které krize přináší. Závažnost hospodářské krize 2008-09 byla nepochybně dána kombinací faktorů, které se na její podobě projevily. V zásadě lze říci, že došlo současně k selhání trhu i hospodářské politiky. Krize odhalila některé zajímavé skutečnosti týkající se tradičních názorů na zdroje ekonomického růstu, zejména na význam trvalých infrastrukturních projektů a významu aglomeračních úspor. *Klíčové faktory odolnosti místních a regionálních ekonomik vůči negativním hospodářským šokům* jsou analyzovány v kapitole páté. Vzhledem k tomu, že se současná krize jeví zejména jako krize dluhová, je zřejmé, že eliminace dopadů na regiony nebude tak zcela závislá pouze na jejich možnostech. Opatření jsou přijímána zejména na úrovni státu – úsporná opatření, škrty ve výdajích státního rozpočtu, zefektivnění státních zakázek, omezení korupce ve státní správě, zlepšení výběru daní, zamezení daňových úniků. Touto problematikou zabývá kapitola šestá s názvem *Dluhová krize v Eurozóně a USA*.

[25] DAWLEY, S, PIKE, a., TOMANEY, J. Towards the Resilient Region?: Policy Activism and Peripheral Region Development. [online] London: Spatial Economic Research Centre, 2010, 16 pages. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://ideas.repec.org/p/cep/sercdp/0053.html>

[26] DIEZ, M.-A., New Approaches to Evaluating Regional Policy. The Potential of a Theory-Based Approach. GMI, 36, Winter 2001, EBSCO Publishing, s. 29-37.

[27] DOING BUSINESS 2009, 198 stran, ISBN 978-0-8213-7609-6

[28] EUROSTAT. Science, Technology and Innovation. [online] Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/science_technology_innovation/introduction> [cit. 2011-01-12]

[29] FOSTER, J. B., MAGDOFF, F. Velká finanční krize: příčiny a následky. Praha: Grimmus, 2009. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4.

[30] FOSTER, K. A. A Case Study Approach to Understanding Regional Resilience. [online] Working paper 2007-08, Institute of Urban and Regional Development, Berkeley, 2007. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: < http://escholarship.org/uc/item/8tt02163;jsessionid=CC9230C2F93E51E471B79B0FC9AD9C1B#page-2>

[31] GOLA, P. Zadlužénost zemí ve světě 3. 5. 2010 Finance.cz Dostupné z: <aktualne.centrum.cz/blogy/stepan-pirko.php?itemid=9747>

[32] HAMPL, M. Evropské dluhy bude třeba zčásti odpustit. HN 16. 8. 2011, str. 13-15, ISSN 0862-9587

[33] HARFORD, J. The Report of the High Level Group on Manufacturing. Towards 2016. Dublin: Department of Enterprise, Trade and Employment, March 2008. [online] Dostupné na WWW: <www.entemp.ie> [cit. 2008-11-09]

[34] HILL, E.W., WIAL, H. a WOLMAN, H. Exploring Regional Resilience. [online] Working paper 2008-04, Macarthur Foundation Research Network on Building Resilient Regions, Institute for Urban and Regional Development, University of California Berkeley, 2008. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: < http://escholarship.org/uc/item/7fq4n2cv>

[35] CHRISTOPHERSONA, S., MICHIE, J. a TYLER, P. Regional resilience: theoretical and empirical perspective. [online] Oxford Journals, Economics and Social sciences, Volume 3, Issue 1, pp. 3-10. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://cjres.oxfordjournals.org/content/3/1/3.full#ref-15>

[36] Itálie nechce řecký scénář. Pomohou ji Číňani? 13. 9. 2011, Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/italie-nechce-recky-scenar-pomohou-jicinani-699478>

[37] Japonsko nezvládá stáhnt dluh, hrozí mu snížením ratingu. 31. 5. 2011 Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/japonsko-nezvlada-statni-dluh-hrozi-mu-snizeni-ratingu-629173>

[38] KAHOUN, J. Regionální ekonomická výkonnost a disponibilní důchod domácností. Working Paper č. 15/2010, Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, 2010

[39] KISLINGEROVÁ, E. Podnik v časech krize. Jak se nedostat do potíží a jak se dostat z potíží: zkušenosti ze světové recese let 2007 až 2009. Grada Publishing, a.s., Praha 2010, 206 str., ISBN 978-80-247-3136-0

[40] KLIČKA, J. Viníci krize? Politici, kteří nastřádali dluhy. 11. 8. 2011 Deník.cz Dostupné z: <http://www.denik.cz/z_domova/vinici-krize-politici-kteri-nastradali-dluhy.html>

[41] Kolektiv CES VŠEM, NOZV NVF: Konkurenční schopnost České republiky. Praha, Linde 2010, 460 s. ISSN 1804-4166

[42] KOMISE ES. Building the Knowledge Society: Social and Human Capital Interactions. SEC (2003) 652, Brussels.

[43] KOMISE ES. Evropa 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. Sdělení Komise KOM (2010), Brusel 3. 3. 2010

[44] KOMISE ES. Rámec společenství pro státní podporu výzkumu, vývoje a inovací. Úřední věstník EU 2006/C 323/01 z 31. 12. 2006. Brusel.

[45] KOMISE ES. Strategická zpráva o obnovené Lisabonské strategii pro růst a zaměstnanost: zahájení nového cyklu (2008-2010). Sdělení Komise Evropské radě. COM (2007) 803, Brusel

[46] KOMISE ES: Plán evropské hospodářské obnovy. Sdělení Komise Evropské radě, KOM (2008) 800. Brusel 26. 11. 2008.

[47] KORNAI, J Cesta ke svobodné ekonomice. Academia, Praha, 1990. 159 str., ISBN 80-200-0273-1

[48] KORNAI, J. Deset let po cestě ke svobodné ekonomice: Autorovo hodnocení sebe sama. Politická ekonomie, 2001, roč. 49, č. 5, s. 621 - 634. ISSN 0032-3233

[49] KOUSALOVÁ, P Lokalizace přímých zahraničních investic: potenciál a jeho realizace v regionech ČR. Diplomová práce UK, Praha 2005, 107 str.

[50] KRAFT, J., KRAFTOVÁ, I. The influence of globalization on market structure and competitive advantage of selected economies. Conference proceedings: 3th Central European Conference in Regional Science (CERS), October 7th-9th, 2009, Košice, Slovak Rebuplic, pp. 531-546. ISBN 978-80-553-0329-1

[51] KRAFT, J., KRAFTOVÁ, I.: Dynamic Equilibrium of the Global Economy – Effects of Cyclic Develpoment. In Economics and Management: 15 (2010) p. 123-129. ISSN 1822-6515.

[52] KRAFT, J.; BEDNÁŘOVÁ, P.; LUNGOVÁ, M.; NEDOMLELOVÁ, I.; SOJKOVÁ, L. Hospodářská krize. Vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionů. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. 257 s. ISBN 978-80-7372-678-2.

[53] KRAFTOVÁ I., ŠUSTROVÁ, E. Mezoekonomické aspekty cyklického charakteru bankrotů v ČR. Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D, Vol. 18/2010, str. 125-137, ISSN 1211-555X

[54] KUČEROVÁ, I. Koncept regionální odolnosti Evropy. In Šůstková, M. - Němec, J. (eds.): „III. kongres českých politologů, Olomouc 8.-10. 9. 2006“, Česká společnost pro politické vědy, Praha – Olomouc, 2006, s. 447-462, ISBN 978-80-902176-0-7.

[55] KUČEROVÁ, I. Regional Resistance of Europe. In Kotábová, V. - Plechanovová, B. - Říchová, B. (eds.): „Instruments of European Integration“, IPS FSV UK, Praha, 2006, s.169-187, ISBN 80-239-8399-7.

[56] LANDESMANN, S. Industrial Restructuring and Trade Reorientation in Eastern Europe, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, ISBN 052 148 085 X

[57] LUNGOVA, M. Municipalities in the Face of Economic Crisis: Lessons from across Europe. In Proccedings of the 10th International Conference Liberec Economic Forum 2011. 1. vyd. Liberec: Technical University of Liberec, 2011, p. 270 – 278. ISBN 978-80-7372-755-0.

[58] MARTIN, R. Regional Economic Resilience, Hysteresis and Recessionary Shocks. [online] Newcastle: Regional Studies Association Annual International Conference, 2011, 40 pages. [cit. 2011-07-15]. Available from: <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/2011/april-newcastle/papers/Martin.pdf>

[59] MASKELL, P., ESKELINEN, H., MALMBERG, A., VATNE, E., Competitiveness, Localised Learning and Reginal Development. London-New York: Routledge, 1998 in BUČEK a kol., Regionálna dimenzia znalostnej ekonomiky. Bratislava: EUBA, 2011 (rukopis)

[60] MCINROY, N. a LONGLANDS, S. Productive local eonomies: creating resident places. [online] Manchester: Centre for Local Economic Strategies, 2010, 28 pages [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://www.cles.org.uk/publications/productive-local-economies-creating-resilient-places-2/>

[61] MFČR 2011 Makroekonomická predikce české republiky, červenec 2011, [cit. 2011-09-02] dostupné z http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Makroekonomicka-predikce_2011-Q3.pdf

[62] MMR Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014–2020, [cit. 2011- 07-14] http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/srr.html

[63] MORETTI, E. Local Multipliers. [online] American Economic Review: Papers& Proceedings 100, 2010, p. 1-7. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://emlab.berkeley.edu/~moretti/multipliers.pdf>

[64] MORGAN, K., NAUWELAERS, C. Regional Innovation Strategies: The Challenge for Less-Favored Regions. Regions, Cities and Public Policy Series; London: The Stationery Office and the Regional Studies Association, 1999.

[65] MPO, Nejrychleji roste high-tech průmysl. Analýza MPO. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.mpo.cz/dokument87873.html> [cit. 28. 9. 2011]

[12] ČNB: Zpráva o inflaci II/2009. [online]. 2009. [cit. 2011-09-25]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2009/2009_II/download/zoi_II_2009.pdf>

[13] ČNB: Zpráva o inflaci II/2010. [online]. 2010. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_II/download/zoi_II_2010.pdf>

[14] ČNB: Zpráva o inflaci III/2009. [online]. 2009. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2009/2009_III/download/zoi_III_2009.pdf>

[15] ČNB: Zpráva o inflaci III/2010. [online]. 2010. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_III/download/zoi_III_2010.pdf>

[16] ČNB: Zpráva o inflaci IV/2009[online]. 2010. [cit. 2011-09-25]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2009/2009_IV/download/zoi_IV_2009.pdf>

[17] ČNB: Zpráva o inflaci IV/2010. [online]. 2010. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_IV/download/zoi_IV_2010.pdf>

[18] ČNB: Zpráva o inflaci, I/2011. [online]. 2011. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2011/2011_I/download/zoi_I_2011.pdf>

[19] ČNB: Zpráva o inflaci, II/2011. [online]. 2011. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_II/download/zoi_II_2010.pdf >

[20] ČNB: Zpráva o inflaci, III/2011. [online]. 2011. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2011/20110812_zoi_III_2011.html>

[21] ČSÚ, 2010 [cit. 2011- 09-12], dostupné: http://apl.czso.cz/nufile/reg_koment2010.htm

[22] ČSÚ, Inovační aktivity podniků v České republice v letech 2006 až 2008. [online]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/9605-10 [cit. 2011-06-25].

[23] ČSÚ, Ukazatele výzkumu a vývoje za Českou republiku celkem. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje> [cit. 25. 6. 2011].

[24] ČSÚ. Technologický pokrok, věda, výzkum, inovace a regionální rozvoj. [online] Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/39002931 57/$File/137607a1.pdf> [cit. 2009-02-19].

Cílem autorského kolektivu bylo na základě individuálních přístupů zanalyzovat složitou a vzájemně propojenou problematiku světové ekonomické krize a regionálního rozvoje. Autoři na základě svého úhlu pohledu poskytují čtenáři teoretická východiska i možné praktické aplikace na současnou realitu české ekonomiky.

Autorský tým si na konci tohoto úvodního slova dovoluje poděkovat zadavatelům projektu WD-30-07-1 „Inovační přístup k řešení disparit na úrovni regionů“ - Ministerstvu pro místní rozvoj - za možnost zabývat se uvedenou problematikou a publikovat názory na ni v této monografii za jejich laskavé podpory.

Autoři

Seznam tabulek

Tab. 1: Vývoj hrubého domácího produktu v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno, prognóza ČNB) 28

Tab. 2: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, prognóza ČNB) 28

Tab. 3: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, prognóza ČNB) 29

Tab. 4: Hlavní makroekonomické ukazatele české ekonomiky (predikce pro rok 2011, 2012) 33

Tab. 5: Podíly ekonomických odvětví na HDP v roce 2007-2009 (%) 40

Tab. 6: Příspěvky odvětví k růstu hrubé přidané hodnoty v ČR v letech 2008-2010, (meziročně, v %) 42

Tab. 7: Vývoj HDP – objemové indexy (stálé ceny, min. rok = 100), regionální HDP přepočtený na jednoho obyvatele v % (ČR=100) a regionální struktura v % běžných cen (HDP ČR=100) 43

Tab. 8: Měkké faktory omezující inovační aktivity českých podnikatelů 52

Tab. 9: Vývoj změn v návrzích na konkurz podle jednotlivých krajů ČR 54

Tab. 10: Odvětvová struktura tvorby hrubé přidané hodnoty podle krajů ČR v roce 2008 (v %) 59

Tab. 11: Začlenění NUTS II ČR do pětistupňové typologie regionů EU 64

Tab. 12: Vývoj produkce zpracovatelského průmyslu mezi roky 2009 a 2010 66

Tab. 13: Finanční podpora inovačních aktivit z veřejných zdrojů v období 2004–2006 (počty podniků podle jejich velikosti) 69

Tab. 14: Finanční podpora inovačních aktivit z veřejných zdrojů v období 2004–2006 (počty podniků podle odvětví) 69

Tab. 15: Souhrn faktorů určujících rychlost nástupu a míru dopadu krize na místní ekonomiku 79

Tab. 16: Hlavní reakce místních municipalit na ekonomickou krizi ve čtyřech základních oblastech 80

Tab. 17: Různé interpretace odolnosti 83

Tab. 18: Odolnost vůči recesi napříč Velkou Británií: Indexy citlivosti relativního poklesu zaměstnanosti během tří velkých hospodářských recesí 87

produkt současného roku je realizován za důchod roku předchozího. To byla hlavní příčina zaostávání poptávky za nabídkou. Sismondi v rámci své teorie permanentní podspotřeby zdůvodňoval nutnost prodávat část vyprodukovaného výstupu na zahraničních trzích. Autorem teorie krizí z nadvýroby byl K. Marx. Hlavní příčinu cyklického vývoje ekonomiky viděl v základním rozporu kapitalistického způsobu výroby, což byl podle něj rostoucí společenský charakter výroby a přetrvávající soukromý charakter vlastnictví.

J. M. Keynes ve svém teoretickém přístupu zcela zavrhl Sayův zákon trhů, podle kterého dochází k automatickému obnovování rovnováhy při plném využití zdrojů. Odmítl základní metodologické postuláty neoklasické ekonomie (makroekonomie). Z hlediska metodologického bylo Keynesovým přínosem zabudování prvku nejistoty a očekávání do ekonomické analýzy. Byl iniciátorem oddělení makroekonomie od mikroekonomie a zastáncem empirického výzkumu v makroekonomii. Tyto momenty podnítily zeslabení neoklasické (klasické) axiomaticky-deduktivní metody v ekonomii. Keynesovo a posléze postkeynesovské myšlení je příkladem kritického realismu. Podstatou tohoto přístupu je odklon od teoretických modelů konstruovaných na axiomatech a budování úvah na realistických abstrakcích. Pro tento metodologický přístup je typické přijetí existence neúplných znalostí a kvalitativního poznání, které neumožňuje kvantifikaci. Jako příklad lze uvést Keynesovu teorii nejistoty a investičního chování.

Jako určující tendence v následném vývoji keynesovství se však po druhé světové válce až do poloviny 70. let dvacátého století prosadila v souvislosti s tzv. neoklasickou syntézou neoklasická interpretace Keynesova teoretického odkazu.

Keynesovsky orientované teorie hospodářského cyklu považují za hlavní příčinu ekonomických krizí nedostatečnou agregátní poptávku. K odstranění této příčiny navrhují taková hospodářsko-politická opatření, která mají chybějící poptávku doplnit. Preferují užití nástrojů rozpočtové politiky, nástroje monetární politiky chápou jako doplňkové.

Nejznámější neokeynesovské modely zabývající se danou problematikou jsou model akcelerátoru R. F. Harroda, model multiplikátoru E. D. Domara a model supermultiplikátoru P. A. Samuelsona a J. R. Hickse. Teorii hospodářského cyklu obohatili také postkeynesovci, především M. Kalecki, N. Kaldor nebo H. Minsky.

Z neoklasické metodologie vychází teoretický přístup nové klasické makroekonomie, který bývá někdy používán jako zastřešující název pro myšlenkový koncept monetaristů, školy racionálních očekávání a teorie reálného ekonomického cyklu. Neoklasicismus ve svých počátcích znamenal nový teoreticko-ekonomický systém, značně diferencovaný od klasické ekonomie. Jistou spojitost neoklasického myšlení s klasickým prezentoval liberalismus, respektive předpoklad vnitřní stability hospodářského systému.

V souvislosti s tzv. marginalistickou revolucí byl do ekonomie implementován koncept „homo oeconomicus“, tedy pojetí člověka jako racionálně optimalizujícího jedince, byla zdokonalena ricardovská deduktivní metoda a ekonomická teorie přijala matematické metody a grafickou analýzu. Mikroekonomický charakter neoklasické ekonomie je úzce spojen

Summary

The monograph titled „Solutions to the Crisis – Ways of Mitigating Negative Effects of Economic Crisis in the Czech Republic” is a part of a research project “Innovation Approach to Analysis of Disparities on Regional Level” WD-30-07-1. Provider of the project is the Ministry for Regional Development of the Czech Republic. This publication builds on the monograph of 2010 titled “Economic Crisis, Selected Macroeconomic and Microeconomic Contexts projected to Regional Level” and further develops an issue of financial and debt crisis in the Czech Republic, the European Union and the United States.

At first, theoretical-methodological approaches to an issue of economic cycle are provided. Explanation of cyclical development of market economies has always been in the centre of interest of both mainstream and alternative economic schools. All theoretical concepts agree that a main cause of cyclical development lies in fluctuations on supply side.

Second chapter analyses macroeconomic development of the Czech Republic as well as economic crisis impact on regional economic structure in the years 2009-2011. The text continues in the exploration of extraordinary significance of technical and technological economic progress when overcoming problems of regions associated with economic crisis. TTE progress is perceived as a base of competitiveness of small and medium enterprises.

Following chapter introduces a concept of regional resilience. Based on the example of Great Britain, it suggests that generally applicable universal model of stable regional growth can hardly be created. As a practical tool for boosting up the efficiency of management of local and regional economies development may serve a concept of local multiplier, which may ensure maximal effect of financial resources flowing in the region no matter what the source is.

The monograph is rounded out with a deep reflexion on causes of recent crisis. The current crisis of developed West seems to be complicated by the fact that many different crisis are intertwined – beginning with ethical and ideological crisis, crisis of practical policy, social policy and ending with a crisis of confidence and responsibility. Up-to-now implemented measures did not remove and could not have removed the real causes of the crisis because they do not consist purely in the economic sphere.

Key words:

Economic Cycle, Economic Crisis, Region, Innovation, Innovative Firm, Regional Competitiveness, Regional Resilience, Local Multiplier, Financial Crisis, Debt Crisis, State Interventions, Economic Policy Measures

JEL Classification:

A11, B49, E10, E62, F04, J08, R11

otevřenosti regionů zvyšuje. Konkurenceschopnost vůči jiným regionům je zpravidla podmíněna existencí silných mikroekonomických subjektů strany nabídky. Jak bylo výše naznačeno, regionální politika je úspěšná tehdy, dokáže-li adekvátně reagovat na realitu globalizace potlačením nebezpečí, které představují silné subjekty jiných regionů pro subjekty domácí, a zároveň dokáže využít prostor, který pro domácí regionální subjekty globalizace vytvořila v regionech jiných. Tomu je třeba přizpůsobit nástroje hospodářské politiky státu i jeho regionů.

Vzhledem k tomu, že se současná krize jeví zejména jako krize dlužová, je zřejmé, že eliminace dopadů na regiony nebude tak zcela záviset pouze na jejích možnostech. Opatření musí být přijímána zejména na úrovni státu jako celku.

Finální řešení dluhového problému v měnovém systému založeném na papírových penězích je inflace, velké nebo dokonce totální zničení peněz či měnová reforma. Klíčovým

Hospodářská recese (detailní analýza příčin globální hospodářské recese viz např. KRAFT, J. aj., 2010) českou ekonomiku plně zasáhla **v roce 2009**, kdy tempo růstu HDP dosáhlo

V průběhu roku 2007 nebyl vývoj cenové hladiny rovnoměrný. Od konce 1. čtvrtletí

spotřebitelské ceny s menšími výkyvy postupně rostly, od září pak progresivně. Míra inflace dosáhla hodnoty 2,8 %. Míra registrované nezaměstnanosti se vyvíjela pozitivním směrem, k úrovni 7,0 %. Ke zrychlení došlo ve mzdovém vývoji, když průměrná nominální mzda vzrostla o 7,2 %. (MPO, 2008; použita revidovaná data)

Rok 2008 byl pro českou ekonomiku rokem přílivu dopadů dramatického vývoje světové ekonomice. Zatímco první fáze krize postihující finanční sektor poněchala střední Evropu bez výraznějších stop, situace se rapidně změnila na počátku podzimu. Výrazné snížení zahraniční poptávky se projevilo výrazným zpomalením hospodářského růstu, který v tomto roce dosáhl 2,3 %. Ve struktuře HDP zpomalila dynamika všech výdajových položek. Výdaje domácností na konečnou spotřebu vzrostly mezičročně pouze o 2,3 %. Toto výrazné zpomalení růstu výdajů domácností bylo i v souvislosti s rychlým růstem spotřebitelských cen, které se meziročně v průměru zvýšily o 6,4 %. Snížení investiční aktivity se projevilo v poklesu tvorby hrubého kapitálu o -3,2 %. V tomto roce se pouze zvýšily výdaje na konečnou spotřebu vládу, a to o 0,6 procentního bodu oproti roku předchozímu. Výrazně zpomalil jak růst výyozu zboží a služeb (5,7 %), tak dovozu (4,3 %).

V roce 2008 vykázal růst průmyslové produkce zápornou hodnotu (-1,8 %). Propad zahraniční poptávky zvlášť citelně postihl automobilový průmysl, který byl v předchozích letech hlavním nositelem vysokého růstu. Růst stavebních prací byl nulový. Snížil se i růstu produktivity práce (1,2 %).

Relativně příznivý vývoj přetrvával na trhu práce. Průměrná míra registrované nezaměstnanosti dosáhla hodnoty 5,8 % a byla o 1,2 p. b. mezičročně nižší. V posledních měsících roku 2008 se však dopady hospodářské krize promítly i na tomto trhu. Průměrné nominální mzdy nadále rostly, a to dopousd nejvyšším tempem 7,8 %. Díky rychlejmu růstu spotřebitelských cen dosáhla mira inflace hodnoty 6,3 %, což bylo nejvíce za sledované období. (MPO, 2009; použita revidovaná data).

V roce 2007 vzrostla průmyslová produkce meziročně o 10,6 %, což bylo o 2,3 procentního bodu rychleji než v roce předchozím. Na tomto růstu se opět podílela odvětví s vyšší přidanou hodnotou (automobilový, elektronický a počítačový průmysl). Stavební výroba se zvýšila o 1,1 procentního bodu v porovnání s rokem 2006. Růst produktivity práce však nadále zpomaloval.

1 Metodologicko-teoretické přístupy k problematice hospodářského cyklu

V ekonomické teorii existuje celá řada teoretických přístupů k vysvětlení podstaty a příčin hospodářského cyklu resp. teorií hospodářských krizí. Tyto přístupy se liší svými metodologickými východisky ke zkoumání dané problematiky a metodami, které ve svých myšlenkových postupech a ekonomických analýzách používají.

Již od samých počátků ekonomie byla otázka hospodářské krize a cyklického vývoje ekonomiky v popředí zájmu teoretiků tohoto vědního oboru. Teorie krize lze nalézt v klasické škole politické ekonomie, v keynesovsky orientované teorii, resp. v postkeynesovské, neokeynesovské i nové keynesovské ekonomii a v nové klasické makroekonomii resp. v přístupu monetaristů, školy racionálních očekávání i teorii reálného ekonomického cyklu. Tímto kardinálním tématem se zabývala i řada ekonomů, kteří jsou obvykle řazeni k alternativním teoretickým směrům.

Představitelé klasické školy politické ekonomie uplatnili zcela nový myšlenkový přístup ke zkoumání ekonomické reality, což vyplývalo z tehdejších společensko-ekonomických změn. Klasická ekonomie vychází z filozofického rámce J. Locka, D. Huma a francouzských fyziokratů. Akceptuje jejich přirozené zákony. Idea, že společnost a hospodářství jsou přirozeným řádem, byla protipólem merkantilistické doktríny. Liberalismus inspirován touto ideou se stal charakteristickou politicko-filozofickou orientací klasické školy.

V rámci významných děl reprezentantů klasické školy jsou používány různé metody zkoumání. Jedná se například o vliv politické aritmetiky merkantilisty W. Pettyho. Šlo o jeden z prvních pokusů v ekonomii srovnávat politické a ekonomické argumenty s empirickými daty. Tento přístup je typický například pro A. Smithe, který se snažil dokumentovat svá tvrzení historickým a faktografickým materiálem. Charakteristická je pro něj historicko-induktivní metoda. Metodu abstrakce a abstrahování používal D. Ricardo. Jako první zformuloval přísně logický a vysoce abstraktní model jako prostředek ekonomické analýzy, což byl v podstatě základ současné axiomaticky-deduktivní ekonomie.

Teorií a analýzou příčin hospodářských krizí se v rámci klasické školy politické ekonomie zabývali především J. B. Say, R. Malthus a J. Ch. L. S. de Sismondi (představitel maloburžoazní politické ekonomie). Občas bývá ke klasikům řazen i K. Marx.

Sayův zákon trhů (zjednodušeně: agregátní nabídka vytváří stejně velkou agregátní poptávku) byl tím, co pro některé klasiky vylučovalo možnost hospodářských krizí. J. B. Say (podrobnější charakteristika jednotlivých teorií viz např. KRAFT, J. aj., 2010) sice uznal za možné pouze dočasné nerovnováhy na trzích individuálních výrobků, ty jsou však rychle odstraněny fungováním tržního mechanismu. T. R. Malthus je znám svojí teorií obecného přebytku, která bývá také v ekonomické literatuře nazývána teorií podspotřeby. Díky své teorii rozdělování se domníval, že akumulace kapitálu je příčinou nedostatečné poptávky a mechanismus neustálého zaostávání poptávky za nabídkou vede k makroekonomické nerovnováze. T. R. Malthus i J. Ch. L. S. Sismondi se shodně domnívali, že společenský

---

záporné hodnoty -4,0 %. Uplynulé desetileté období bylo ve znamení nepřetržitého růstu. Tento pokles byl nejvyšší od vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Tento vývoj v roce 2009 navázal už na výsledky 4. čtvrtletí roku 2008, kdy se plně projevily odbytové potíže exportně orientovaného průmyslu, které byly způsobeny silným oslabením zahraniční poptávky. Tendence meziročního poklesu ekonomického výkonu trvala po celý rok, přesto zhruba od jeho poloviny lze pozorovat určité prvky stabilizace vývoje. Jejich projevem bylo nejprve zpomalování propadu zahraničního obchodu a průmyslu a následně i obnovení jejich mírného růstu. Exportní odvětví těžila především ze zlepšení podnikatelského klimatu v Německu. Především zavedení šrotovného zvýšilo zahraniční (německou) poptávku po českých automobilech. Hrubý domácí produkt od 3. čtvrtletí (v porovnání s předchozím čtvrtletím) zpomalil tempo svého propadu.

V roce 2009 se na razantním propadu reálného hrubého domácího produktu podílely všechny jeho složky s výjimkou výdajů na konečnou spotřebu vlády, která meziročně vzrostla o 2,6 %. Tento růst byl způsoben zvýšením vládních výdajů na eliminaci negativních dopadů ekonomické krize. Z hlediska domácí poptávky klesla tvorba hrubého kapitálu (-15,5 %) i výdaje na konečnou spotřebu domácností (-0,2 %). Vývoz zboží a služeb zaznamenal pokles ve výši 15,5 % a dovoz klesl o 10,5 %.

Uvedený vývoj se projevil i ve výrazném poklesu průmyslové výroby (-13,6 %) a relativně nízkém poklesu stavební produkce (-0,9 %). Produktivita práce klesla o 3 %.

V roce 2009 došlo na trhu práce k prohloubení nerovnováhy a míra registrované nezaměstnanosti razantně vzrostla na 8,3 %. Uvedený vývoj byl doprovázen zhoršením také dalších charakteristik pracovního trhu, zejména výrazným poklesem volných pracovních míst. V oblasti mezd byl jejich vyplacený objem meziročně nižší, ale protože propouštěním byli nejvíce postiženi zaměstnanci s nízkou kvalifikací, a tedy nejnižší mzdou, průměrná mzda nadále rostla, i když výrazně pomaleji než v letech předchozích (3,3 %). Míra inflace vykazovala 1 %. Již ve 4. čtvrtletí roku 2009 se začaly projevovat nevýrazné známky zlepšení. (MPO, 2010a; použita revidovaná data)

V roce 2010 se v ekonomickém vývoji prosadily zřejmé známky oživení. Tempo růstu HDP se vrátilo do kladných hodnot a dosáhlo 2,2 %. Růst byl výsledkem zlepšení vnějšího prostředí. Česká ekonomika nicméně nadále zůstává poznamenána strukturálními závislostmi, které ji činí vysoce citlivou na vývoji ekonomického cyklu v zahraničí a ovlivňují její celkovou mezinárodní konkurenceschopnost. Růst výdajů na konečnou spotřebu domácností se pohyboval kolem nulové hodnoty, shodně jako růst výdajů na konečnou spotřebu vlády. Růst tvorby hrubého kapitálu se meziročně zvýšil o 5,3 %. Díky zvýšené zahraniční poptávce dosáhlo tempo růstu vývozu zboží a služeb 17,7 % a stejným tempem rostl i dovoz zboží a služeb. Hlavní destinací tuzemské produkce zůstaly nadále země EU, kam směřovalo téměř 84 % českého exportu. Z komoditního hlediska se dále zvýšil podíl vývozu strojů, ve kterém klíčovou roli již tradičně sehrál automobilový průmysl.

Průmyslová produkce v roce 2010 vzrostla meziročně o 10,3 %. Ve výsledcích se projevil zejména rychlý vývoj německé ekonomiky, na které je domácí průmysl značně závislý.

Závěr

Otázka hospodářské krize a cyklického vývoje ekonomiky byla v popředí zájmu ekonomů již od samotných počátků ekonomie jako vědy. Teorie krize je součástí všech teoretických škol a přístupů - jak tzv. hlavního proudu ekonomie, tak řady alternativních směrů. Každý z autorů hledá podstatu a příčiny hospodářské krize a cyklického vývoje v rámci paradigmatu konkrétní teoretické školy a používá metody zkoumání, které jsou pro danou školu příznačné.

Hospodářská krize je na jedné straně důležitým fenoménem ekonomické teorie, na druhé straně je realitou každé tržní ekonomiky.

Česká republika prošla třemi fázemi hospodářského cyklu. V letech 2005 až 2007 byla dosahována relativně vysoká tempa ekonomického růstu. Rok 2008 byl pro českou ekonomiku rokem přílivu dopadů dramatického vývoje ve světové ekonomice. Dynamika ekonomického růstu se značně zpomalila. Hospodářská krize plně zasáhla českou ekonomiku v roce 2009, kdy tempo růstu hrubého domácího produktu vykazovalo zápornou hodnotu. Míra tohoto poklesu byla vůbec nejvyšší od vzniku samostatné České republiky v roce 1993. V roce 2010 vstoupila česká ekonomika do fáze oživení. Tempo růstu se vrátilo do kladných hodnot. V letech 2011 a 2012 by oživení české ekonomiky mělo nadále pokračovat, i když tempa růstu reálného hrubého domácího produktu budou podle prognózy ČNB dosahovat relativně nízkých hodnot.

Stejně jako je faktem, že hospodářský cyklus není v rámci světové ekonomiky časově symetrický a nepostihuje všechny státy světa stejnou intenzitou, je též realitou rozdílný dopad krize na jednotlivé regiony jednotlivých států.

Regionální disparity mezi kraji České republiky se od poloviny devadesátých let vyvíjely do značné míry v závislosti na aktuálním ekonomickém vývoji celé české ekonomiky, který ovlivňoval regionálně nerovnoměrný vývoj hrubého domácího produktu, neboť ubylo prostředků na podporu slabých regionů, přičemž lze zároveň z druhé strany konstatovat, že vývoj české ekonomiky jako celku byl odrazem vývoje v jejích jednotlivých regionech. V letech 1997-1999 a v letech 2008-2010, tedy v období negativního hospodářského vývoje spojeného s poklesem či stagnací hrubého domácího produktu, se regionální ekonomické disparity prohlubovaly s odlišnou regionální odvětvovou strukturou, kterou nelze v některých regionech považovat za žádoucí. Obě zmíněné recese však nejvýraznějším způsobem poškodily průmyslové regiony.

Vývoj ekonomik jako celku, vývoj nadnárodních celků, ale i vývoj regionální ovlivňuje fenomén globalizace, který působí výrazně na ekonomickou efektivnost. Přitom rozvoj regionální ekonomiky je závislý na úspěšnosti – tedy ekonomické efektivnosti – mikroekonomických subjektů strany nabídky. V této souvislosti hrají významnou roli tržní struktury, které je nutno vnímat – právě v globalizované ekonomice – v regionálních dimenzích. Firmy, které mají v regionu postavení monopolu, mohou být v rámci vyššího regionu, tzv. nadregionu, v postavení konkurenčního lemu. Jde o problematiku optimalizace vazeb mezi ekonomickými subjekt regionů různých úrovní. Fenomén globalizace stupeň

Seznam použité literatury

[1] AER Survey. Regional Policy to tackle the economic crisis. [online]. Strasbourg: Assembly of European Regions, 2009. [cit. 2011-02-05]. Dostupné z: <http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/MainIssues/Economic_Development/Economic_Crisis/Outcome_AER_survey_12-05-2009.pdf>

[2] ALFORD, P. Japan public debt balancing act to continue. 6. 1. 2010. Dostupné z: <http://www.theaustralian.com.au/business/japan-public-debt-balancing-act-to-continue/story-e6frg8zx-1225816387116. >

[3] BRIXI, H. Jiná krize, nová křižovatka. 24. 1. 2009 MF DNES

[4] CEMR The Economic and Financial Crisis. Impact on Local and Regional Authorities. [online]. Council of European Municipalities and Regions, 2009. [cit. 2011-01-10]. Available from: <http://urbact.eu/fileadmin/corporate/doc/News/CEMR%20CCRE.pdf>

[5] Cestovní mapa ČR velkých infrastruktur pro výzkum, vývoj a inovace.[online]. Dostupné na WWW: < http://www.msmt.cz/vyzkum/schvaleny-text-cestovni-mapy> [cit. 26. 9. 2011].

[6] CLARK, G. Recession, Recovery and Reinvestment: the role of local economic leadership in a global crisis. [online]. In OECD, Local Eonomic and Employment Development (LEED), 2009, 340 pages. [cit. 2011-01-15]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/18/48/43569599.pdf>

[7] COFACE CZECH. Tisková zpráva: Vývoj insolvencí v ČR je odlišný v různých odvětvích i v různých regionech. 14. 8. 2009 [cit. 16. 12. 2009]. Dostupné na WWW:<http://www.coface.cz/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/CZ/cz_CZ/pages/home/informace/novinky/_docs/090814_vyvoj_insolvenci_v_CR.doc>

[8] COHEN, P. M. Cities in Times of Crisis: The Responses of Local Governments in Light of the Global Economic Crisis. The role of the formation of human capital, urban innovation and strategic planning. [online] Berkley Institute of Urban and Regional Development, University of California, 2011. [cit. 2011-07-15]. Dostupné z: <http://iurd.berkeley.edu/publications/wp/2011-01.pdf>

[9] ČNB 2010 Analýzy stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou 2010, 2009, 2008 [cit. 2011- 06-27] Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/analyzy_sladenosti_2010.pdf>

[10] ČNB: Aktuální prognóza, zveřejněná 4. 8. 2011 [online]. 2011. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/prognoza/index.html>

[11] ČNB: Zpráva o inflaci I/2010[online]. 2010. [cit. 2011-09-26]. Dostupné na WWW: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/zpravy_o_inflaci/2010/2010_I/download/zoi_I_2010.pdf >

Průmyslová produkce v tomto čtvrtletí zaznamenala růst ve výši 6,8 %, ale u stavební výroby došlo k výraznému poklesu (-21,4 %). Po několika čtvrtletích byl obnoven růst produktivity práce (3,2 %).

Zatímco ve sledovaném čtvrtletí míra inflace nadále klesala, míra registrované nezaměstnanosti se zvýšila na 10,1 %. Tento vývoj byl doprovázen výrazným snížením růstu průměrných nominálních mezd (2,4 %). (ČNB, Zpráva o inflaci III/2010)

Ve druhém čtvrtletí roku 2010 došlo k výraznému zrychlení meziročního růstu (2,3 %). Na tomto dosaženém vývoji se podílela tvorba hrubého kapitálu (0,7 %) a v jejím rámci změna stavu zásob. Také výdaje na konečnou spotřebu domácností i vlády a čistý vývoz přispěly k růstu hrubého domácího produktu.

Průmyslová výroba ve sledovaném čtvrtletí vzrostla o 11 %. Stavební výroba se však snížila o 7,2 %, i když tento pokles byl nižší než v předchozím čtvrtletí. Souhrnná produktivita práce si zachovala nastoupený rostoucí trend (3,9 %).

Ve druhém čtvrtletí došlo k obratu ve vývoji míry registrované nezaměstnanosti a počet nezaměstnaných osob připadajících na jedno pracovní místo se zřetelně snižoval. Míra registrované nezaměstnanosti dosáhla hodnoty 9,1 %. Meziroční růst průměrné mzdy po zrychlení v závěru roku 2009 výrazně zpomalil a v druhém čtvrtletí dosahoval shodné úrovně jako ve čtvrtletí prvním (2,4 %). (ČNB, Zpráva o inflaci IV/2010)

Třetí čtvrtletí roku 2010 bylo ve znamení zrychleného meziročního růstu hrubého domácího produktu na 2,7 %. Významný podíl tvořil růst tvorby hrubého kapitálu (15,2 %) a také oživený růst výdajů na konečnou spotřebu domácností (0,7 %). Výdaje vládního sektoru na konečnou spotřebu se ve třetím čtvrtletí 2010 meziročně reálně snížily o 0,3 %. Poprvé od konce roku 2008 tak došlo k poklesu vládních výdajů, což bylo zřejmě odrazem postupné realizace úsporných opatření vlády. Příspěvek čistého vývozu k růstu hrubého domácího produktu byl na rozdíl od počátku roku 2010 záporný.

Ve třetím čtvrtletí roku 2010 rostla průmyslová výroba, i když nižším tempem, než v předchozím období. Stavební výroba zaznamenala zpomalení poklesu (-3,9 %). Tempo růstu produktivity práce se zpomalilo (2,5 %).

Míra inflace ve sledovaném čtvrtletí mírně vzrostla na 1,1 %. Pokračující oživení české ekonomiky se pozitivně projevilo na trhu práce snížením registrované míry nezaměstnanosti na 8,8 %, a to při snižujícím se růstu nominálních mezd (2,1 %). (ČNB, Zpráva o inflaci I/2011)

Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2010 došlo ke zpomalení tempa růstu hrubého domácího produktu na 2,6 %. Kladné příspěvky k růstu vykázaly pouze tvorba hrubého kapitálu (11,2 %) a čistý vývoz, ostatní příspěvky byly záporné. Mírné oživení růstu výdajů na konečnou spotřebu domácností v průběhu prvních tří čtvrtletí roku 2010 bylo v posledním čtvrtletí tohoto roku vystřídáno poklesem (-0,4 %). Domácnosti snížily pouze své výdaje na předměty krátkodobé spotřeby, ale v ostatních kategoriích výdaje domácností rostly. Ve výdajích vládního sektoru

na konečnou spotřebu byl patrný vliv pokračující realizace úsporných opatření vlády. Meziroční pokles spotřeby vlády se oproti třetímu čtvrtletí dále prohloubil a dosáhl hodnoty -1,6 %. Tyto údaje vypovídají o restrikci ve vládních výdajích, která byla započata již v polovině roku 2010. Dynamika vývozu se mírně zrychlila a dosáhla 16,8 %. Tento rychlý růst vývozu byl podpořen pokračujícím růstem vnější poptávky v zemích hlavních obchodních partnerů. Naopak tempo růstu dovozu zboží a služeb oproti třetímu čtvrtletí 2010 zvolnilo o 1,9 procentního bodu na 17,3 %. K meziročnímu zvýšení čistého vývozu ve sledovaném období přispělo zmírnění předstihu růstu dovozu před růstem vývozu.

V posledním čtvrtletí roku 2010 nadále výrazně rostla průmyslová výroba (11,6 %). Nejvíce se podílela odvětví výroby motorových vozidel, přívěsů a návěsů, strojů a zařízení a elektrických zařízení, jejichž produkce je určena zejména na vývoz. Naopak pokles stavební výroby se v porovnání s předchozím čtvrtletím prohloubil a dosáhl -4,1 %. Produktivita práce o 0,4 procentního bodu vzrostla na 2,9 %.

Postupné zmírňování poklesu zaměstnanosti, doprovázející obvykle fáze oživení hospodářského růstu, se v tomto čtvrtletí 2010 zastavilo. Míra registrované nezaměstnanosti se zvýšila na 9,1 %. Růst zaznamenala i míra inflace (1,5 %), ale u růstu nominálních mezd došlo k jeho zpomalení oproti předchozímu čtvrtletí (0,9). (ČNB, Zpráva o inflaci II/2011)

Od třetího čtvrtletí roku 2009, kdy byl zaznamenán nevýrazný mezičtvrtletní růst, lze hovořit o zvrácení ekonomického vývoje ve prospěch hospodářského oživení, které v průběhu roku 2010 mírně zesilovalo.

V prvním čtvrtletí roku 2011 došlo ke zrychlení meziročního růstu na 2,8 % (viz Tab. 1). Příčinou tohoto vývoje byly především čistý vývoz a hrubá tvorba kapitálu. Růst vývozu zboží a služeb si zachoval relativně vysokou úroveň (15,6 %). Dovoz rostl 13,2 %. Ostatní příspěvky byly záporné nebo neutrální. V záporném tempu růstu výdajů na konečnou spotřebu vlády se projevuje nastoupená fiskální restrikce.

Místo kolapsu finančního systému v roce 2008 přišla záchranná opatření ze státních pokladen. Tenkrát se ještě zdály bezedné a jejich pozice neotřesitelná. Čas však pokročil a dnes už je zřejmé, že i stát má své limity. Základním důvodem obrovských dluhů západního světa je neschopnost obstát v globální konkurenci. Západní svět si zvykl na velké příjmy a tomu přizpůsobil výdaje. Svět se však změnil, globalizace přispěla k jinému přerozdělení příjmů, leč omezit výdaje se nikomu nechce.

Finální řešení dluhového problému v měnovém systému založeném na ničím nepodložených papírových penězích je inflace, velké nebo dokonce totální znehodnocení peněz či měnová reforma. Klíčovým faktorem pro vývoj situace bude postoj centrálních bank. Ty určují, kolik bude na světě peněz, a tudíž rozhodují o tom, zda ceny všeho zboží i všech aktiv budou růst nebo klesat.

Nyní již jde o důvěru v celé státy, nikoliv jednotlivých soukromých firem, je tu hrozba rozpadu eurozóny či bankrot velkých států – toto vše by vyvolalo zásadní proměny nejen ekonomické, ale i společenské. Proto bude jedinou variantou neustále tisknout nové peníze, což právě může vést k výše nastíněnému scénáři akcelerující inflace, jejímž důsledkem bude znehodnocení peněz.

Hlavní otázkou je, jestli budou země dělat všechno proto, aby zachraňovaly minulost, anebo se zaměří na vytváření lepších podmínek a příležitostí pro budoucnost. Zaměří se stát spíše na pomoc existujícím výrobcům a finančním institucím, na podporu existujícího exportu a ochranu domácího trhu, anebo stát podpoří investice směrem k budoucí konkurenceschopnosti, napomůže k vytvoření lepší rovnováhy v domácí ekonomické struktuře, posílí institucionální uspořádání směrem k vyšší zodpovědnosti ve veřejném i soukromém sektoru, a zlepší podmínky pro podnikání a k vytváření nových pracovních příležitostí? To by byl způsob, jak se připravit na rychlý start při následujícím globálním oživení. Znamenalo by to například podporu investic do vědy a výzkumu směrem k posílení inovace a ke snížení cen a zlepšení kvality výroby.

V Česku by cesta k budoucnosti mohla obnášet posílení sektoru služeb, včetně služeb pro podniky (např. doprava a spoje, distribuce, poradenství a dodávky software) a služeb pro spotřebitele (např. opravárenství, pečovatelské služby, úklid, a domácí cestovní ruch). Dostupnost levnějších a kvalitnějších služeb poskytuje konkurenční výhodu pro výrobce, pro které doprava, distribuce, reklama, marketing a prodej často tvoří podstatnou část konečné ceny výrobku. Navíc je při překonávání krize výhodou, že v sektoru služeb lze s malými kapitálovými investicemi vytvořit mnoho pracovních míst.

Především ale česká ekonomika potřebuje nápravu prostředí pro poctivé podnikání. Mezi 185 zeměmi hodnocenými Světovou bankou v kvalitě prostředí pro investice a podnikání se Česká republika letos umístila na 75. místě a společně s Polskem má nejhorší podmínky pro podnikání v EU. Na cestě k hospodářskému oživení bude Česku působit obtíže to, že například založení podniku obnáší v průměru třikrát vyšší náklady než na Slovensku, postavení obyčejného skladu vyžaduje 36 byrokratických procedur (ve srovnání s 13 na Slovensku nebo 6 v Dánsku), registrace majetku v průměru trvá 123 dní a stojí 3 % hodnoty

majetku (ve srovnání se 17 dny na Slovensku a 2 dny v Dánsku a nulovými náklady v obou zemích), proč plnění daňové povinnosti a platby sociálního pojištění zaberou průměrnému podniku 930 hodin ročně (ve srovnání s 325 hodinami na Slovensku a 59 hodinami v Lucembursku), a uplatnění kontraktu v průměru trvá 820 dní - ve srovnání s 565 dny na Slovensku nebo 150 dny v Singapuru (Doing Business, 2009). Reformy směrem k zefektivnění státní správy a posílení základů právního státu by byly do budoucna velkým přínosem pro hospodářský rozvoj a důvěru investorů i občanů.

Zatím se zdá, že všechny návody a návrhy opatření na překonání krize (bez ohledu jestli ze strany sociální demokracie nebo současné vládní garnitury) se více méně orientují na zachraňování minulosti.

A další aspekt: Zásady tržní ekonomiky se rozšířily po celém světě. Právo na soukromé vlastnictví, smluvní svoboda, volná výměna zboží a další principy dnes ekonomicky i politicky prospívají zejména nedemokratickým režimům. Nekompromisní logika tržně ekonomické maximalizace zisku se ideálně doplňuje s nedemokratickým politickým systémem. Zásady tržní ekonomiky zde dosahují vysoké účinnosti především proto, že je nebrzdí demokratické svobody.

Autoritářské vlády mohou bez obtíží manipulovat národní měnu a zvýhodnit tak export, podporovat nelegální kopírování cizích výrobků, zestátnit vlastnictví domácích i zahraničních investorů nebo používat nerostné zdroje jako mocenský nástroj. Jejich hlavní výhodou je nízká úroveň sociálně politických standardů, a tím i pracovních nákladů. Nedemokratické tržní ekonomiky vykořisťují vlastní obyvatelstvo a získávají tak pro své produkty konkurenční výhody a pro své vlády rostoucí moc (Robejšek, 2010).

Demokratické systémy jsou znevýhodněny i v soupeření o nejúčinnější rozhodování. Kvalita rozhodnutí demokratických a autoritářských vlád je spíše průměrná. Pokud jde o to, rozhodnout se rychle a jednoznačně, zatěžují západní státy jejich demokratické procedury svízelně hledající politicky nejschůdnější řešení.

Autoritářské režimy se rozhodují rychle a jednají rezolutně. Jsou proto schopny nasadit svůj hospodářský potenciál účinněji a využít z toho plynoucí politické posílení státu při soupeření o globální nadvládu.

A poslední poznámka. Současnou krizi předpověděl americký ekonom Nouriel Roubini (dále také např. James Galbraith, z akademických ekonomů Paul Krugman - viz jeho poslední kniha The Return of Depression Economics) a ti všichni vidí další vývoj poměrně černě. Je třeba ale říci, že světová ekonomika zatím není v recesi. V problémech je pouze část světa, ačkoli média přinášejí stále zprávy o největší globální krizi za posledních 80 let. V Asii přitom žádná ekonomická krize není ani nebyla. Podobně v Austrálii nebo Jižní Americe. V Austrálii či Indii se již zvyšují úrokové sazby, aby se ekonomika nepřehřála. Z podobných důvodů provádí měnovou restrikci Čína nebo například Kanada. Jižní Amerika také roste. Problémy tzv. vyspělého, nyní spíše předluženého, světa skončí tehdy, až si dokáže vydělat na to, co spotřebovává. Řešení tedy vede dvěma cestami: méně spotřebovávat a více vytvářet.

Tab. 1: Vývoj hrubého domácího produktu v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, sezónně očištěno, prognóza ČNB)

Ukazatel	1Q/11	2Q/11	3Q/11	4Q/11	1Q/12	2Q/12	3Q/12	4Q/12
HDP	2,8	**2,5**	**1,7**	**1,5**	**1,1**	**1,6**	**2,6**	**3,3**
Výdaje na konečnou	-0,5	**-0,3**	**0,4**	**0,5**	**1,6**	**1,8**	**2,1**	**2,3**
Výdaje na konečnou	-1,3	**-0,9**	**-2,6**	**-0,2**	**0,7**	**0,8**	**0,7**	**0,6**
Tvorba hrubého	3,4	**6,2**	**-5,2**	**8,1**	**5,3**	**5,7**	**5,1**	**4,7**
Vývoz zboží a služeb	15,6	**16,6**	**14,8**	**14,3**	**8,8**	**8,1**	**10,1**	**11,2**
Dovoz zboží a služeb	13,2	**15,8**	**10,9**	**15,9**	**10,8**	**9,5**	**10,4**	**10,7**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, III/2011

Rychlý růst zahraničních zakázek zvýšil průmyslovou produkci meziročně o 12,7 %. Zasloužila se o to zejména výroba motorových vozidel, přívěsů a návěsů, která se na celkových tržbách průmyslu podílí již téměř čtvrtinou. Souhrnná produktivity práce rostla 2,4 % (viz Tab. 2).

Tab. 2: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, prognóza ČNB)

Ukazatel	1Q/11	2Q/11	3Q/11	4Q/11	1Q/12	2Q/12	3Q/12	4Q/12
Průmyslová produkce	12,7	-	-	-	-	-	-	-
Stavební produkce	7,0	-	-	-	-	-	-	-
Souhrnná produktivita	2,4	**2,3**	**2,0**	**1,8**	**1,2**	**1,6**	**2,4**	**2,8**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, III/2011

Slabá spotřebitelská poptávka tlumila domácí inflační tlaky. Hlavním zdrojem inflace byl růst cen komodit, který byl pouze částečně korigován silným kurzem koruny. Spotřebitelské ceny vzrostly v 1. čtvrtletí meziročně v průměru o 1,7 % (viz Tab. 3). Především díky průmyslu se na trhu práce prosazovaly jisté známky zlepšení. Přesto míra registrované nezaměstnanosti v prvním čtvrtletí roku 2011 dosáhla hodnoty 9,8 %. Současně pokračoval umírněný mzdový vývoj, charakterizovaný růstem nominální mzdy o 2,1 %. (ČNB, Zpráva o inflaci III/2011)

Třetí čtvrtletí 2009 bylo charakteristické zmírněním propadu české ekonomiky o 0,4 procentního bodu, avšak mezičtvrtletně již ekonomika rostla téměř 1 % tempem. Relativně pozitivně se na této změně podílel zahraniční obchod. Čistý vývoz dosáhl přebytku, který se meziročně nepatrně zvýšil. Tvorba hrubého kapitálu pokračovala v hlubokém poklesu a vydaje na konečnou spotřebu si udržely dynamiku růstu z předchozího čtvrtletí.

Ve třetím čtvrtletí 2009 došlo ke snížení poklesu průmyslové výroby (zmírnění dosavadních nepříznivých tendencí se projevilo zejména ve zpracovatelském průmyslu), ale také ke snížení růstu stavebních prací. Produktivita práce nadále klesala, i když její pokles se zmírnil o celé 1,0 % oproti předchozímu čtvrtletí.

Ve třetím čtvrtletí roku 2009 se míra inflace dále výrazně snížila (2,1 %). Na jejím snížení se nejvýrazněji podílely ceny potravin, jejichž předchozí růst se změnil v meziroční pokles. Přispěla i korigovaná inflace bez pohonných hmot, která ve třetím čtvrtletí poklesla rovněž do záporných hodnot. Cenový vývoj v těchto skupinách byl ovlivňován ultimenným vývojem domácí ekonomiky. Na trhu práce zůstává tendence k růstu míry registrované nezaměstnanosti (8,7 %). V tomto čtvrtletí dosáhl počet nezaměstnaných osob případajících na jedno volné pracovní místo historicky nejvyšších hodnot. Meziroční růst průměrné mzdy se však po zpomalení na počátku roku, které bylo reakcí na propad popítávky, zřetelně zrychlil (4,6 %). (ČNB, Zpráva o inflaci I/2010)

Ve čtvrtém čtvrtletí 2009 v meziročním srovnání hrubý domácí produkt nadále klesal (-3,2 %), i když tento pokles byl pomalejší. V mezičtvrtletním porovnání zaznamenal tento ukazatel mírný růst, což byl signál pozvolného zotavování české ekonomiky z recese. Přispěl k tomu především zahraniční obchod, jehož přispěvek k růstu produktu byl již při obnovením mírném růstu vývozu kladný. Protože nadále působily také vydaje sektoru vlády (3,4 %). Příspěvek spotřeby domácnosti k růstu HDP byl naopak záporný (-0,9 %). Meziroční pokles produktu byl ale v rozhodující míře ovlivněn klesající tvorbou hrubého kapitálu (-26,5 %).

Vývoj průmyslové a stavební výroby nazačoval velmi mírně a pozvolně ozívení české ekonomiky. Produktivita práce v tomto čtvrtletí stále klesala, i když se její pokles zmírnil (-1,0 %).

Ve čtvrtém čtvrtletí 2009 vývoj na trhu práce zaznamenával pokračování dosavadních tendencí. Míra registrované nezaměstnanosti vzrostla meziročně o 0,3 p. b. na 9,0 %. Míra inflace naopak dále významně klesala a dosáhla hodnoty 1,0 %. Růst průměrné nominální mzdy se v tomto čtvrtletí dále zrychlil (5,2 %). (ČNB, Zpráva o inflaci II/2010)

První čtvrtletí roku 2010 se česká ekonomika zřetelně vymanila z recese, když dosáhla 1,1 % růstu. Zaznamenala tak první kladný meziroční růst od roku 2008. Na dosažení meziročního růstu produktu se nejvíce podílel čistý vývoz, jehož přebytek se znatelně meziročně zvýšil. Tvorba hrubého kapitálu však pokračovala v poklesu (-8,4 %) a pokles vydajů na konečnou spotřebu domácností i vlády se již neprohluboval.

Popsaná situace je pro obyvatele Západu psychologicky těžko akceptovatelná. Není divu, že se vlády stále znovu a znovu raději pokoušejí podporovat ochablou ekonomiku novými a novými finančními stimuly na úkor zadlužování budoucnosti. Západní demokracie je založena na politické konkurenci, a pokud lidří hlavních politických proudů pochybují o schopnosti obyvatel přijmout a podpořit svými hlasy myšlenku, že se je třeba v úrovni reálných vydajů vrátit zhruba o 15 let, uchylují se ke krátkodobým řešením. Ta jim sice umožňují uchovat si vlív, ale dlouhodobě se problém jen prohlubuje a vyvolává očekávání ještě větší budoucí katarze.

Škola racionálního očekávání zdůrazňuje význam celkových očekávání obyvatel pro ekonomický růst a investiční prostředí. Je ostatně známou pravdou, že negativní krizová očekávání jsou sama o sobě dostatečným spouštěčem a předpokladem každé ekonomické krize. Je tedy logickou otázkou, jak „rozmazané“ západní veřejnosti sdělit trvalou realitu a přimět ji, aby se bez velkých sociálních otřesů smířila s nutností uskromnění a „nového

6.5 Shrnutí

Vzhledem k tomu, že se současná krize jeví zejména jako krize dluhová, je zřejmé, že eliminace dopadů na regiony nebude tak zcela závislá pouze na jejich možnostech. Opatření jsou přijímána zejména na úrovni státu – úsporná opatření, škrty ve výdajích státního rozpočtu, zefektivnění státních zakázek, omezení korupce ve státní správě, zlepšení výběru daní, zamezení daňových úniků.

Je nepochopitelné, že vlády západních států raději podklesávají pod váhou konjunkturálních balíčků, než aby svým občanům sdělily, že další ekonomický růst v brzké době není možný. Někteří ekonomové jsou přesvědčeni, že oslabení růstu v západních zemích vyrovná jeho posílení v růstových ekonomikách, jako je třeba skupina BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína).

V této situaci je pro všechny ekonomiky důležitá domácí poptávka. Lze to demonstrovat na příkladu Německa. Ač je tato ekonomika velmi exportně efektivní, přesto vznikají dvě třetiny hrubého národního důchodu díky domácí poptávce, pouze jednu třetinu přidá vývoz. Chtějí-li západní země dosáhnout vyššího hospodářského růstu, export jim pomůže, ale rozhodující je, bohužel dnes oslabující, domácí poptávka.

Jestliže tedy západní ekonomiky nebudou růst především na základě své domácí poptávky, tak se možnosti konzumovat zboží z rozvojových zemí sníží a s nimi klesnou i jejich vlastní šance vyvážet do těchto globálních růstových center. Státy skupiny BRIC totiž potřebují západní země především jako výnosné exportní trhy. Import ze západních zemí je tudíž zaměřen na ty branže a produkty, které slibují posílení exportu zpět do těchto rozvinutých zemí. Když z hlediska rozvojových zemí poklesnou šance vyvážet na výnosné západní trhy, poklesne i ochota dovážet z rozvinutých zemí jejich nákladné stroje.

Tento vývoj je logický, neboť hlavním cílem zemí skupiny BRIC není růst mezinárodní výměny zboží jako takové, nýbrž rozvoj vlastní ekonomiky. A tak napodobí ty západní výrobky, které si samy nevymyslí, a domácí poptávku směřují k vlastním producentům – třeba tím, že komplikují importy spotřebního zboží z vyspělých zemí. Jsou tu vidět příznaky oslabování win-win efektu, tedy blahodárného efektu pro všechny zúčastněné, který byl globalizaci dosud připisován.

Další příčinou pokračující globální krize je skutečnost, že rozvojové země nemohou ani dělbou práce mezi sebou, ani dělbou práce s rozvinutými ekonomikami dosáhnout západní úrovně blahobytu. Brazílie, Rusko, Indie nebo Čína sice dosud mají nenasycený vnitřní trh a v tom se podobají dnešním rozvinutým zemím v jejich dynamické růstové fázi, chybějí jim však další tři výhody, které měly zhruba do 70. let západní země: totiž levné suroviny, levnou cizí pracovní sílu a nadvládu v mezinárodních organizacích regulujících obchod a finance.

Za těchto okolností nemůže globalizace vést k tomu, aby všichni dosáhli srovnatelné úrovně blahobytu. Rozvojové země mohou rozvinuté státy dohnat jedině tehdy, když se západní demokracie smíří s tím, že z množství globálně vznikajícího blahobytu budou dlouhodobě dostávat menší díl, a dokonce i ztrácet část toho, čím již disponují.

2.3 Shrnutí

Obsahem kapitoly s názvem Hospodářská realita České republiky je analýza makroekonomického vývoje v letech 2005 až 2012, přičemž roky 2011 a 2012 vycházejí z prognózy České národní banky. V rámci tohoto sledovaného období prošla česká ekonomika třemi fázemi hospodářského cyklu. V letech 2005 až 2007 byla dosahována relativně vysoká tempa ekonomického růstu, nízká míra inflace a snižující se míra nezaměstnanosti. Příznivý vývoj vykazovaly i ostatní sledované ukazatele (průmyslová produkce, stavební produkce, souhrnná produktivita práce a průměrná nominální měsíční mzda).

Rok 2008 (resp. jeho druhá polovina) byl pro českou ekonomiku rokem přílivu dopadů dramatického vývoje ve světové ekonomice. Dynamika ekonomického růstu se značně zpomalila. Hlavní příčinou bylo výrazné snížení zahraniční poptávky. Trend ve vývoji ostatních sledovaných makroekonomických indikátorů se postupně také obrátil. Hospodářská krize plně zasáhla českou ekonomiku v roce 2009, kdy tempo růstu hrubého domácího produktu vykazovalo zápornou hodnotu. Míra tohoto poklesu byla vůbec nejvyšší od vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Tento vývoj navázal na výsledky 4. čtvrtletí 2008, kdy se již plně projevily odbytové potíže exportně orientovaného průmyslu. Míra registrované nezaměstnanosti výrazně rostla, míra inflace se pohybovala na velmi nízké úrovni. Již ve 4. čtvrtletí roku 2009 se začaly prosazovat prozatím jen velmi nevýrazné známky zlepšení.

V roce 2010 vstoupila česká ekonomika do fáze oživení. Tempo růstu se vrátilo do kladných hodnot. Příčinou bylo zlepšení vnějšího prostředí. Česká ekonomika jako malá otevřená ekonomika je velmi citlivá na vývoj hospodářského cyklu v zahraničí. Díky zvýšené mezinárodní poptávce byl zdrojem růstu především vývoz zboží a služeb. Došlo k růstu průmyslové produkce, stavební výroba se naopak, díky zpožděným dopadům globální hospodářské krize, propadala. Míra nezaměstnanosti nadále rostla a míra inflace zůstávala na velmi nízké úrovni. V letech 2011 a 2012 by oživení české ekonomiky mělo nadále pokračovat, i když tempa růstu reálného hrubého domácího produktu budou podle prognózy ČNB dosahovat relativně nízkých hodnot.

Součástí kapitoly je i detailnější čtvrtletní analýza vybraných ekonomických ukazatelů, která demonstruje jejich přínos, resp. přínos determinant tyto ukazatele ovlivňující, k ekonomickému růstu ve fázi oživení. Pro zdůraznění souvislostí mezi vývojem jednotlivých ukazatelů jsou použity názorné grafy. Datové zdroje těchto grafů jsou uvedeny v tabulkách jako datové přílohy.

3.5 Regionální ekonomická konvergence

Ekonomická výkonnost územního celku je charakterizována tvorbou hrubého domácího produktu v přepočtu na jednoho obyvatele. Uvedený indikátor je vztahem celkového objemu vytvořeného HDP k počtu všech trvale bydlících obyvatel daného území (bez ohledu na věk). Jeho výhodou je, že počítá s počtem obyvatel, který je relativně snadno zjistitelný, a to i v mezinárodním kontextu. Jeho nedostatkem je, že zahrnuje i výkon občanů, kteří do daného regionu dojíždějí za prací a podílejí se na tvorbě HDP, respektive nepřihlíží k podílu obyvatel vyjíždějících za prací mimo region. Vytvořený HDP v přepočtu na jednoho obyvatele vypovídá o produkční schopnosti nebo ekonomické výkonnosti daného regionu.

Tab. 7: Vývoj HDP – objemové indexy (stálé ceny, min. rok = 100), regionální HDP přepočtený na jednoho obyvatele v % (ČR=100) a regionální struktura v % běžných cen (HDP ČR=100)

	HDP (min. rok = 100)			HDP na 1 obyv. v %			Regionální struktura HDP v %		
Název NUTS	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ČR	106,1	102,5	95,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hlavní město Praha	109,7	101,7	99,7	207,4	215,5	220	24,9	25,1	26,1
Středočeský kraj	107,8	105,8	96,7	94,3	91,9	92	10,8	10,8	10,8
Jihočeský kraj	100,7	99,9	96,4	87,8	86,9	86	5,3	5,1	5,2
Plzeňský kraj	103,0	95,0	97,4	94,2	89,7	87	5,0	4,6	4,7
Karlovarský kraj	103,6	96,6	92,4	70,4	71,8	68	2,1	2,0	2,0
Ústecký kraj	102,1	102,9	95,0	80,7	80,5	80	6,3	6,4	6,4
Liberecký kraj	101,3	99,9	89,7	81,8	74,0	69	3,2	3,0	2,9
Královéhradecký kraj	106,1	101,4	94,8	85,2	83,1	84	4,5	4,4	4,5
Pardubický kraj	107,1	104,2	95,5	85,0	83,5	83	4,1	4,1	4,1
Vysočina	105,0	96,9	94,1	84,2	83,6	78	4,2	3,9	3,8
Jihomoravský kraj	106,5	107,4	94,3	93,2	92,3	96	10,1	10,7	10,5
Olomoucký kraj	105,0	102,8	95,2	75,2	76,2	75	4,6	4,6	4,6
Zlínský kraj	106,6	107,1	92,5	82,9	80,9	83	4,7	4,8	4,7
Moravskoslezský kraj	105,1	102,6	92,4	83,8	84,2	81	10,2	10,4	9,7

Zdroj: vlastní zpracování dat ČNB 2010, MFČR 2011

V roce 2007 se podíl *Hlavního města Prahy* na regionální hrubé přidané hodnotě meziročně zvýšil nejvíce od roku 1998 (z 24,2 % v roce 2006 na 24,9 % v roce 2007). Zásluhu na tom měla celá řada odvětví, ale v rozhodující míře přispělo odvětví finančního zprostředkování (peněžnictví, pojišťovnictví) a odvětví činností v oblasti nemovitostí. Klíčovým faktorem byl zejména celkový nárůst HPH v peněžnictví na národní úrovni, přičemž Praha se podílí

---

tak není v prvé řadě otázkou množství financí, ale spíše věcí samotné vnitřní organizace vztahů mezi různými aktéry inovačního procesu.

Významným nástrojem podpory spolupráce na úrovni regionů je podpora vzniku a rozvíjení klastrů. Klastry jsou výsledkem spolupráce firem ze soukromého sektoru a jejich aktivit zaměřených na rozvoj individuální i kolektivní konkurenční výhody prostřednictvím koncentrace, inovací a zvyšování produktivity. Zdroje i místní možnosti (absorpční kapacita) jsou omezené a proto role veřejného sektoru a podpůrných institucí je pro vznik, fungování a růst klastrů zásadní.

Se změnou světové ekonomiky směrem k flexibilnější a specializované produkci se pozornost více obrátila k malým a středním podnikům (MSP), které jsou díky této změně schopny konkurovat firmám velkým. Mohou se de facto stávat součástí sítí velkých firem. Přínos MSP pro regionální rozvoj ale není jednoznačný. Za jejich hlavní pozitivní atribut bývá považován nadprůměrný příspěvek k tvorbě nových pracovních míst. Kromě toho mají pro regionální rozvoj význam také pro svou schopnost vytvářet podnikatelské klima v regionu a udržování konkurenčního prostředí v ekonomice. MSP jsou také vysoce flexibilní ohledně inovací, často rychle realizují jednoduché nápady, ale nezabývají se zpravidla systematickým dlouholetým výzkumem.

Největším handicapem MSP je jejich velikost, která bývá i zdrojem vysoké zranitelnosti (např. závislost na jednom nebo několika málo odběratelích, omezený přístup ke kapitálu, velký vliv individuálních manažerských chyb, omezené možnosti cenové konkurence atd.). Přesto však bývá sektor MSP označován jako vestavěný stabilizátor ekonomiky (Kornai, 1990). Napomáhá tomu i skutečnost, že velká část MSP jsou rodinné podniky.

Se zvyšující se provázaností světové ekonomiky roste význam nadnárodních korporací a přímých zahraničních investic (PZI). Lokalizace činnosti zahraničních investorů je z velké části určena rozdíly v kvalitě lidských zdrojů a dostupné infrastruktury, často je jejich příchod motivován snížením nákladů.

Následující tabulka stručně shrnuje potenciální pozitivní a negativní dopady PZI na podnikovou, místní a regionální úroveň ekonomiky hostitelské země (Tab. 23).

Tab. 23: Potenciální pozitivní a negativní dopady PZI na podnikovou, místní a regionální úroveň ekonomiky hostitelské země

pozitiva	**negativa**
rovina firmy	
• pokračování produkce resp. její rozšíření • zvýšení produktivity práce • přístup k investičnímu kapitálu • přístup na světové trhy a distribuční sítě • transfer vyspělých technologií a know-how • zvýšení konkurenceschopnosti • rozvoj vědy a výzkumu	• propouštění pracovních sil • snížení míry investic a produkce • přesun vědy a výzkumu do zahraničí
rovina místní/regionální ekonomiky	
• zachování existujících pracovních míst a tvorba nových • zvýšení mzdové úrovně • růst reálného příjmu • růst exportu • školení pracovních sil • poskytování služeb místnímu obyvatelstvu • vedlejší důsledky na místní/regionální ekonomiku • subdodavatelské příležitosti pro místní firmy	• místní/regionální závislost na zahraničním kapitálu • externí kontrola místní/regionální ekonomiky • přetahování kvalifikovaných pracovníků z místních firem • potlačení a zánik místních firem neschopných konkurence s často zvýhodněnou firmou pod zahraniční kontrolou • potlačení vzniku a rozvoje místních firem • snižování kvalifikační úrovně (tzv. deskiling) • specializace místní/regionální ekonomiky na nekvalifikovanou a pracovně orientovanou výrobu • vznik duální ekonomiky

Zdroj: převzato z Kousalová (2005), vlastní úprava

Mezi příchodem investice a vznikem přínosů pro regionální ekonomiku nelze dát rovnítko, přínosy z PZI nejsou totiž automatické. Všechny výše uvedené přínosy PZI pro regionální ekonomiku závisí na provázanosti dané pobočky nadnárodní korporace s místní ekonomikou. Míra provázanosti s místní ekonomikou a rozhodovací autonomie pobočky nadnárodní korporace se zpravidla odvíjí od toho, co je místní ekonomika schopna dané nadnárodní korporaci nabídnout. Intenzita této provázanosti pak určuje velikost multiplikačního efektu investice, zejména však spolurozhoduje o setrvání a potenciální možnosti rozšíření činnosti dané pobočky nadnárodní korporace. Proto by se after-care programy (péče o podnikatelské

prostředí) měly zaměřovat především na rozvoj místního prostředí (fyzického i sociálního), s vědomím významu administrativních a legislativních podmínek pro podnikání.

Programy after-care mají povahu nepřímých podpůrných nástrojů. V delším časovém horizontu u nich však lze očekávat vyšší přínosy k regionálnímu ekonomickému rozvoji než v případě nástrojů zaměřených přímo na samotné nositele PZI. Prostředky věnované na přímou podporu jsou při odchodu investora v podstatě ztraceny. V případě investic do místního prostředí však tyto prostředky ztraceny nejsou a kvalitní podnikatelské prostředí může jednak přilákat jiné nadnárodní korporace, ale hlavně často slouží i domácím místním a regionálně významným firmám.

Dalším z předpokladů ekonomického růstu v regionech je zajištění kvalitní infrastruktury. Moderní informační a komunikační technologie se stávají důležitou podmínkou rozvoje nových a zásadní proměny stávajících ekonomických činností. To je dáno mimo jiné předností informačních a komunikačních technologií spočívající ve snížení nákladů na skladování, logistiku a transport informací. Dále pak možností využít informace a udržovat určité typy kontaktů bez ohledu na geografickou lokalizaci. Tento fakt v sobě skrývá potenciál pro rozvoj ekonomických činností v periferních oblastech, neboť pomocí ICT je možné překonat určitou „izolaci“ některých těžko dostupných oblastí.

Významným faktorem v periferních oblastech je technická infrastruktura. Existence kvalitní a spolehlivé technické infrastruktury přispívá ke stabilizaci místní socioekonomické situace, jelikož působí na motivace produktivních složek populace migrovat a vytváří základní předpoklad rozvoje místní ekonomické aktivity. Veřejnou podporu je třeba směřovat do regionů ekonomicky slabých a periferních, kde selhává trh a kde je potřeba vytvořit základní síť a napojení na telekomunikační a informační infrastrukturu.

V této souvislosti je nutné zdůraznit klíčovou roli kvality lidských zdrojů jako hlavního nositele socioekonomického rozvoje.

Atraktivitu regionu zvyšuje kvalitní životní a atraktivní fyzické prostředí, a to jak pro podnikatele, tak pro obyvatele i případné návštěvníky. Ačkoliv cestovní ruch představuje významný zdroj regionálního ekonomického rozvoje, bývá jeho role velmi často nesprávně chápána. Na základě reálně existujících atraktivit je nezbytné identifikovat cílové skupiny návštěvníků a motivace jejich příjezdu. Vedle tradičních produktů cestovního ruchu (lázeňství, městská turistika, kulturně poznávací turistika, sportovní, pěší turistika apod.), se v poslední době rozvíjí také mnoho moderních, alternativních produktů. Příkladem je venkovská turistika (agroturistika, ekoturistika, atd.), která je významným zdrojem pracovních příležitostí na venkově. Dobré podmínky pro rozvoj mají i další růstová odvětví, jako např. cykloturistika (rozvoj mezinárodních cyklotras), kongresový cestovní ruch, církevní cestovní ruch a nové produkty kulturního cestovního ruchu. Častým nedostatkem regionálního cestovního ruchu je podceňování koordinace, spolupráce a nových forem řízení (destinační management) v tvorbě nabídky v cestovním ruchu založeném na intenzivním propojení firem a spolupráci s veřejným sektorem a slabá propagace regionu.

Tab. 3: Vybrané ekonomické ukazatele v jednotlivých čtvrtletích 2011-2012 (v %, meziročně, reálně, prognóza ČNB)

Ukazatel	**1Q/11**	**2Q/11**	**3Q/11**	**4Q/11**	**1Q/12**	**2Q/12**	**3Q/12**	**4Q/12**
Míra inflace	1,7	1,9	-	-	-	-	-	-
Průměrná měsíční mzda (nominálně)	2,1	**2,0**	**2,2**	**2,8**	**3,6**	**4,1**	**4,3**	**4,4**
Míra registrované nezaměstnanosti	9,8	8,7	**8,4**	**8,3**	**9,0**	**8,0**	**7,9**	**7,9**

Zdroj: ČNB, Zpráva o inflaci, III/2011

Hodnoty jednotlivých ukazatelů pro 2. čtvrtletí 2011 až 4. čtvrtletí 2012 v Tab. 1, Tab. 2, Tab. 3 (vyznačené tučně) představují prognózu České národní banky. Tato prognóza očekává, že meziroční růst ekonomické aktivity ve druhém čtvrtletí 2011 mírně zpomalí na hodnotu 2,5 %. Příčinou by mělo být snížení kladného příspěvku čistého vývozu, a to díky výraznějšímu zrychlení dovozu než vývozu. Za celý rok 2011 by tempo růstu HDP mělo být nižší než v roce 2010. Tento vývoj bude pravděpodobně způsoben zpomalením investic do zásob a poklesem vládní spotřeby. U zásob by měl odeznít efekt jejich doplňování po předchozím oživení zahraniční poptávky. Ohledně výdajů vlády lze očekávat pokračující vliv vládních úsporných opatření. Prorůstový vliv bude mít příspěvek čistého vývozu. Spotřeba domácností bude zhruba stagnovat.

V roce 2012 by se měly zvýšit příspěvky všech složek domácí poptávky, výrazněji spotřeby domácností. Je předpokládán záporný příspěvek čistého vývozu, v souvislosti s očekáváním zpomalení růstu zahraniční poptávky. V tomto roce je očekáván relativně mírný růst, který by se měl přiblížit 3 % hranici až v druhé polovině roku.

Vývoj produktivity práce v roce 2011 bude v souladu s mírným zpomalením ekonomické aktivity. Od druhé poloviny roku 2012 díky postupnému zrychlování růstu HDP meziroční tempo růstu produktivity práce zrychlí k 3 %.

Míra inflace ve druhém čtvrtletí roku 2011 dosáhla 1,9 %. V datových zdrojích pro další období není prognóza zveřejněna. Zdrojem inflace jsou především světové ceny komodit a ceny potravin. Nízká domácí poptávka nevytváří výraznější tlaky na zvyšování inflace i přes mírně zrychlující se růst nominálních mezd. Pro jednotlivá sledovaná čtvrtletí prognóza předpokládá růst průměrné nominální mzdy, přičemž ve čtvrtém čtvrtletí 2012 by se tento růst měl pohybovat na úrovni 4,4 %.

Míra registrované nezaměstnanosti bude ve druhé polovině roku 2011 přibližně stagnovat. Ani v roce 2012 není očekáván výraznější pokles tohoto ukazatele. Snížení míry registrované nezaměstnanosti pod úroveň 8 % je predikováno až na rok 2013 v souvislosti s výraznějším oživením ekonomické aktivity.

---

dlouhodobě zhruba 70 % na HPH v tomto odvětví. Celkem HDP ve stálých cenách vzrostl v roce 2007 v Praze o 9,7 %, což byl nejvyšší meziroční přírůstek od roku 1995.

Nadprůměrného tempa růstu HDP ve stálých cenách dosáhly ještě kraje *Středočeský* (7,8 %), *Pardubický* (7,1 %), *Zlínský* (6,6 %) a *Jihomoravský* (6,5 %). V běžných cenách byl nadprůměrný růst také v *Moravskoslezském kraji*. Naopak relativně nízký byl růst HPH a HDP v *Jihočeském* kraji (nepříznivý vliv vývoje HPH v odvětvích lesnictví, zpracování dřeva, kovodělném, nábytkářském průmyslu a v maloobchodu), v *Plzeňském kraji* (záporná přidaná hodnota ve výrobě televizorů), v *Libereckém kraji* (vliv poklesu HPH ve sklářském průmyslu) a v *Ústeckém kraji* (vliv stagnace HPH v chemickém průmyslu, těžbě uhlí a velkoobchodu).

Ve vývoji regionální HPH **v roce 2008** se projevily výrazné odvětvové disproporce dané na jedné straně nastupující recesí ve zpracovatelském průmyslu vlivem propadu vnější poptávky a na druhé straně relativně vysokými cenovými indexy u některých komodit (elektrická energie, uhlí) a částečně i služeb, které ve vybraných regionech (např. Praha, Ústecký, Moravskoslezský kraj) zvyšovaly růst HDP v běžných cenách a tím i podíl regionů na tvorbě HDP za ČR oproti méně příznivému vývoji ve stálých cenách.

Podíl *Hl. m. Prahy* na tvorbě hrubé přidané hodnoty ČR se meziročně zvýšil z 24,9 % na 25,1 % především zásluhou vývoje v odvětvích výroby elektřiny, plynu (administrativní ústředí firem), teplé vody a páry, pozemní dopravy, velkoobchodu, maloobchodu a pojišťovnictví. Ve stálých cenách však naproti tomu meziroční růst HDP nedosáhl ani národního průměru (1,7 %), což bylo způsobeno vyššími cenovými deflátory u rozhodujících odvětví v Praze. Ve *Středočeském* kraji pokračoval nadprůměrně vysoký růst HDP ve stálých cenách (5,8 %). Klíčový byl růst přidané hodnoty v odvětvích výroby strojů a přístrojů, kovodělném průmyslu, v pozemní dopravě a ve stavebnictví. Tradiční odvětví výroby aut a automobilových dílů zaznamenalo pokles HPH v běžných cenách (index 89 %), což korespondovalo s celkovým poklesem přidané hodnoty odvětví na národní úrovni. Ve Středočeském kraji na rozdíl od Prahy došlo ke stagnaci podílu regionu na celkové vytvořené HPH za ČR v běžných cenách. Relativně vysoký růst HDP ve stálých cenách byl vykázán v *Pardubickém* kraji (4,2 %), a to hlavně zásluhou vývoje v odvětvích výroby elektrických strojů a přístrojů, výroby elektřiny, ve stavebnictví a v odvětví telekomunikací a spojů.

V *Jihomoravském* kraji byl v roce 2008 již druhý rok po sobě zaznamenán nadprůměrně vysoký přírůstek HDP (7,4 % ve stálých cenách), na čemž se největší měrou podílela odvětví výroby elektřiny, plynu (administrativní činnosti firem), maloobchodu, činností v oblasti nemovitostí, jiných obchodních služeb a stavebnictví. Na růstu HPH *Zlínského* kraje o 7,1 % ve stálých cenách se nejvíce podílelo odvětví potravinářského průmyslu, chemického průmyslu, stavebnictví, pojišťovnictví, zdravotnictví a tradičně především odvětví výroby pryže a plastů. V pěti krajích se však již v roce 2008 projevily známky nastupující globální ekonomické recese do té míry, že způsobily celkový meziroční pokles HDP (v Jihočeském, Plzeňském, Karlovarském, Libereckém kraji a na Vysočině). Ve všech těchto případech jde o regiony relativně více závislé na exportu na západoevropské trhy (zejména do Německa), kde nástup ekonomické recese přišel dříve než v ČR. Pokles HDP v Plzeňském, Libereckém kraji a na Vysočině také koreloval s vyšším růstem registrované míry nezaměstnanosti.

---

směnných relací. Pozice české ekonomiky a její „síla“ je tak vydána na pospas cenové politice hlavních koncernů (jak již bylo řečeno výše, v pozici subdodavatele nemůžeme ovlivnit cenu) a je silně závislá na vývoji globální ekonomiky, na kterou nemá ČR žádný vliv.

Jedním z nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů je saldo běžného účtu reflektující mimo jiné devizovou (ne)rovnováhu země, tedy změnu devizové pozice státu jako celku. Vysoké deficity běžného účtu, kdy se za alarmující hranici považuje 5 % HDP, mohou být předzvěstí měnové krize, která může přerůst dále v krizi finanční až v krizi reálné ekonomiky. ČR už jednu takovou menší krizi zažila v roce 1997, kdy byla nakonec donucena opustit fixní režim koruny a přejít na řízený floating, který praktikuje dodnes. Pro deficitní saldo běžného účtu je naprosto zásadní, jakým způsobem je pokryto.

Český kapitálový účet je relativně malý, proto z toho plyne, že deficit běžného účtu může být pokryt v zásadě dvojím způsobem:

- Přílivem na finančním účtu. Ve chvíli, kdy je deficit běžného účtu (obvykle mající dlouhodobější strukturální povahu) pokryt krátkodobým přílivem kapitálu, je to recept na měnovou krizi – viz Mexiko či Thajsko. Je tedy vhodnější, když je pokryt dlouhodobým kapitálem, což jsou obvykle přímé zahraniční investice.

- V případě vypuknutí měnové krize a odlivu kapitálu vstupují do hry devizové rezervy centrálních bank. Spekulativní toky jsou dnes ovšem řádově vyšší než devizové rezervy většiny centrálních bank (mimo Číny, která má v rezervách cca 3,2 bilionu dolarů), a tak se žádná centrální banka nedokáže systematickému odlivu bránit déle než několik dní (ČNB by nebyla žádnou výjimkou).

Odliv dividend dosáhl v roce 2010 více než 170 mld. korun, v případě úroků pak šlo o 61 mld. korun. Objem dividend odplouvajících do zahraničí přesahuje reinvestovaný zisk již od roku 2006, na celkových výnosech se dividendy podílejí více než 64 %. Odliv dividend je přitom velmi koncentrovaný. Dle údajů ČNB 61 % objemu bylo vyplaceno 15 firmami v peněžním a finančním sektoru (kde je i největší podíl zahraničního vlivu).

6.4.1 Dopad krize na jednotlivé regiony v ČR a možnosti její eliminace

Česká ekonomika je příliš malá na to, aby bylo možné zjistit nějaké zásadní rozdíly v dopadech krize na jednotlivé regiony. Jsou samozřejmě oblasti, kde je větší koncentrace průmyslu, a tím pádem i ekonomický útlum byl poněkud silnější, ale v důsledku multiplikačních a přelévacích efektů jsou meziregionální rozdíly skutečně zanedbatelné (více se touto problematikou zabývá kapitola č. 3).

Nejhůře jsou na tom regiony s chybějící vědeckovýzkumnou základnou. Ty se obvykle vyznačují ekonomickým zaostáváním a minimální inovační aktivitou (blíže viz kap. 4). Motivovat místní firmy k inovacím (v zájmu zvýšení své konkurenceschopnosti) může rozvoj vědeckovýzkumných institucí v regionu, stejně významná je i problematika spolupráce jednotlivých aktérů participujících v inovačním procesu. Podpora vědy, výzkumu a inovací

primárně ve větší míře na služby, především Hlavní město Praha. Jedinou nadějí na zlepšení ekonomického výstupu mimopražských regionů je v současné době pouze opětovné oživení poptávky na evropských a světových trzích. V delším horizontu bude nutná změna struktury ve prospěch mezinárodně perspektivnějších a konkurenceschopnějších odvětví.

Naopak úvěry, kreditní karty či hypotéky v Číně teprve začínají. Lidé zde jsou zvyklí platit i drahé komodity dlouhodobé spotřeby za hotové. Podobně to platí u nemovitostí.

Čína již nyní ovlivňuje život každého z nás. Dlouhodobě uměle držený podhodnocený juan je pravděpodobně důvodem nízké inflace po celém světě v posledních mnoha letech. Když v druhé polovině roku 2005 Číňané nechali měnu posilovat (do léta 2008), zažily vyspělé státy největší inflaci za 20 let. Čína díky svým přebytkům skupuje americké a další státní dluhopisy a udržuje jejich výnosy na nižší úrovni. Bez Číny by patrně úrokové sazby byly podstatně vyšší. Naopak uměle nízký kurz zvyšuje nezaměstnanost ve vyspělých zemích. Levným výrobkům z Číny není nikdo schopen cenově konkurovat, což vede k zavírání továren ve vyspělých ekonomikách s drahou pracovní silou a přesunu výroby do Číny.

Čína dlouhodobě rozšiřuje svůj vliv i mimo asijský prostor. Dokládá to obsazování surovinových nalezišť po celém světě i globální strategické investice do infrastruktury. Čína mj. poskytla finanční pomoc Řecku, Portugalsku, nyní probíhají jednání Itálie s Pekingem o „významném“ odkup italského dluhu (zpravy.e15.cz , 13. 9. 2011), a pomoc ze strany Číny byla nabídnuta i dalším zemím eurozóny. Bez této významné finanční pomoci totiž hrozí, že se evropská krize brzy promění v celkovou globální recesi, horší než tu předchozí, protože západní vlády už nemají žádné peněžní ani daňové nástroje k jejímu zamezení. Takový scénář by mohl znamenat, že Číňané budou velmi tratit, protože pokles spotřeby ani v Evropě, ani v Americe rozhodně není v jejich zájmu. A proto se také dá se očekávat, že za svou pomoc Čína bude něco požadovat „na oplátku“, například větší slovo v MMF, což zajisté ještě posílí čínský vliv.

Jak uvádí F. Zakaria (2011) „ve světě, který se topí v dluzích, přebírají otěže věřitelé. Po první světové válce byly evropské národy tak zdecimovány svými dluhy, že jedinou zemí, která mohla válkou zničené Evropě poskytnout potřebné peníze, byly Spojené státy - a otevřely si tím cestu k procesu, díky kterému se staly nejsilnější zemí na světě. I pro Čínu je současná krize příležitostí, jak se stát zodpovědným spoluvládcem současného světa“.

Centrální banky mají pro záchranu i jiné metody než měnovou politiku. Manipulaci trhu s úroky a emisi peněz. Stejně jako v případě státních výdajů, i v tomto případě však dochází pouze k přesunu bohatství, nikoliv k jeho vytváření. Zatímco v případě státních výdajů a vytvořených dluhů je docela snadno představitelné, kdo je obohacen a kdo ochuzen, v případě monetární politiky to nemusí být na první pohled tak jasné. Mechanismus spočívá v tom, že se bohatství přesunuje od těch, co šetří k těm, co jsou zadluženi. A jakým prostředkem? Inflací, jak již bylo vysvětleno výše. Když se zvýší množství peněz v oběhu, cena všeho se zvýší (nemusí jít jen o cenu zboží v obchodě, ale i cenu aktiv). Z opačného pohledu hodnota peněz klesne.

Proč tedy vlády a centrální banky záměrně podporují ničení hodnoty peněz? Dá se říci, že to velmi úzce souvisí se zvyšující se rolí státu ve 20. století. Od té doby je inflace pevnou součástí ekonomiky a deflace je vyhlášena jako nepřítel číslo jedna. Aby mohli politici slíbit voličům další výhody a být znovu zvoleni, musí na to někde vzít. A inflace je mnohem výhodnější než zvyšování daní. Nejde o nic nového, již před desítkami let tvrdil John

4 Důsledky krize v regionech: modifikace trţních struktur a projevy TTE pokroku

Ekonomická krize se v realitě odvíjí od mikroekonomických subjektů strany nabídky – od firem. Vyrazné rozdíly mezi dopady krize na jednotlivé regiony mají základ právě ve schopnosti těchto ekonomických subjektů sídlících na území přislušných regionů vypořádat se s problémy, které krize přináší.

V této souvislosti hraje v současné době velmi významnou roli fenomén globalizace, a to především z hlediska působení faktorů ekonomického růstu. S tím je výraznou měrou spjata problematika vývoje trţních struktur (a jejich vývojových modifikací), a to pro jejich vazbu na stupeň konkurence v jednotlivých odvětvích a regionech. Zdůraznit je třeba rovněţ úlohu a důsledky inovací. Ty - lze předpokládat - budou mít v jednotlivých regionech různou

Důsledky globalizace pak odpovídají jejímu spontánnímu racionálnímu cíli orientovanému na zvyšování ekonomické efektivnosti a napluje se zejména cestou růstu trţní konkurence. Na druhé straně jsou ale patrné i důsledky negativní. Globalizace zvyšuje potenciál trţních selhání, tj. sníţení ekonomické efektivnosti. Přitom ekonomické procesy nejsou hodnotitelné

intenzitu, coţ se následně můţe projevit v měnících se vazbách mezi praci a kapitálem.

Výše uvedené momenty lze popojit a vytvořit hypotézu postavenou na mimořádné roli technicko-technologicko-ekonomického pokroku (dále jen „TTE pokrok“) při překonávání problémů regionů s hospodářskou krizí spojenými. Prozkoumání výše uvedených skutečností je cílem této části publikace.

4.1 Krize v českých regionech

Rozvoj regionální ekonomiky je závislý na úspěšnosti mikroekonomických subjektů strany nabídky. Tyto subjekty mají různou podobu, zpravidla jde buď o subjekty fungující v rámci tzv. monopolistické konkurence, nebo v rámci oligopolu, či dokonce představují monopol.

Mikroekonomické subjekty jsou v podstatné míře ovlivňovány spolupracujícími či konkurujícími subjekty mimo svůj region, velmi často je realitou vazba i na zahraniční subjekty. Ty sledují spolu s regionálními subjekty - neboť kaţdý z nich působí v určitém regionu – cíle, které zpravidla nejsou pouze regionální. Jde velmi často o cíle kontinentální či cíle v rámci integračního prostoru, někdy i globální, celosvětové.

A právě vůči těchto globálních, nebo alespoň nadregionálních cílů spolu s globalizací svězené ekonomiky porostě, přičemţ regionální ekonomika na tuto skutečnosti nemůţe nebrat zřetel.

Jakkoli jsou důsledky recese pro aktuální období negativní, je třeba vnímat ji i v souvislosti s jejími ozdravnými účinky, eliminací excesů minulého vývoje - ať uţ je to tradiční investiční přehřátí, surovinová a energetická nerovnováha či série tetězících se přehmatů v ekonomice USA, spojená s realizovanou politikou levných peněz vedoucí do pasti likvidity.

Čína se postupně stává největší ekonomikou světa v jedné oblasti za druhou a je pravděpodobné, ţe tento trend bude ještě dlouho pokračovat. Hlavní přičinou je zcela jiná fáze dlouhodobého ekonomického cyklu, neţ je v USA nebo jiných ekonomikách. Rozdíl je i v dluzích. Ve vyspělém světe jsou v dluzích vsichni, proto šance na další prudký růst je malá.

na poskytování hypoték. Vlády zápaních států tradiční statečně podlesávají pod váhou konjunkturálních balíčků, neţ aby národům sdělily, ţe ekonomický růst dále neporoste. Státní zásahy tak vyvolávají výše popsané chování lidí, které ekonomové pojmenovali „morální hazard“. Dluhy jsou enormní, demografický vývoj je velmi nepříznivý, konkurenceschopnost špatná a nadvláda státních a nadnárodních úředníků neustále rostoucí. Toto je kombinace, která nemá ţádné rozumné řešení bez výrazného poklesu ţivotní úrovně obyvatel v některých regionech. Paradoxně lze říci, ţe právě státní intervence do ekonomiky mohou být spouštěcím mechanismem ekonomických krizí!

6.3.2 Měnová politika

Nejvhodnějším nápravným mechanismem se tak jeví měnové kurzy. Pokud by měny předlužených zemí začaly oslabovat, vyřešilo by to několik věcí najednou. Lidé by zchudli, takţe by nemohli spotřebovávat tolik. Naopak výrobky z těchto zemí by se zlevnily a staly se více konkurenceschopnými. Bohuţel tomuto ozdravnému procesu značně brání Čína, která udrţuje svoji měnu umělé podhodnocenou. Tak na jednu stranu bere přání ostatním, ale na druhou stranu pomáhá udrţet celosvětovou inflaci pod kontrolou.

Není bez zajímavosti, ţe čínská vláda do své ekonomiky rovněţ výrazně zasáhla stimuly a země přesto zatím pokračuje ve strmém ekonomickém růstu. Jak je to možné? Některí ekonomové se domnívají, ţe je velký rozdíl v použití fiskální expanze v Číně a v západním světe. Čínané na to mají penize, ostatní nikoliv. Jak uvádí Š. Pirko (2010), „Čína je jako čtverák, který dlouhou dobu pracuje a ţije skromně a spoří na horší časy. Nyní úspory čerpá, na čemţ není nic nezdravého. Naopak takzvaně vyspělé země jsou jako čtverák, který 20 let ţije na doraz, a kdyţ přijde o zaměstnání, tak si jde do banky pro další půjčku. Spojené státy i Evropa se svými výdajovými balíčky pouze vytvářejí ještě větší dluhy.“

Z výše řečeného je patrné, ţe fiskální stimuly jsou mnohdy škodlivé, neprůhledící předpokládané efekty. Často vedou k plýtvání, špatné alokaci zdrojů, cenovým deformacím, byrokratizaci hospodářství a zvyšují jiţ tak vysokou míru státních zásahů do ekonomiky. Uţ za hypotécní krizí stály státní stimuly ve formě levných peněz a tlaku na snižování standardů

pro dosažení rozvoje shodují na principech, resp. mechanizmech. Důraz je kladen především na roli a kvalitu lidského faktoru, včetně schopností a způsobu komunikace. Všechny - jakkoli navzájem různé - endogenní teorie jsou implicitně přesvědčeny, že jednotlivá místa a regiony se navzájem liší a studium reálných míst a procesů je užitečnější než vytváření formálních matematických modelů a přiklánějí se spíše k intenzivnímu výzkumu než k výzkumu extenzivnímu.

3.7 Shrnutí

Regionální disparity mezi kraji České republiky se od poloviny devadesátých let vyvíjely do značné míry v závislosti na aktuálním ekonomickém vývoji celé české ekonomiky, který ovlivňoval zejména regionálně nerovnoměrný vývoj hrubého domácího produktu, hrubé přidané hodnoty a míry nezaměstnanosti. V letech 1997–1999 a v letech 2008-2010, tedy v období negativního hospodářského vývoje spojeného s poklesem či stagnací HDP, se regionální ekonomické disparity prohlubovaly v souvislosti s odlišnou regionální odvětvovou strukturou. Obě zmíněné recese nejvýraznějším způsobem poškodily průmyslové regiony. Podíl hlavního města Prahy na HDP se v důsledku specifické odvětvové struktury s dominantním zaměřením na sektor služeb (především finančních služeb) naopak v uvedených letech zvyšoval, naproti tomu v období konjunktury po roce 2000 prakticky stagnoval. Celkově pro období let 1995–2010 bylo patrné mírné prohlubování regionálních ekonomických disparit. Plzeňský kraj, Středočeský kraj a Praha, tzn. regiony s vysokou ekonomickou výkonností si udržovaly dobré výsledky i v dynamice růstu ekonomických ukazatelů. Jedná se o regiony, kam směřovalo nejvíce přímých zahraničních investic do nových výrobních závodů a které díky své geografické poloze mohly profitovat z vyspělosti sousedních regionů nebo o regiony, jež profitují z koncentrace služeb a svého strategického významu (Praha). Karlovarský kraj vykazoval naopak nejhorší výsledky ekonomické výkonnosti ze všech krajů, což může být výsledkem toho, že se jedná o region bez významnějších center a bez zájmu zahraničních investorů, s koncentrací převážně jednodušších forem zpracovatelského průmyslu. V daném období zde docházelo k silnému úpadku tradičně silných odvětví výroby skla, keramiky a výroby kovodělných výrobků. Následující spodní příčky žebříčku obsadily kraj Liberecký, Olomoucký a Ústecký kraj. Liberecký a Ústecký kraj patří mezi tradiční strukturálně postižené regiony - v Libereckém kraji byl citelný především úpadek sklářského a textilního průmyslu, v Ústeckém kraji potom významné omezení těžby uhlí. V případě Olomouckého kraje negativně působil zejména úpadek textilního průmyslu a rovněž neúspěšné investice ve zpracovatelském průmyslu. Analýza za jednotlivé kraje prokázala, že dopad globální hospodářské krize na regionální ekonomický vývoj pocítily nejvíce od roku 2008 ty kraje, které ještě v polovině tohoto desetiletí vykázaly nejúspěšnější ekonomický vývoj. Jako nejcharakterističtější případy takového zvratu lze uvést kraje Liberecký, Plzeňský, Moravskoslezský, Zlínský či Vysočinu. Tento vývoj přímo souvisí se základními strukturálními charakteristikami těchto regionů. Světová hospodářská krize uvrhla řadu českých krajů zpět do situace strukturálních problémů předchozích let (přinejmenším vývojem na trhu práce a propadem HDP). Krizí nejméně postiženými regiony jsou ty, které si udržely konkurenceschopnější průmyslovou strukturu z hlediska globální poptávky (např. Středočeský či Pardubický kraj) a hlavně regiony zaměřené

a ovlivňovatelné pouze tzv. tvrdými indikátory. Naopak stále významnější roli hrají tzv. měkké indikátory, tj. kvalitativní charakteristiky ekonomického prostředí.

O zaměření a významu měkkých faktorů ve smyslu omezování českých podnikatelů podává svědectví šetření provedené v letech 2006-2008 týkající se inovačních aktivit. Nejvýznamnější limitující měkké faktory českých podnikatelů v souvislosti s inovačními aktivitami uvádí Tab. 8.

Tab. 8: Měkké faktory omezující inovační aktivity českých podnikatelů

Faktor	% významnosti
Nedostatek finančních prostředků v podniku	22,0
Příliš vysoké inovační náklady	19,4
Trh ovládaný zavedenými firmami	14,9
Nedostatek kvalifikovaných pracovníků	14,7
Nedostatek financi ze zdrojů mimo podnik	12,3
Nejistá poptávka po inovovaném zboží nebo službách	8,5
Inovace nebyly vyžadovány	5,4
Nebylo třeba inovovat vzhledem k předchozím inovacím	3,4
Obtíže při hledání spolupracujícího partnera	3,0
Nedostatek informací o trzích	2,5
Nedostatek informací o technologii	2,0

Zdroj: vlastní zpracování na základě (ČSÚ; 2010)

Kompletně ilustruje výše naznačené souvislosti Obr. 19.

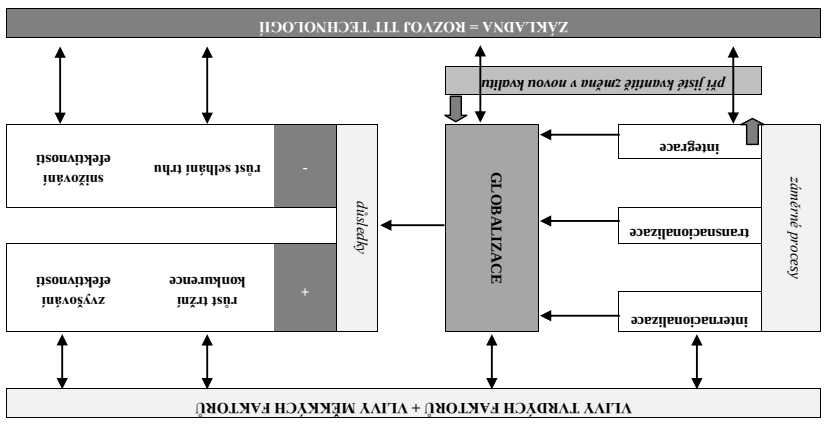

Obr. 19: Globalizace: základna, procesy, vlivy, důsledky

Zdroj: (Kraft & Kratjová; 2009)

Maynard Keynes: „díky procesu neustálé inflace mohou vlády konfiskovat, tajně a nepozorovaně, značnou část bohatství našich spoluobčanů“. Vlády jsou největšími dlužníky a inflace je pro dlužníky darem. Obírání obyvatel tímto způsobem je daleko elegantnější, než vybírání daní. Daně jsou vidět, inflace vám z účtu ukrajuje peníze neviditelně. Ve výhodné pozici jsou tedy všichni, kdo se chovají jako vlády – žijí si nad poměry a sekají dluhy. Reálně vracejí zpět mnohem méně. A kdo toto všechno platí? Ti, co šetří. Reálná hodnota jejich celoživotních úspor klesá tempem inflace.

6.4 Krize v ČR

Česká republika je malou a velmi otevřenou ekonomikou. Struktura zasažení české ekonomiky krizí je odlišná od problémů, které postihly USA a západní Evropu., stav českého finančního sektoru byl a zůstává dobrý a sám o sobě nepředstavuje bariéru případnému rychlému oživení. Zatímco Západ trpí finanční krizí, české banky jsou ostrovem stability. Výsledky zátěžových testů publikované Českou národní bankou koncem srpna 2011 jsou pozoruhodné. Kapitálová přiměřenost se blíží 16 procentům (nutné minimum je 8 procent) a ani při scénáři těžké recese evropské ekonomiky spojené s totální platební neschopností Řecka, Španělska, Itálie, Portugalska a Irska by nepoklesla do nebezpečných hodnot.

Studie basilejské Banky pro mezinárodní vypořádání (publikovaná v srpnu 2011) uvádí, že řada evropských bankovních systémů trpí přehnaným objemem úvěrů. Například kombinovaný bankovní dluh podniků a domácností v Belgii činil v roce 2010 celkem 241 % hrubého domácího produktu, v Nizozemí 251%, v Německu 164 %. Celkový objem úvěrů podnikům i domácnostem v českých bankách dosahuje všeho všudy zhruba 50 % našeho HDP. Z tohoto pohledu jsme málo zadlužená, málo riziková ekonomika.

Dominantní roli v poklesu naší ekonomiky hraje zejména zahraniční poptávka po českých exportech. Pro návrat k ekonomickému růstu proto rozhodujícím faktorem zůstává oživení externí poptávky, především v německé ekonomice.

V obchodu zbožím Českou republiku trápí problém tzv. ***trojí koncentrace*** (Švihlíková, 2011):

- přílišná koncentrace exportu na země EU, především Německo. Do zemí EU směřuje přes 80 % našeho exportu, do Německa pak okolo jedné třetiny. Vzhledem k ekonomickému vývoji v zemích EU by bylo více než záhodno posílit diverzifikaci našeho exportu. Kroky k rušení zastupitelských úřadů v zemích, které jsou velmi perspektivní, jdou ovšem přesně opačným směrem. Navíc jsou v rozporu s předchozí exportní strategií, která ale neměla očekávaný dopad při průniku na rozvíjející se trhy. Např. na čínský trh se dostaneme, ovšem jako komponenta v německém investičním celku. Samostatnou kapitolou by byl očividný nesoulad české zahraniční politiky s exportní strategií, tedy s „českou“ zahraniční politikou a našimi ekonomickými zájmy.

- Koncentrace na vývoz silničních vozidel a komponent, kde se tvoří i největší přebytky naší obchodní bilance. Jednak tato struktura exportu ukazuje vliv nadnárodních

stát stále snaží někoho zachránit. Náznak recese? Zavedeme výdajové programy a zlevníme peníze. Padá burza? Natiskneme peníze a zakážeme spekulace na pokles. Finanční krize? Dáme státní záruky a peníze zadarmo. Centrální bankéři a politici se neustále snaží o vyhlazení ekonomického cyklu a zamezení propadů cen aktiv. Přitom právě obdobi občasného neúspěchu je tím, co by nám mělo připomínat, že lidé nejsou neomylní, že je třeba šetřit na horší časy, investovat s rozumem a podnikat obezřetně.

Politici umělе vytvořili extrémně dlouhé období prosperity a lidé zvykli přirozený pud sebezáchovy. Neustálý růst bez pádů vytvořil prostředí jako stvořené pro rozmařilost, podplácení a spekulace. Místo mnoha menších pokleslů proto nyní prožíváme jeden velký. Zatímco menší propady a recese by bývaly byly provázeny nespokojeností a občasnými demonstracemi, současný propad může vést - a v Řecku již vede - až k občanským nepokojům.

6.3.1 Fiskální nástroje

Oblibenou „zácharanou“ aktivitou vlád byla stimulace ekonomiky vládními výdaji, o nichž se předpokládalo, že nastartují ekonomický růst. Jak však již bylo řečeno, stát žádné peníze nemá, má jen dluhy. Buď tedy peníze vybere na daních, nebo si je půjčí a státní dluh dále prohloubí. Peníze se tak sebrou všem lidem, kteří platí daně dnes nebo je budou platit v budoucnu a přerozdělí je lidem, kteří jsou státními úředníky vybráni. Peníze se tedy pouze „z pravé kapsy“ přesunou „do levé“, a když se odečte neefektivita a korupce ve státním sektoru, pak je dlouhodobý celkový součet bezpochyby negativní.

Státními zásahy také dochází k socializaci dopadů krize, tedy k jejich rozložení do celé společnosti. Místo aby výrazně trpěla pouze postižená část společnosti, trpí všichni, ti postižení pak o něco méně. S tím ale vzniká další problém. Pokud lidé, kteří udělali chyby, nenesou za své činy důsledky, udělají to znovu. Proč by měl bankéř se svěřenými prostředky přistě nakládat obezřetněji, když jeho banku zachránil stát a z peněz daňových poplatníků se rovnou vyčlenily miliardy na bonusy? Proč by měl člověk pečlivě vybírat, do které banky vkládá své peníze, když budou stejně zachráněny? Bankéř bude tedy co nejvíce riskovat, aby v případě úspěchu co nejvíce vydělal a dostal největší odměnu. Střadatel dá své peníze tomu, kdo nabídne nejvyšší úrok. Bez ohledu na riziko. V některých zemích jdou události tak daleko, že to vypadá, jako by nezodpovědnost a riskování byly odměňovány a penalizována

Ukazuje se, že státní zásahy do určité míry krizi způsobily (viz např. Kislingerová, 2010, str. 23 či Pirko, 2009) a v konečném důsledku její dopady mohou zhoršit. Posledních 20 let se Problém tak nebyl vyřešen, jen se jeho řešení odsunulo do budoucnosti, kde bude ještě hrozivější, než jeho minulá verze. V roce 2002 zkolabovaly technologické akcie a stáhly s sebou ostatní akciové trhy, ekonomika se dostala do recese v několika zemích. V roce 2008 už zkolabovaly nemovitosti, akcie i komodity a do hluboké recese se dostala většina světa. Další krize už bude o kolapsu státních dluhopisů a o ještě větších problémech. V roce 2008 byly soukromé firmy zachráněny státy. Kdo však bude zachraňovat státy, až se dostanou do podobných problémů samy?

rizika, na prvním místě samozřejmě kurzová. Tento dluh se nutně odrazí na zahraniční zadluženosti země. Zahraniční věřitelé obvykle při vymáhání dluhu postupují razantněji než domácí subjekty a mají (jsou-li to západní finanční skupiny) oporu v MMF.

V tomto směru je naprosto bezprecedentní situace USA. Spojené státy se zadlužují stále více (minimálně 1,4 bilionů ročně). Je ovšem si třeba uvědomit, že Spojené státy mají jednu nesmírnou ekonomickou výhodu, která brání v tom, aby se na něm uplatňoval stejný metr a stejná ekonomická pravidla jako na ostatní země – americký dolar, který doposud hraje roli internacionální měny číslo jedna. Spojené státy tak mohou běžně monetizovat svůj dluh. Dokud budou dolary ze Spojených států odcházet a nebudou se vracet (tj. budou uloženy v devizových rezervách centrálních bank světa), není „bankrot" reálný. I když země postupně od držení dolarových aktiv ustupují, ještě stále tvoří aktiva denominovaná v dolarech okolo 60 % všech devizových rezerv světa, jak již bylo konstatováno výše.

Ekonomiky mohou řešit vysoké zadlužení inflací, měnovou reformou či vyhlášením bankrotu. Vysoká inflace není řešení, které by bylo považováno za vhodné, ale zcela vyloučit ho nelze. Inflace umožní splatit dluhy v méně hodnotné měně, podobně funguje měnová reforma, bankrot znamená nesplacení části nebo všech dluhů. Měnová reforma a inflace jsou metody, které postihují obyvatelstvo, bankrot postihuje věřitele (Hampl, 2011). Další možností je dosažení toho, aby tempo ekonomického růstu trvale jasně převyšovalo reálnou úrokovou sazbu z veřejného dluhu. Země by měla být schopná dluhové břemeno unést, takže je potřeba nalézt primárně prorůstové politiky. Ještě silněji tato nutnost vystupuje v případech zemí, které se ještě v dluhové krizi neocitly, ale postupují „preventivně." Zaškrtit ekonomiku fiskální konsolidací, která si vynutí jen další a další škrty ale ve svých důsledcích může být kontraproduktivní. Vláda by se měla primárně zaměřovat na růst a na to, kde a jak získat zdroje, případně se snažit unikající zdroje zachytit – viz daňové úniky, korupce s vládními zakázkami, zneužívání dotací a grantů atd. Dluh je možno také splatit privatizací (k čemuž je nyní tlačeno Řecko). V krizové situaci je tak stát nucen vyprodat zbytky svého ekonomického bohatství, mnohdy i „pod cenou".

Za zmínku stojí i fakt, že některé země své dluhy vůbec neplatí, důležitá je přitom samozřejmě jejich ekonomická a vyjednávací síla. Jednoduše se na splatné dluhopisy v okamžiku jejich splatnosti vydají další dluhopisy. Tím země dluh tzv. rolují.

V případě dluhové krize je teoreticky možné také dluh odmítnout s tím, že je nelegitimní, (což zemi ovšem může odříznout od finančních trhů), resp. dluh restrukturalizovat, tj. vyjednávat s věřiteli o nových podmínkách - delší splatnosti, nižších úrocích atd. Důležité je, zda vyjednávání je vedeno věřiteli (a tedy nejspíše za asistence MMF se všemi podmínkami), nebo dlužníkem. V případě Řecka je navíc situace komplikována jeho členstvím v měnové unii, což mu neumožňuje použít devalvaci kurzu k posílení jeho cenové konkurenceschopnosti.

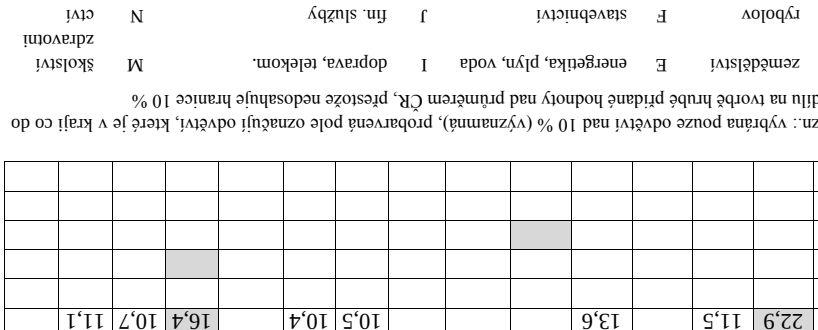

Obr. 22: Vývoj podílu skupin odvětví na tvorbě hrubé přidané hodnoty ve vybraných obdobích

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat (UNSTAT; 2010)

Z Obr. 22 je patrné, že cyklické změny mají na podíl skupin odvětví na tvorbě hrubé přidané hodnoty zanedbatelný vliv. Je třeba si ale uvědomit, že jde jednak o velmi hrubou agregaci odvětví do skupin a jednak není brán v úvahu regionální aspekt.

Pokud je věnována pozornost odvětvové struktuře tvorby hrubé přidané hodnoty podle krajů v ČR, pak – vyjma Prahy, v níž dominují odvětví terciárního sektoru – má ve všech krajích největší podíl na její tvorbě zpracovatelský průmysl. Ten představuje v krajích Zlínském, Libereckém, Vysočině, Středočeském, Moravskoslezském, Královéhradeckém, Plzeňském a Pardubickém více než 30 % vytvořené hrubé přidané hodnoty. Protože jde o velmi hrubou agregaci mnoha různých odvětví, které mohou mít jak procyklický, tak proticyklický charakter, nelze z naznačeného činit závěry ve vztahu k dopadům krize a typům ekonomického rozvoje, viz Tab. 10.

Tab. 10: Odvětvová struktura tvorby hrubé přidané hodnoty podle krajů ČR v roce 2008 (v %)

	PHA	STČ	JČ	PL	KV	ÚS	HK	LI	PK	VY	JM	OL	ZL	MS
A														
B														
C					10,4									
D		34,0	23,8	30,5	21,7	26,9	31,2	37,1	30,3	36,3	23,0	28,9	39,1	31,8
E			11,7			10,3								
F														
G	16,6	14,2	10,5	11,2	10,4		10,3	10,3	11,1		14,6	11,0	11,9	11,4
H														
I	12,8	12,5	10,9			10,2			10,5			11,4		
J	10,0													
K	22,9	11,5		13,6				10,5	10,4		16,4	10,7	11,1	
L														

Pozn.: vybrána pouze odvětví nad 10 % (vyznamná), probarvená pole označují odvětví, které je v kraji co do podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty nad průměrem ČR, přestože nedosahuje hranice 10 %

A	zemědělství	E	energetika, plyn, voda	I	doprava, telekom.	M	školství zdravotní	
B	rybolov	F	stavebnictví	J	fin. služby	N	cizí ost. věc.	
C	dobývání rud	G	obchod	K	komerč. služby, nemovit.	O	služby služby v	
D	zprac. prům.	H	pohostinství, ubytování	L	veř. správa	P	dom.	

Zdroj: (Kraftová & Šustrová; 2010)

Nicméně je zřejmé, že např. na stavu Středočeského kraje se projevilo vysoké zastoupení automobilového průmyslu, jenž je velmi citlivý na projevy hospodářského cyklu. Vysoký podíl zpracovatelského průmyslu v kraji Vysočina má určitě svůj odraz v jeho nesnadné cestě krizovým obdobím. Naopak Ústeckému kraji mohl napomoci vyšší podíl odvětví E, I a C.

4.3 Trzní struktury a alternativní cesty jejich modifikace

Regionální politika, která by měla vycházet z teorie regionální ekonomiky, byť je jistě výrazně ovlivňována i hospodářskou politikou celku, kterým může být stát, integrační organizace, je-li stát její součástí, či jiným vyšším ekonomickým subjektem, může ovlivňovat vznik a rozvoj mikroekonomických subjektů strany nabídky. Právě na nich, resp. na trzní struktuře, kterou vytvářejí, je založena konkurenceschopnost těchto mikroekonomických subjektů v rámci i vně regionu. Rozvoj regionální ekonomiky je závislý na úspěšnosti

situací, ve které byl celý finanční systém v roce 2008. Finanční krize se tak změnila v krizi dluhovou.

Základním důvodem obrovských dluhů západního světa je neschopnost obstát v globální konkurenci. Západní svět si zvykl na velké příjmy a tomu přizpůsobil výdaje. Svět se však změnil a část práce vyspělým ekonomikám sebrali Čínané, Indové či Brazilci. Omezit výdaje se však nikomu nechce.

Mezinárodní měnový fond „řeší" dluhové krize tím způsobem, že – aniž by se příliš zajímal o to, jak dluh vznikl – poskytuje půjčky, ovšem s určitými podmínkami. Tyto podmínky jsou stále stejné. Jedná se o zavedení tzv. úsporných opatření, která mají většinou velice drastickou sociální podobu. Ne nadarmo J.E.Stiglitz ironicky komentoval postup MMF v případě krize v jihovýchodní Asii (1997-1998) tak, že „řešení krize by nemělo být horší než krize samotná". MMF vždy primárně slo vždy primárně o uspokojení věřitelů, což obvykle bývaly západní banky a různé finanční skupiny. Zároveň se nikdy moc nezajímal o to, jestli země úsporná opatření „unese", a to nejen po ekonomické stránce, ale také po stránce politické. MMF nafukuje ekonomikám krky, za které nenese žádnou politickou odpovědnost - tu plně přenáší na domácí elity. K čemu to vede, lze aktuálně vidět v Řecku.

Existují 2 možnosti u krytí dluhu:

- *Emisním financováním*, kdy centrální banka poskytne vládě přímý úvěr, nebo přímo nakoupí (nikoliv na sekundárním trhu) od vlády dluhopisy, tedy monetizuje dluh. Tato operace je v řadě zemí, z důvodu rizika vysoké inflace, zakázána, výjimkou jsou například Spojené státy (ale nejen USA, např. i v Japonsku je monetizace dluhu povolena, v poslední době se k této praktice připojila i ECB nákupem španělských a italských vládních dluhopisů).
- Nejpoužívanějším nástrojem je *emise dluhopisů s různou dobou splatnosti*, které jsou nabídnuty jak na domácí, tak na zahraniční trh. Je samozřejmé výhodnější dlužit tzv. „sami sobě", problémem ovšem může být omezené množství úspor na domácím trhu. V případě nedostatečné absorpce se pak země obracejí do zahraničí. To má značná

6.2.1 Řešení dluhové krize

Aktuální vývoj dluhové krize států na jihu Evropy značně připomíná zažátek krize v roce 2008. V létě 2011 bylo vlásek od bankrotu Řecko, částečně Portugalsko a Irsko, nyní je největším nebezpečím pro eurozónu zhroucení se situace v Itálii, jejíž veřejný dluh činí téměř 120 % HDP. Celá řada renomovaných se snaží pojmenovat naplit chyby, které je dostaly do současné situace. Na první pohled se nabízí již zmiňovaný rozmařilý stát a korupce v Řecku nebo převzetí dluhů soukromých bank v případě Irska, nicméně postupem času je stále zřejmější, že jde o problém systémový, který se postupně dotkne i těch, o kterých jestě před časem nikdo neuvažoval.

Místo kolapsu finančního systému v roce 2008 přišla záchranná opatření ze státních pokladen. Tenkrát se jestě zdálý bezedné a neotřesitelné. Čas však pokročil a dnes už je zřejmé, že i stát má své limity. Spojené státy a většina zemí v Evropě mohou být brzy ve velmi podobné situaci, ve které byl celý finanční systém v roce 2008. Finanční krize se tak změnila v krizi dluhovou.

mikroekonomických subjektů strany nabídky. Tyto subjekty mají různou podobu, zpravidla jde buď o subjekty fungující v rámci tzv. monopolistické konkurence nebo v rámci oligopolu či dokonce představují monopol. Tyto subjekty jsou ovlivňovatelné regionální politikou, která by měla působit na různé jejích konkurenceschopnost, přesnější: aby byly konkurence schopny i mimo „svůj" region. Důležitost těchto kroků v rámci regionu roste spolu s globalizací světové ekonomiky, přičemž regionální ekonomika na tuto skutečnosti nemůže nebrat zřetel, jinak by pozbývala smyslu. V této souvislosti je možné zmínit myšlenku podpory malých a středních firem. Tato myšlenka se jeví z pohledu teorie mikroekonomie jako dobrá a obhajitelná především z pohledu „volnosti" regionu.

Jako „důkaz" lze nabídnout Obr. 23, který ukazuje, jak ceteris paribus konkurenční lem působící „proti" dominantní firmě, která by mohla bez jeho existence být firmou monopolní, snižuje cenu vyráběné produkce a zároveň zvyšuje produkované množství.

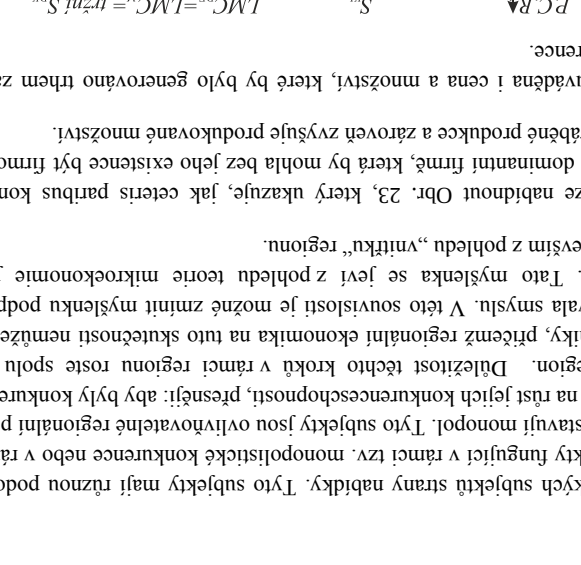

Obr. 23: Srovnání ceny a vyraběného množství monopolem, oligopolem s dominantní firmou a firmami v dokonalé konkurenci

Legenda:

P	cena	R	příjem	S	nabídka
C	náklady	Q	množství	D	poptávka
E	rovnováha	AR	průměrný příjem	MR	mezní příjem
LMC	dlouhodobé marginální náklady				
Indexy	M=monopol, OL=oligopol, DK=dokonalá konkurence, KL=konkurenční lem, DF=dominantní firma				

Zdroj: vlastní zpracování

Zde je ovšem možné položit si otázku, zda by firmy, které mají v regionu postavení monopolu, nebyly v rámci vyššího celku (např. integračního) v postavení konkurenčního lemu, šli-li bychom v rámci uvažování do extrému. Jde totiž o problematiku

Dluhová krize může rovněž vypuknout v souvislosti s krizí měnovou, kdy je velká část dluhu držena zahraničím a silná devalvace měny tento dluh zvětší do té míry, že země není schopna např. ani dluh obsluhovat (tj. platit úroky z dluhu). Nemožnost splátek obvykle vede k tomu, že země si nemůže vypůjčovat na zahraničním trhu, resp. pouze za úroky (viz Řecko), které jsou naprosto neúnosné. Na první pohled je tak patrné, jakou výhodu představuje jednak možnost vydávat a prodávat dluhopisy ve své vlastní měně (viz Spojené státy) a dále absorpce domácího trhu, tj. pokud stát de facto dluží sám sobě (což je z větší části případ Japonska, kdy z celkového veřejného japonského dluhu 225,8 % k HDP (Alford, 2011) je jen 6 % dluhu v zahraničních rukou).

Dluhy, které byly původně aspoň nějak řešitelné, jsou tak čím dál většího problémem. V první řadě jsou vinlky nastalé situace Spojené státy, které se ani po krizi v roce 2008 nepoučily a dál navyšovaly svůj dluh. Ten už překročil astronomickou hranici 245 bilionů korun, přičemž „vlastníky" tohoto dluhu jsou hlavně Čína, Japonsko, Británie či arabští ropní producenti. „Je to tím, že globální svět je prostě navázán na dolarový trh," říká V. Pikora (2009).

Názorně to ilustruje fakt, že 61 % aktiv (peníze, dluhopisy), které drží centrální banky všech zemí světa, jsou v dolarech. Kdyby Čína chtěla, mohla by teoreticky na trh vrhnout veškeré svoje nastřádané dolary a Severní Amerika potápět. Jenže tím by si nepomohla. Čínský zázrak tkví mimo jiné v tom, že si tato země drží svůj levný jüan. Za tuto měnu prodává své zboží, vyplácí mzdy. Prosté je levná. Ovšem skutečné bohatství si drží v tvrdé měně, tedy v dolaru. Sama by na to doplatila.

Pro „vypořádání" se s dluhem je zásadní, jak vznikl. V některých případech to je účelnicový

6.3 Státní zásahy

V publikaci Hospodářská krize (Kraft a kol., 2010, kap. 5) byly zmapovány možnosti zmírnění dopadu krize ze strany státu a dalších nositelů hospodářské politiky. Stát nestojí mimo tržní ekonomiku, ani nad ní, nýbrž je její přímou součástí, jedním z jejích hlavních účastníků nejen jako tvůrce a strážce obecných pravidel a regulátor, nýbrž jako největší investor, centrální bankéř, výběrčí daní, poskytovatel veřejných služeb, zaměstnavatel, atd. Deregulační opatření nebo zvláštní stimuly a režimy, které jsou dnes kritizovány jako omyly hospodářské politiky USA a dalších zemí, byly zpravidla zaváděny v úzké součinnosti a dohodě státních orgánů se zainteresovanými soukromými bankami a jinými institucemi, a to na jejich žádost a po intenzivním lobbingu výrazně ovlivňujícím rozhodování vlád i parlamentů.

Z předchozího textu je zřejmé, že krizi zabránit nelze, lze pouze zmírnit její projevy. Potlačováním projevů se ale krize prodlouží. Po celá staletí se ekonomiky světa vyvíjejí v cyklech podle určitých zákonitostí, které nelze obelstít. Když naděláte dluhy, musíte je zaplatit. Pokud na to nemáte, zbankrotujete. Pokud si můžete peníze natisknout, máte výhodu. Dluh zaplatíte v natisknutých penězích. Jejich hodnota však natolik klesne, že vaše dluhy ve skutečnosti zaplatí všichni, kdo vámi vydávané peníze drží. A to je problém dneška. V řadě zemí se nakumulovalo příliš velké množství dluhů a prakticky už neexistuje žádná reálná možnost, jak je splatit.

Státy se nás, občany, dnes snaží přesvědčit, že krizi vyřešily nebo ji řeší. To je ale omyl. Státy totiž nevytvářejí žádné bohatství. Jediné, co stát dokáže, je přesouvat bohatství v prostoru nebo v čase. V prostoru prostřednictvím daní sebere peníze panu A a dá je panu B. Při tomto přesunu samozřejmě část tohoto bohatství zmizí kvůli neefektivitě státu. V čase stát bohatství přesunuje pomocí deficitu rozpočtu, a to výhradně jednosměrně, od budoucích generací k současným. Chováme se velmi sobecky, protože bereme peníze dalším generacím a užíváme si je sami. Nic jiného deficit státního rozpočtu neznamená. Bohatství nevytvářejí ale ani peníze. Krizi tedy není možné takzvaně „vyřešit" vytvářením peněz. Vytváření peněz je pouze dalším mechanismem, jak se skutečné bohatství přesouvá od jedněch k druhým. Tištěním peněz se rozmělňuje hodnota již existujících peněz, proto se skutečné bohatství přesouvá od lidí, kteří spoří, k lidem, kteří utrácejí. Jediné, jak vzniká bohatství, je práce lidí, podnikání, výroba, poskytování služeb. S tím nám stát nepomůže, spíše naopak.

Pravděpodobně dalším omylem států je snaha stimulovat poptávku a tím takzvaně „nastartovat ekonomiku". Ani to nemusí být správné, neboť řada ekonomů je přesvědčena, že příčinou současné krize je právě příliš vysoká poptávka, která vedla k dluhům. Pro „léčení" krize se tak používají prostředky, které ji způsobily. Poptávka byla na vrcholu ekonomického cyklu na neudržitelné úrovni a nyní se ji státy pokouší na tuto úroveň vrátit. Skutečným řešením problému se tak může stát snížení poptávky. Tím se začnou vytvářet úspory, které podpoří investice, které jsou chápány jako skutečný zdroj další prosperity. Nikoliv spotřeba na dluh.

desetiletí ještě prohluboval. K důvodům této skutečnosti patří hlavně rozdílná struktura podniků spolu s nižším objemem investic do výzkumu, vývoje a inovací, dále nedostatečné využívání informačních a komunikačních technologií, neochota části společnosti přijímat inovace, překážky v přístupu na trh a méně dynamické podnikatelské prostředí." (Komise ES; 2010)

Vedle toho se ve strategickém dokumentu vlády ČR z března 2010, který vznikl jako reakce na ESFRI Roadmap, uvádí, že „*….mnoho veřejných ale i soukromých institucí zabývajících se výzkumem a vývojem v České republice se v dnešní době potýká s omezenou kapacitou výzkumných pracovišť, nedostatečným materiálním vybavením, odlivem mozků do zahraničí, nedostatkem specializovaného personálu a s nedostatečnou spoluprací s aplikační sférou*." (Roadmap; 2010)

Mimořádně vysoký dopad na výkonnost a konkurenceschopnost ekonomiky mají inovace v podnikatelském prostředí, a to jak v průmyslu (sekundárním sektoru), tak službách, ale i v primárním sektoru. Podle Oslo Manuálu jsou totiž podstatnými rysy inovací: tok znalostí spojený s jejich adopcí směřující k využití inovací a jejich následná difúze do relevantního okolí spojená se zvyšováním ekonomických výstupů (OECD; 2005). S tím je spojen i proces označovaný jako ubikvitifikace (z lat. Ubique = schopnost vyskytovat se v různých podmínkách, nacházet se na vícero místech současně, všudypřítomnost), odrážející narušení konkurenčních výhod vyspělých firem, protože znalosti a technologie, na nichž byly tyto výhody založeny, jsou nyní dostupné celosvětově (Maskell et al.; 1998).

Obr. 22 znázorňuje změny podílu skupin odvětví podle klasifikace ISIC na hrubé přidané hodnotě mezi roky 1970 a 2006 (rok 2006 zvolen jako rok cyklického vrcholu). Hodnoty potvrzují dynamiku skupiny odvětví (Kraft & Kraftová; 2010), která v sobě zahrnuje TIT (TIT = Transport – Informatika – Telekomunikace) a celkové zvyšování podílu terciárního sektoru, při souběžném poklesu sekundárního (zvlášť výrazně stavebnictví) a primárního sektoru. Meziroční změny 2002/2001 a 2006/2008 slouží pro ilustraci reakce skupin odvětví na cyklický pokles z hlediska jejich podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty.

Rumunsko	-8,1	+17,4	-14,5
Litva	-10,0	+22,6	-19,7
Řecko	-11,9	+32,1	-8,5
Lotyšsko	-15,3	+25,0	-24,5

Pozn:

Růst HDP porovnává údaje za 2. čtvrtletí roku 2011 a 2. čtvrtletí roku 2008.
Růst státního dluhu porovnává dluh koncem roku 2010 a koncem roku 2008.
Růst domácí spotřeby porovnává údaje za 1. čtvrtletí roku 2011 a 2. čtvrtletí roku 2008.

Zdroj: Eurostat

Z pohledu Evropy je důležité, že se nastartovaly všechny významné ekonomiky. Půjčky zatím zachránily Velkou Británii, Španělsko, Portugalsko a Itálii, na druhou stranu z toho plyne, že právě tyto země jsou společně s Řeckem a Irskem v této chvíli nejvíce zranitelné.

Klíčovým problémem eurozóny je právě zadluženost. V popředí mediálního zájmu je zejména zadlužené Řecko, ale mnohem větší hrozbou je zadlužení Itálie. Řecko je malý stát, který reprezentuje pouze dvě procenta celkového HDP Evropské unie. Itálie je naproti tomu členem skupiny G7 a její dluh, který činí 1,9 bilionů eur, je větší než dluhy Španělska, Portugalska, Irska a Řecka dohromady. Obchod s italskými obligacemi je větší než obchod s obligacemi německými, což je v historii eura bezprecedentní a neudržitelné. Itálie je prostě příliš velká a důležitá na to, aby mohla padnout.

Krize eurozóny už navíc není jen krizí evropskou, ale zachvacuje celou globální ekonomiku. Kvůli svému rozsahu a tomu, že se týká jak bank, tak i vlád, je daleko nebezpečnější než krize finanční, která začala po pádu banky Lehman Brothers před třemi lety.

6.1 Příčiny nové krize v roce 2011

Na základě hospodářských výsledků je od léta 2011 zřejmé, že se hospodářský růst v USA i Evropě zpomaluje, a na místě jsou oprávněné obavy z toho, že většina ekonomik svůj ekonomický výkon v důsledku nedostatečné poptávky opět sníží. Například americký ekonom David Rosenberg (2011) tvrdí, že americká ekonomika je po vypršení externí podpory v podobě vládních intervencí a QE amerického Fedu na jasné cestě do opětovné recese, která se projeví nejpozději v roce 2012. Toto nebezpečí vnímá i celá řada dalších ekonomů a bankovních analytiků. Přední německý ekonom Klaus Zimmermann (2011), profesor univerzity v Bonnu a ředitel Německého Institutu pro budoucnost práce uvádí, že „svět stojí na pokraji nové krize“, stejný názor má i hlavní ekonom Next Finance Vladimír Pikora (2011), který se domnívá, že „pravděpodobnost krize roste každou minutou“.

Spouštěcích mechanismů jednotlivých hospodářských recesí je celá řada, a ačkoli mnohé z nich jsou již ekonomům známy, jsou podrobně analyzovány a popsány, přesto k nim dochází znovu a znovu. To je dáno tím, že i v hospodářství se hromadí stále stejné neduhy. Samotná hloubka recese, délka trvání a míra jejího rozšíření do okolních zemí pak závisí na tom, kolik problémů a hospodářských nešvarů se v dané ekonomice během období

(Přesněji: inovace prvního řádu = kvantitativní změny prvků a jejich vztahů (přírůstky, úbytky), inovace druhého řádu = prostá organizační změna, přeskupení vztahů, inovace třetího a vyššího řádu = kvalitativní změny, a to: inovace 3. řádu = adaptace kvality jednoho prvku vůči ostatním prvkům, inovace 4. řádu = dílčí funkční změna, vznik nové varianty, inovace 5. řádu = změna všech parametrů, ale původní koncepce, inovace 6. řádu = změna koncepce, vznik nového druhu, inovace 7. řádu = změna principiální, vznik nového rodu.) (Valenta; 1969)

Ekonomika ve světě se mění vlivem technického a technologického rozvoje. Avšak není to jen změna způsobu výroby a změna konečného produktu, v důsledku technického a technologického pokroku se mění výrobní, distribuční i prodejní procesy, ba dokonce dochází jak ke změnám tržních struktur, tak i sektorových a odvětvových struktur jednotlivých ekonomik. „*Trhy se stávají otevřenější a konkurence v poslední době výrazně sílí. ... Pokrok v technologiích umožňuje komunikovat a řídit v globálním měřítku, podporuje nové podnikatelské modely, inovativní produkty, služby, nová řešení.*“ (Harford; 2008)

Jak otázce technologického rozvoje, za jehož hlavní projevy se považují inovace, tak stabilizačnímu prvku ekonomiky v podobě malých a středních podniků je v ČR v návaznosti na politiku EU věnována institucionální podpora. Je to pochopitelné, pokud se technologický rozvoj považuje za imanentní součást – condicio sine qua non – zvyšování konkurenceschopnosti a dosahování povzbudivého růstu. Na druhou stranu je třeba podtrhnout nebezpečí takové podpory, která narušuje hospodářskou soutěž, může totiž zapříčinit podporu nevýkonných podniků a hospodářský růst v konečném důsledku snížit (Komise ES; 2006). V této souvislosti nelze nezmínit míry věci.

4.4.1 Inovace jako ztělesnění TTE pokroku

Inovace představují ztělesnění TTE pokroku, jsou praktickým výrazem zakončení sekvence věda-výzkum-vývoj. Objevují se ve všech oborech ekonomických činností, a to v různých úrovních, přičemž obzvlášť přínosné jsou inovace kvalitativní, tj. podle Valenty 3. a vyššího řádu (Valenta; 1969).

Podle Oslo Manualu existují čtyři hlavní typy inovací: inovace produktu, inovace procesu, organizační inoavace a marketingové inovace (Oslo Manual; 2005).

Odlišují se podle jejich úrovně, jednak podle rozsahu (Mulgan & Albury; 2003) na

- přírůstkové (inkrementální), tj. minoritní změny existujícího stavu,
- radikální, tj. nové produkty nebo způsoby produkce v relaci k souvisejícím procesům,
- systémové, tj. nová struktura pracovní síly, organizační typy a nové vztahy mezi subjekty,

jednak podle způsobu implementace (Christensen & Laegreid; 2001) na

- vládní kapacity
- udržovací (postupně pokračující), tj. organizace se pohybuje na stanovené trajektorii zdokonalování existujícího výkonu,
- nespojité (trhavé), tj. stanovují se nové trajektorie výkonu zavádějící nové parametry, produkty, procesy.

Ve výzkumech je pozornost věnována i regionálním aspektům inovací. Za koncepční rámec je považováno propojení pěti faktorů:

- tvorba znalostí
- absorpční kapacity
- kapacity šíření
- poptávka

Tab. 21: Vybrané makroekonomické ukazatele ekonomik EU

	RŮST EKONOMIKY 08/11 v %	RŮST STÁTNÍHO DLUHU 08/10 v % HDP	RŮST DOMÁCÍ SPOTŘEBY 08/11 v %
Země dle úspěšnosti			
Polsko	+8,2	+7,9	+8,0
Švédsko	+3,4	+1,0	+3,9
Slovensko	+2,9	+13,2	+0,7
Lucembursko	+1,3	+4,8	+2,7
Rakousko	+1,1	+8,5	+2,8
Malta	+0,9	+6,5	-2,6
Belgie	+0,8	+7,2	+2,1
Německo	+0,7	+6,9	+1,8
Kypr	+0,3	+12,5	+0,2
Francie	-0,2	+14,0	+1,7
Česko	-0,3	+8,5	-0,7
Nizozemsko	-0,5	+4,5	-2,5
Finsko	-2,3	+14,3	+0,1
Portugalsko	-2,5	+21,4	-1,3
Bulharsko	-3,2	+2,5	-8,0
Spoj. království	-3,5	+25,6	-3,7
Španělsko	-3,6	+20,3	-4,1
Itálie	-4,1	+12,7	-0,3
Dánsko	-4,2	+9,1	-4,3
Maďarsko	-5,0	+7,9	-11,1
Estonsko	-6,8	+2,0	-19,5
Slovinsko	-7,0	+16,1	-0,6
Irsko	-7,5	+51,8	-10,0

6 Dluhová krize v Eurozóně a USA

Vyspělé ekonomiky v USA a Evropě procházely od roku 2007 mimořádně složitým a nestabilním obdobím. Nemalý podíl na této situaci má rostoucí role státu a v Evropě i vliv Evropské unie. Na jaře 2009 se zdálo, že ekonomický propad dosáhl svého dna. Následující oživení trvalo dva roky. Během této doby překonala dopady krize téměř polovina ekonomik EU, mezi nimi také Česká republika. Dle statistik celkem dvanáct z 27 evropských ekonomik vykázalo v letošním druhém čtvrtletí lepší nebo srovnatelný výkon se stejným obdobím roku 2008, tedy těsně před vypuknutím finanční krize. Nejvyšší prosperitu zaznamenala střední Evropa. Ostatní členové EU jsou ještě krizový propad nevyrovnali, u šesti evropských států má ekonomika výkon stále o sedm a více procent nižší než před třemi lety (viz Tab. 21). Zpravidla se jedná o země, které bývají často citovány jako varovné příklady států, které žily nad poměry a které přišly společně na zahraniční půjčky.

Podle citovaného rozdělení jsou zařazeny jednotlivé NUTS II ČR, jak uvádí Tab. 11.

Tab. 11: Zařlenění NUTS II ČR do pětistupňové typologie regionů EU

CZ01 Praha	A
CZ02 Střední Čechy	C
CZ03 Jihozápad	C
CZ05 Severovýchod	C
CZ06 Jihovýchod	C
CZ07 Střední Morava	C
CZ04 Severozápad	D
CZ08 Moravskoslezsko	D

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat

Praha svými parametry odpovídá typu A, tj. regionu hlavního města, avšak ostatní regiony se ocitají v typech C, resp. D. Většina NUTS II České republiky se vyznačuje podle hodnocených parametrů silnou orientací na průmysl, avšak z hlediska kapacit tvorby znalostí jsou hodnoceny NUTS II jako střední (typ C), nebo dokonce nízké (typ C).

Tvorba znalostí je bez pochyby spjata s realizací výzkumu a výroje, které jsou zákládnou pro tvorbu inovací. O tom, jak je podpora výzkumu a výroje v ČR regionálně (zde mezi kraji) rozložena, svědčí Obr. 25.

		ekonomické struktury orientované hlavně na průmyslové aktivity		
kapacita tvorby znalostí		vysoká	střední	nízká
	Vysoká			**A**
	střední	**C**		**B**
	Nízká	**D**		**E**

Obr. 24: Hlavní charakteristické rysy regionálních typů NUTS II

Zdroj: vlastní zpracování na základě (Muller & Jappe & Heraud & Zenker, 2006)

hospodářské prosperity nahromadilo. Aby se hospodářská krize zároveň dokázala stát krizí celosvětovou, musí zasáhnout ty země, jež hrají v globálním měřítku velmi významnou roli. V dnešní době se ke skupině takto významných zemí řadí především USA, Čína, Japonsko, Velká Británie, Švýcarsko (pro svůj bankovní sektor) a Saudská Arábie (ropa). Pokud by v kterékoliv z těchto zemí nastala nějaká dramatická hospodářská situace, negativně by byl zasažen prakticky celý svět. Situaci samozřejmě ovlivňují i další faktory, jako například kvalita zákonů, pružnost pracovního trhu, zkušenost bankovního dozoru, nedostatek finanční regulace, míra ekonomické informovanosti veřejnosti, míra korupce, státní byrokracie, politická stabilita, důvěra investorů a střadatelů v budoucí prosperitu, reakce centrálních bank, reakce managementu malých a velkých společností, chování odborů atd.

Hlavní podíl na vzniku znovunastupující krize má dlouhodobé zadlužování v USA a EU. Země platící eurem již dlouho porušují dohodnutý Pakt stability, v němž se zavázaly, že jejich veřejný dluh nebude vyšší než 60 % HDP. A skutečnost? Tuto dohodu teď naplňují jen čtyři země z 16-ti členné eurozóny. Zbytek je zadlužen daleko více. Jádro dnešních problémů je tak stejné jako před třemi lety: příliš mnoho dluhů, které mají dlužníci problémy splácet. Jak mj. uvádí Štěpán Pírko (2011): „Současná krize je způsobená tím, že lidé ve vyspělém světě se snaží udržet si vysokou životní úroveň i přesto, že na to nemají“.

I podle některých hlasů z Wall Streetu současný chaos vypadá podobně jako v roce 2008. Obchodníci srovnávají předlužené Řecko s bankou Bear Stearns, jejíž pád v březnu 2008 předznamenal krizi, jež následovala o půl roku později. Itálie a Španělsko v těchto úvahách jsou ekvivalentem Lehman Brothers a AIG, jejichž problémy ohrozily stabilitu celého systému.

Jedna změna tu ale je - zatímco v roce 2008 šlo hlavně o úvěry spotřebitelů a soukromých podniků, nyní se dluhy přesunuly na vlády a z vlád na nadnárodní instituce jako MMF či Evropskou unii (Hampl, 2011), což potvrzuje i profesor Darrell Duffie ze Stanfordovy univerzity, a neskrývá své znepokojení touto situací. „Obavy ze státních dluhů mají mnohem globálnější dosah než rizika spojená s nekvalitními hypotékami v roce 2008“.

Rizikem (nevýhodou) dnešní situace je také to, že i když vlády a centrální banky chápou současné potíže lépe než v roce 2008, mají svázanější ruce. Většina vyspělých zemí hned na počátku krize použila stimulační nástroje, které zabránily, aby se situace stala tak vážnou jako ve 30. letech 20. století. Další rozsáhlé stimuly na podporu ekonomiky či pomoc bankám však již nejsou v současných Spojených státech ani v Evropě možné. Jakékoliv řešení komplikují spory a nejednotnost politiků, v Evropě ještě umocněné tím, že se v nich kříží zájmy národních států. Příliš nástrojů v ruce nemá ani americká centrální banka FED.

Doposud přijatá opatření neodstranila – a ani nemohla odstranit skutečné příčiny krize, neboť ty neleží pouze ve sféře ekonomické. Současná krize vyspělého Západu je komplikovaná tím, že se jedná o krizi na vícero frontách – od etické po ideologickou, krizi praktické politiky (více viz i např. Kraft a kol., 2010, kap. 3 a 5), sociální politiky a v neposlední řadě se stále otevřeněji mluví i o krizi důvěry.

týkající se optimalizace vazeb mezi regionálními subjekty různých úrovní. To, co může být chápáno pro subjekt regionu jako vhodné, nemusí být z nadregionálního pohledu žádoucí a naopak.

Fenomén globalizace stimuluje regiony k zajištění vnější konkurenceschopnosti, a tak i vlastní prosperity nepřímo. Globalizace stupeň otevřenosti regionů zvyšuje, čímž jsou regiony ohrožovány ze strany regionů dalších. Vnější konkurenceschopnost - tedy vůči jiným regionům - je zpravidla podmíněna existencí silných mikroekonomických subjektů stran nabídky.

Silné mikroekonomické subjekty vznikají na základě konkurenčních tlaků uvnitř regionů, a proto i v této souvislosti má podpora konkurenčních subjektů v podobě malých a středních firem smysl a logicky vzato, působí pozitivně ve smyslu růstu konkurenceschopnosti jak uvnitř regionu nižšího řádu, tak i řádu vyššího, tedy jakýchsi nadregionů. Regionální politika je úspěšná tehdy, dokáže-li adekvátně reagovat na realitu globalizace potlačením nebezpečí, které představují silné subjekty jiných regionů pro subjekty domácí, a zároveň dokáže využít prostor, který pro domácí regionální subjekty globalizace vytvořila v regionech jiných.

4.4 TTE pokrok jako základ konkurenceschopnosti

Dnešní globalizovaná ekonomika je sice vymezována „mocí finančních trhů“, na druhou stranu je založena na dominantním postavení terciárního sektoru včetně odvětví TIT a na relativně velké mobilitě faktorů práce (s výjimkou Evropy). V souvislosti s tím lze také s velkou pravděpodobností konstatovat, že právě globalizace se svým důsledkem globalizace trhů je impulsem soudobého technologického pokroku, neboť ten právě v ní nachází své uplatnění. To se odrazilo i ve druhém pilíři plánu evropské hospodářské obnovy, který byl vytýčen jako komplexní program podpory „chytrých“ investic. (Komise ES; 2008)

Za základ současné skutečně globální ekonomiky lze považovat TIT technologie, které globalizaci nejen umožňují, ale i podporují její rozvoj, stejně jako záměrné procesy internacionalizace, transnacionalizace a integrace. Při dosažení jisté kvantity rozvoje těchto procesů a jejich důsledků dochází ke kvalitativní změně (Kraft & Kraftová; 2009). Globalizace jako proces nabývá nových rysů, vedle zpočátku působících zejména tvrdých faktorů (technika, technologie, kapitálové zdroje) začínají výrazněji ovlivňovat růst a konkurenceschopnost měkké faktory (míra zdanění, způsob daňové regulace, míra byrokracie, politická, resp. vládní nestabilita (Porter & Schwab; 2008), tj. ty, které působí podpůrně či retardačně na utváření ekonomického prostředí pro podnikání, přesněji pro inovační podnikání.

TTE pokrok, jehož výstupy se prostřednictvím inovací prvního až sedmého řádu projevují v jednotlivých ekonomických subjektech, způsobují změny v jejich konkurenceschopnosti, vývoji nových produktů, nových potřeb, které mají být uspokojovány, a vyvolávají tak celkové změny v odvětvové a sektorové struktuře národních ekonomik, potažmo světové ekonomiky. Podle Františka Valenty lze kromě záporných a nultých inovací rozlišit sedm řádů, mezi nimiž inovace třetího až sedmého řádu mají právě charakter kvalitativních změn.

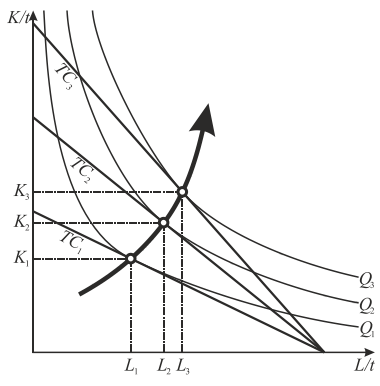

Obr. 27: Produkční funkce dlouhého období

Legenda:

Q	Izokvanta	TC	izokosta
K	Kapitál	L	práce

Zdroj: vlastní zpracování

Obr. 27 navíc zřetelně ilustruje realitu substituce práce kapitálem. Skutečnost vytlačování práce kapitálem neznamená ale nutně absolutně nižší počet pracovníků zaměstnaných v následujícím období, nemusí tudíž vést k nezaměstnanosti regionální či nadregionální i při růstu poštu obyvatel. Naopak, tento proces je dokonce nezbytný k tomu, aby sekundární sektor uvolňoval i nadále pracovníky pro sektor terciární, který je nutné v zájmu TTE pokroku intenzivně rozvíjet a za určitých podmínek i podporovat (viz subkapitola 4.8).

4.4.3 Inovativní firmy v českých regionech

V roce 2007 zveřejnil ČSÚ analýzu finanční podpory inovačních aktivit z veřejných zdrojů v ČR za první tři roky po vstupu ČR do EU. Souhrnné výsledky podle velikostí podniků a odvětví, do nichž směřovala alokace této podpory, zachycují tabulky Tab. 13, Tab. 14.

5.6 Příklad výpočtu: praktické implikace

Lokální multiplikátor lze vypočítat v několika krocích. Nejdříve je nutné zjistit velikost příjmů subjektů, jejichž dopad na místní ekonomiku chceme hodnotit, ať již jde o orgán veřejné správy (místní úřad), firmu, neziskovou organizaci či vymezenou skupinu lidí (turisté přijíždějící do lokality etc.). Následuje výpočet částky, která je z této výchozí hodnoty utracena v daném místě (zde je důležité si nejprve přesně definovat hranice zkoumané oblasti/regionu/municipality) a pomocí dotazníkového šetření zjištění jak s penězi naložili dodavatelé uvedeného subjektu. Hodnotu LM3 pak získáme vydělením součtu objemů peněz z jednotlivých kroků původním příjmem. Výsledný indikátor ukazuje celkový příjem vytvořený ve vztahu k množství peněz, které do lokality původně vstoupilo (Sacks, 2002, s. 55). Jeden z možných způsobů výpočtu multiplikátoru názorně ilustruje následující schéma (blíže viz Sachs, 2002).

Obr. 36: Ukázka výpočtu lokálního multiplikátoru: prvotní příjem organizace

Zdroj: Sacks, s. 34

O aplikaci lokálního multiplikátoru v oblasti tvorby pracovních míst se pokusil Moretti (2010). Dle něj podaří-li se místní ekonomice přitáhnout novou firmu, každé dodatečné pracovní místo bude vytvářet další pracovní příležitosti díky zvýšené poptávce po místních službách či produktech. Odhad velikosti multiplikátoru je důležitý pro formulaci regionálních rozvojových politik a to zejména z toho důvodu, že v rámci nich jsou vynakládané značné částky na přilákání nových firem. Nicméně jak se ukazuje, není zcela jednoznačně prokázána

peněz a následující dvě výdajová kola. Ve třetí úrovni měření lokálního multiplikátoru končí, protože 80-90 % celkového multiplikačního efektu je zachyceno právě v prvních třech úrovních. Je třeba dodat, že koncept lokálního multiplikátoru LM3 byl vytvořen pro chudší regiony/obce, protože ušetřením veškerých odlivů peněz z bohatších oblastí by způsobilo v chudších regionech problémy. LM3 přitom neusiluje o naprostou soběstačnost regionu, ale o maximální využití prostředků produkčních z vládní či podnikatelské sféry či od spotřebitelů. Zásadním faktorem při hodnocení dopadů jakékoli zrealizované investice je tedy schopnost investora navazovat vazby s místními podniky a lidmi.

Pro ilustraci významu místního multiplikátoru lze použít příklad zpracovaný NEF, který srovnával ekonomické dopady turistů ubytovaných v hotelu či v soukromých penzionech (tzv. bed&breakfast). Ukázalo se, že ačkoli v hotelu lidé utráceji o 70 % více peněz než v soukromých penzionech, jelikož hotely utratí v místní ekonomice pouhých 20 % svého zisku v porovnání s 80 % utracenými soukromými penziony, v místní ekonomice zůstane obíhat mnohem více peněz plynoucích ze soukromých penzionů. Uvedený příklad živě demonstruje, jak může být zavádějící srovnávání pouhých příjmů vygenerovaných jednotlivými podnikatelskými subjekty v lokalitě. Zásadní otázkou je, jsou-li dodavatelé a zaměstnanci místní, tj. utráceji-li své mzdy a příjmy převážně v daném regionu (Sacks, 2002,s. 18).

NEF zpracoval několik pilotních projektů k ověření metodiky v praxi. LM3 byl aplikován v deseti různých komunitách a pěti různých ekonomických sektorech (Sacks, 2002, s. 3):

- oblast veřejných zakázek
- sociální podnikání
- potraviny a zemědělství
- přístup k financím
- oblast využívání sociálních dávek

Pro ilustraci bude uveden alespoň příklad veřejných zakázek, týkajících se stavebních zakázek Okresního úřadu Severního Norfolku a městského úřadu v Knowsley. Bylo srovnávány lokální zakázky a zakázky zadané mimo místní ekonomiku. Výsledky přinesly překvapivý závěr, že v Knowsley dodavatelé odjinud vytvořili mimě vyšší lokální multiplikátor než místní firmy (1,17 ku 1,11), nicméně při bližším zkoumání se ukázalo, že „lokálními“ dodavateli byly místní pobočky nárondních stavebních firem, zatímco dodavatelé mimo vymezený region sídlili velmi blízko Knowsley a většina zamčstnanců pocházela z daného regionu. V severním Norfolku pak zjistili, že skóre LM3 místních dodavatelů dosáhlo hodnoty 2,15 proti dodavatelům z vnějšku 1,23 (blíže viz Sacks, J. 2002, s. 22). Je zřejmé, že obdobným způsobem lze vyhodnotit dopady jakýchkoli finančních toků v místní ekonomice.

Globalizace působí vyrazně na ekonomickou efektivnost: na jedné straně působí na její zvyšování různem trzní konkurence, na druhé straně jejímu zvyšování zamezuje vyšší míru trzních selhání. Podobně protikladné důsledky má hospodářská krize, která jednak přináší negativní ekonomické efekty, pokles růstu bohatství, jednak znamená ozdravění ekonomiky, likvidaci neúspěšných a šanci prosadit TTE pokrok. Přitom hraji roli vedle tradičních tvrdých faktorů růstu takové momenty jako kvalifikace pracovníků, informace, kooperace i riziko.

Poslední krize, která českě regiony postihla nejvíce v druhém pololetí roku 2008 a prvním pololetí roku 2009, je pro svůj celosvětový průběh označována jako globální krize. Cyklický vývoj – nejen v tomto období – zaznamenal i vývoj bankrotů v ČR. Odvětvově i regionálně se tento vývoj lišil. Českě regiony bývy bankrotní vlnou zasaženy ve dvou časových vlnách – jedny regiony dříve než jejich druhá skupina, lišl se také rozsahem bankrotujících firem.

Rozvoj regionální ekonomiky je závislý na úspěšnosti mikroekonomických subjektů strany nabídky. V této souvislosti hraji význammou roli trzní struktury, která je nutno vnímat – právě v globalizované ekonomice – v regionálních dimenzích. Firmy, kterě mají v regionu postavení monopolu, mohou být v rámci vyššího regionu, tzv. nadregionu, v postavení konkurenčního lemu. Jde o problematiku optimalizace vazeb mezi ekonomickými subjekty regionů různých úrovní. Globalizace stupeň otevřenosti regionů zvyšuje. Konkurenceschopnost vůči jiným regionům je zpravidla podmíněna existencí silných mikroekonomických subjektů strany nabídky. Jak bylo výše naznačeno, regionální politika je úspěšná tehdy, dokáže-li adekvátně reagovat na realitu globalizace potlačením nebezpečí, kterě představují silně subjekty jiných regionů pro subjekty domácí, a zároveň dokáže využít prostor, který pro domácí regionální subjekty globalizace vytvořila v regionech jiných.

Nepřehlédnutelnou charakteristikou současného TTE pokroku je ubikvitifikace, nicméně ta by neměla být zdůvodněním regionálních disparit v míře podpory inovací, jak tomu v ČR nyní je. Naprosto převažuje finanční podpora v podobě výdajů na vědu a výzkum Prahy a Jihomoravského kraje, ostatní kraje mezi sebou usilují o nepatrný zbytek kolače prostředků. Při akcentu na rovnoměrnost vývoje regionů a při zohlednění vývoje křivky produkční

4.5 Shrnutí

V intervalu L_1 až L_2 ze sekundárního sektoru vytlačení pracovníci by měli postupně nacházet své uplatnění v terciárním sektoru – ten je navíc na vstup práce náročnější, a to i z hlediska kvantity než sektor sekundární – který by měl být proto podporován, resp. jeho malé a střední podniky, aby si zaměstnání těchto uvolněných lidí mohli dovolit.

Podpora malých a středních podniků sekundárního sektoru může být proto v rámci regionu jen tak velká, aby změna v technologiích, kterou lze předpokládat, že vyvolá, vytlačila jen tak velké množství pracovníků, které na základě podpory malých a středních podniků terciárního sektoru dokáže tento na úrovni regionu vstřebat. Bez takového harmonizace by bylo nutné opětovně zvažovat racionalitu podpory malých a středních podniků, která je jinak krokem žádoucím.

efektivnost uvedeným způsobem vynaložených prostředků daňových poplatníků. Moretti odhaduje, že každé dodatečné kvalifikované pracovní místo v obchodovatelném sektoru vygeneruje další 2,5 pracovních míst v oblasti místního zboží a služeb (Moretti, 2010, s. 1). Obecně přitom velikost multiplikátoru závisí na několika faktorech. V první řadě hrají roli spotřebitelské preference pro neobchodovatelné zboží a v nich použité technologie. Čím pracovně intenzivnější technologie, tím vyšší hodnota multiplikátoru. Multiplikátor se samozřejmě liší i podle jednotlivých sektorů. Nejvyšší hodnotu dosahují obory hi-tech průmyslu a vyšší hodnotu multiplikátoru vykazují kvalifikovanější pracovní místa oproti těm nekvalifikovaným a to proto, že přinášejí vyšší výdělky a tím generují vyšší poptávku po místních službách. Důležitou roli v neposlední řadě sehrává elasticita místní nabídky práce (která je obecně vyšší než na národní úrovni) související s vyrovnávacími mechanismy spojenými s rostoucími mzdovými náklady, které naopak snižují nabídku místních služeb.

5.7 Shrnutí

Jak naznačuje aktuální vývoj v polovině roku 2011, svět se začíná obávat opakování krize z let 2008-09. Poukazuje to na některé zásadní problémy, které nebyly po odeznění akutních důsledků krize ošetřeny. Ačkoli krize jasně poukázala na některé nefunkční modely a teoretické koncepty v rámci změněných podmínek silně globalizovaného světa, politická a ekonomická reprezentace na národní i mezinárodní úrovni nedokázala dostatečně rychle tuto realitu reflektovat. Je zřejmé, že do budoucna bude docházet k posunům a to nejenom v teoretické rovině, ale také na úrovni reálných procesů. Dle některých ekonomů může dojít v důsledku zostření dluhových problémů nejsilnějších ekonomik světa k zesílení antiglobalizačních tendencí a transformaci globálních procesů zpět do lokálních. Proto je třeba se hlouběji zabývat otázkami týkajícími se fungování lokálních ekonomik, předpokladů pro jejich stabilní a dlouhodobý růst a prosperitu, která již není zužována pouze na ekonomickou výkonnost, ale také na socio-kulturní a environmentální podmínky rozvoje místních komunit.

Během posledních desetiletí byly za základní předpoklad pro regionální rozvoj považovány zejména investice do infrastruktury. Současné údaje ovšem naznačují, že tento jednoduchý lineární vztah v realitě ne vždy funguje. Základním předpokladem, aby investice působily jako tahoun ekonomického růstu, jsou další faktory, které účinek investic umocňují. Veřejné investice do infrastruktury ničeho nedocílí, nebude-li v regionu dostatečně vzdělaná pracovní síla a firmy schopné využít novou infrastrukturu s inovativními procesy. Uvedená tvrzení znovu potvrzují myšlenky propagované již léta v rámci tzv. endogenních teorií regionálního rozvoje: za klíčový faktor úspěchu lze považovat kombinaci aktivního lokálního managementu zapojujícího veškeré místní aktéry do tvorby i realizace dlouhodobých místních strategií rozvoje a růstu, dostatečná nabídka vzdělávání (zejména přístup k terciárnímu vzdělávání) podmiňující uplatnění inovací a zejména vzájemná interakce umocňující synergický efekt všech faktorů.

Koncept regionální odolnosti přináší řadu zajímavých zjištění. Na základě teoretických úvah i empirických dat se ukazuje, že nelze očekávat vytvoření obecně aplikovatelného modelu

funkce, která je TTE pokrokem výrazně dynamizována, se v tomto ohledu hospodářská politika nejeví jako zcela odůvodněná.

České regiony odpovídají obrazu ČR jako průmyslové země. S výjimkou Prahy ve všech krajích převažují firmy operující v odvětví zpracovatelského průmyslu. Z hlediska pětistupňové typologie evropských NUTS II, je většina českých krajů zařazena do typu „platforma rozvinutého průmyslu", dva – a to Moravskoslezsko a Severozápad se ale ocitly v typu „zaostalý zemědělský region".

Poslední vývoj produkce zpracovatelského průmyslu však vyznívá celorepublikově optimisticky. Nejdynamičtější nárůst na trzích zaznamenávají high-tech firmy; nejvyšší podíl na trzích mají medium high-tech firmy.

V dlouhém období (konkrétně v posledních 35 letech) dosahují nejvyšší dynamiky růstu obory TIT a tericiární sektor, který je velmi náročný na množství práce často jen obtížně

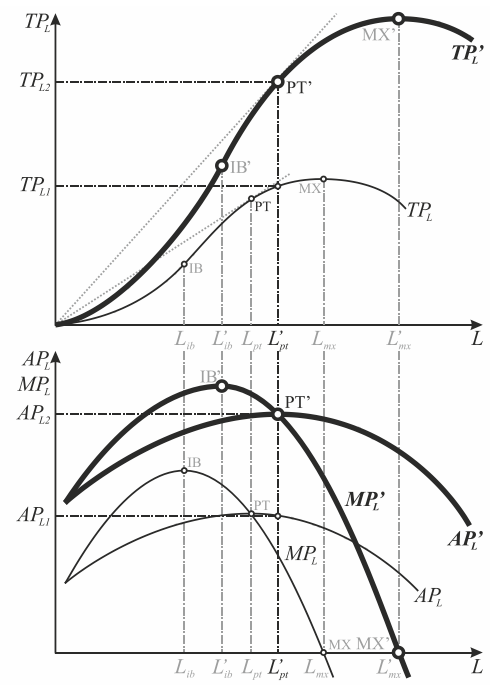

Obr. 26: Produkční funkce, průměrný a marginální produkt dvou po sobě jdoucích krátkých období a vliv TTE pokroku

Legenda:

MP_L	mezní produkt práce	TP_L	celkový produkt práce
AP_L	průměrný produkt práce	L	množství práce
´	posun v důsledku vlivu TTE pokroku		

Zdroj: vlastní zpracování

Měla-li být zachycena realita dlouhého období v pravém slova smyslu, pak je na Obr. 26 graficky naznačený posun krátkodobých produkčních funkcí způsobený vyšší účinnosti práce v důsledku jejího vybavení modernější technikou ve druhém následujícím období dá prezentovat prostřednictvím izokvantové analýzy. Základní grafické vymezení zachycuje křivku rostoucího výstupu spojující body optima představovaného bodem dotyku izokosty s izokvantou.

Díky TTE pokroku dokáže subjekt strany nabídky nakoupit stejné množství identických kapitálových statků vstupu levněji než v minulosti, resp. nakoupit levněji i výkonnější kapitálové vstupy, a tudíž se stejným množstvím prostředků vyrobit větší množství produkce, jak ukazuje křivka rostoucího výstupu.

substitovatelnou kapitálem, jako celek. Pro další vývoj regionů je právě změna v relacích kapitálu a práce, jež je silně determinována TTE pokrokem a implementací inovací, klíčovou otázkou. Jak bylo uvedeno, uvolněné disponibilní množství práce ze sekundárního sektoru nahrazené produkčním kapitálem, může vstoupit do terciárního sektoru. Mezi ekonomickými subjekty terciárního sektoru je převážná většina malých a středních podniků s regionální působností či sítovým charakterem, které velmi výrazně ovlivňují tvorbu bohatství v regionu a pro region. Jestliže přitom bude převažovat rozvoj značně intenzivních služeb inklinujících k tvorbě a implementaci inovací, pak bude završována spirálovitá zpětnovazební smyčka podněcující dále TTE pokrok umožňující vyšší tvorbu bohatství s cílem dokonalejšího uspokojování měnících se potřeb obyvatel, a to regionálně rovnoměrně. Tomu je třeba přizpůsobit nástroje hospodářské politiky států i regionů, resp. EU - jako integračního seskupení soustřeďujícího ve svých rukou značné finanční zdroje -, a to včetně odstraňování limitace sociálně-ekonomického rozvoje měkkými faktory růstu.

- elektivní veřejné služby – zahrnují veřejnou dopravu, vzdělávání, bydlení a sociální péči, což je základním předpokladem flexibility pracovní síly jako zdroje regionální odolnosti,
- těsnější propojení plánování využití půdy s hospodářským rozvojem – vysoká kvalita životního prostředí může lákat do oblasti lidi, kteří zde budou pracovat či žít,
- zatížení pro mládež – zejména podporující rozvoj jejich schopností a dovedností z hlediska budoucího využití na trhu práce.

Hlavní úkoly pro hospodářskou politiku plynoucí z potřeby vyšší odolnosti místních ekonomik v ekonomickém slova smysl spočívají tedy zejména v nutnosti vybudovat mechanismus k podpoře flexibility v nejširším slova smyslu (ať již podniků, pracovní síly či veškerých místních aktérů), usnadňování tvorby sítí a zejména vytvoření dlouhodobě pozitivní vize rozvoje regionu (zahrnující také možné strategie v reakci na budoucí hospodářské šoky).

5.5.1 Koncept lokálního multiplikátoru

Jedním z předpokladů uskutečnění nutné restrukturalizace či reorientace ekonomiky k podpoře vyšší flexibility a regionální odolnosti, je dostatek finančních prostředků. Jak již bylo nějakým způsobem naznačeno, investice do místní ekonomiky jsou sice nutnou podmínkou rozvoje, nikoli však postačující. Zkušenost naznačuje, že není zdaleka tak důležité, kolik finančních prostředků do určité oblasti proudí či z jakých zdrojů prostředky pocházejí, ale jaká část z nich zůstane v daném regionu skutečně obhnat.

Uvedenou otázkou se zabývá koncept lokálního multiplikátoru, který vychází z makroekonomického multiplikátoru vytvořeného J. M. Keynesem. O aplikaci makroekonomického konceptu na lokální úroveň se pokusila New Economics Foundation (dále NEF) v Londýně a její závěry jsou poměrně snadno aplikovatelné. Lokální multiplikátor zachycuje vydávání peněz ve vymezené oblasti (regionu, obci) do tří úrovní: původní příjsun

- silný veřejný sektor – významným způsobem může ovlivnit rozvoj místní ekonomiky prostřednictvím zadávání veřejných zakázek, tvorbou pracovních míst, jako vlastník půdy, ale také jako iniciátor a zprostředkovatel tvorby sítí mezi soukromým a veřejným sektorem,
- rozmanitý finanční sektor – místní lidé by měli mít přístup k různým finančním službám, což by mohlo podporovat místní obětí peněz (viz místní multiplikátor)
- vysoký stupeň diverzifikace ekonomiky – místní ekonomika by měla mít vyvážený poměr soukromé, veřejné a sociální sféry,
- prosperující komunita a dobrovolnický sektor – tímto způsobem je možné povzbudit rozvoj místních podniků prostřednictvím sociálního sektoru,
- silné občanské zapojení – mají-li lidé pocit, že mohou věci ovlivnit, má to pozitivní dopad na místní ekonomiku,

či využité nástroje v reakci na krizi ze strany jednotlivých municipalit. Následně bude nastíněn koncept regionální/místní odolnosti vůči negativním hospodářským šokům s vyzdvižením nejdůležitějších aspektů podmiňujících dlouhodobý hospodářsko-sociální úspěch místních ekonomik. Teoretické závěry budou ve vazbě na makroekonomický koncept fiskálního multiplikátoru podpořeny osvětlením modelu lokálního multiplikátoru, který představuje významný nástroj k řízení finančních toků v rámci místních ekonomik jako základního předpokladu pro stabilní hospodářský rozvoj. Zmíněny budou i další aspekty podmiňující regionální odolnost vůči hospodářským šokům.

5.1 Dopady hospodářské krize 2008-09 na místní ekonomiky

Hospodářskou krizi 2008-09 charakterizuje několik vzájemně provázaných procesů, což se v důsledku odrazilo i v komplikovanosti dopadů do reálné ekonomiky. Globální hospodářskou krizi odstartovala hypoteční krize v USA, která se následně přelila do dalších sektorů ekonomiky a zasáhla postupně v různé míře celosvětové hospodářství, přičemž přispěla k akceleraci globální restrukturalizace, ke změnám jak mezi jednotlivými zeměmi, tak také mezi jednotlivými regiony uvnitř zemí.

Následující obrázek schematicky ilustruje prolínání jednotlivých aspektů krize a jejich dopadů na místní ekonomiky.

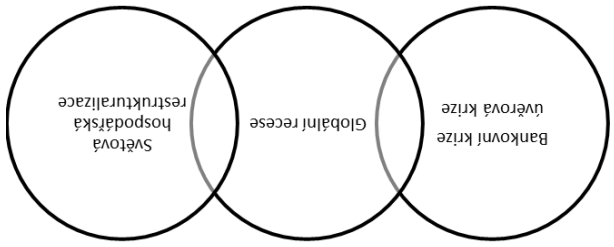

Charakterizována:	Obtížnost získat úvěr	Globalizace hospodářských potíží	Globalizace hospodářských potíží
Jaké lokality:	Finanční centra Ústředí dluhů	Většina lokalit (pokud ne všechny)	Většina lokalit (pokud ne všechny)
Místní dopady:	Pokles na trhu nemovitostí Oslabení SME sektoru Vetšené půjčky Zpomalení maloobchodu	Nižší daňová výtěžnost Vyšší sociální náklady Snížení obchodu a turistiky Ztráta pracovních míst	Noví investoři Noví partneři Reorganizace starých městských vzorců osídlení
Střednědobý úspěch:	Konkurenceschopnost a diverzifikace	Odolnost a připravenost na obrat	Otevřené a bdělé místní ekonomiky
Dlouhodobý úspěch:	UDRŽITELNÉ LOKALITY S JASNOU VIZÍ/IDENTITOU		

Obr. 32: Nástin souvislostí krize a jejích implikace pro místní ekonomiky

Zdroj: Clark, 2009, s. 24, vlastní zpracování

Klíčovou otázkou je, v čem se zásadně liší dopady krize mezi jednotlivými lokalitami, nebot od toho se odvíjí následné varianty řešení. Dosud realizovaná výzkumy (např. Clark, 2009; URBACT, 2009; AER, 2009, etc.) poukazovaly na čtyři základní faktory, které předurčují rozdíly v dopadech krize:

- velikost trhu
- hospodářská struktura
- lokalizace a globální umístění
- sociální struktura a vzdělanost

Primárním faktorem formujícím rozsah a stupeň zasažení krizí představuje výchozí ekonomicko-sociální situace, která je dána výše zmiňovanými skutečnostmi. Důležitou roli sehrála zejména *velikost jejich vnitřního trhu,* resp. závislost a stupeň zapojení v rámci širších mezinárodních trhů. Zatímco v dobách hospodářského růstu byla *izolovanost* místní

Tab. 19: Regionální reakce na hlavní hospodářské šoky: změna zaměstnanosti v průmyslu a službách, recese 1979-83

	recese 1979-83		
	průmysl	služby	index citlivosti poklesu zaměstnanosti
South East	**-12,1**	**4,7**	**0,4**
Greater London	-17,9	-3,5	0,89
Eastern	**-11,9**	**7,8**	**0,39**
South West	**-9,6**	**4,8**	**0,28**
East Midlands	-15,7	4,4	0,86
West Midlands	*-21,9*	*1,5*	*1,52*
Yorks-Humbersride	-23,1	1,7	1,21
North West	*-25*	*-4,1*	*1,55*
North East	*-26,3*	*-5,5*	*1,84*
Wales	*-26,7*	*-2,2*	*1,67*
Scotland	-22,3	-1,5	1,08
N. Ireland	-22,7	2,4	0,44
UK	-19,4	0,6	

Zdroj: Martin, 2001, zpracování vlastní

Recese počátkem 80. let postihla zejména zpracovatelský průmysl a dálší výrobní odvětví a proto je nejvíditelnější dopad v tradiční průmyslových regionech (viz kurzívou zvýrazněné v Tab. 19). Jak naznačuje tabulka, dotčené regiony byly zasaženy nejenom prudkým poklesem zaměstnanosti v průmyslu, ale i ve službách. Naopak regiony, které vykázaly nižší citlivost na hospodářský pokles, zaznamenaly dokonce nárůst zaměstnanosti ve službách a současně nižší pokles zaměstnanosti v průmyslu (viz tučně zvýrazněné v Tab. 19). Recese se promítla do následného procesu restrukturalizace zejména nejpostižénějších regionů, v nichž došlo k výrazné deindustrializaci, což patrně ovlivnilo i budoucí citlivost na následující hospodářské šoky.

Tab. 20: Regionální reakce na hlavní hospodářské šoky: změna zaměstnanosti v průmyslu a službách, recese 1990-92

	recese 1990-92		
	průmysl	služby	index citlivosti poklesu zaměstnanosti
South East	*-24,6*	*-3,1*	*1,24*
Greater London	*-25,5*	*-8,2*	*1,69*
Eastern	*-18,6*	*-3*	*1,39*
South West	-15,9	-0,5	0,9
East Midlands	**-16,5**	**0,7**	**0,85**
West Midlands	*-21*	*-3,2*	*1,33*
Yorks-Humberside	**-16,3**	**1,1**	**0,88**
North West	**-19,2**	**0,1**	**0,89**
North East	**-19,1**	**1**	**0,4**
Wales	-10,8	-1,3	0,75
Scotland	**-12,9**	**2,5**	**0,08**
N. Ireland	-8,3	3,7	0,13
UK	-18,8	-2,3	

Zdroj: Martin, 2011, zpracování vlastní

Jak naznačuje Tab. 20, recese v 90. letech postihla nejvýrazněji regiony v okolí Londýna (viz kurzívou zvýrazněné), což je dáno faktem, že kromě výrobního sektoru byl tentokráte zasažen zásadně i sektor služeb. Oproti tomu regiony, který byly vážněji zasaženy krizí na přelomu 70. a 80. let, tentokráte zaznamenaly relativně nižší pokles zaměstnanosti (viz tučně zvýrazněné).

Každopádně lze říci, že relativní specializace regionálních ekonomiky daná poměrem podílu určitého průmyslu v regionu k národnímu podílu stejného průmyslu na celkové ekonomické aktivitě (tzv. location quotient), zaměřená na výrobní činnosti vysoce koreluje s jejich relativní zranitelností vůči hospodářským šokům počátkem 80. let, což ovšem neplatí pro následující dvě recese. Výsledkem zkoumání Martina (2011, s. 28) byl fakt, že čtyři jižní regiony (South East, South West, East and West Midlands) se ukázaly nejenom jako nejvíce odolné vůči recesi, ale také zaznamenaly nejrychlejší návrat k předkrizovému tempu růstu zaměstnanosti. Naopak North West a North East byly těžce zasaženy a navíc pokrizové zotavování probíhalo velmi pomalu. Uvedená fakta potvrzují jev hystereze v některých ze zmiňovaných regionů (zejména North East a West) – až do počátku nové krize se jim nepodařilo zotavit na úroveň před předchozí krizí. Srovnáme-li tedy North a South East je zde evidentní rozdíl: zatímco jih i poté, co byl silně zasažen krizí, zaznamenal poměrně rychlé a silné zotavení, což během času vede k zaměstnanosti vyšší než národní průměr, severu se nepodařilo ani zotavit a zaznamenával další pokles. Uvedené konstatování poukazuje na odlišnou míru odolnosti vůči recesi.

ekonomiky zásadní nevýhodou, v době globální krize se tento fakt proměnil ve výhodu. Ukázalo se, že místa, která jsou méně globalizovaná a mají horší přístup k národním či mezinárodním dopravním centrům, mají také obtížnější přístup ke globálním kapitálovým tokům a díky tomu byly mnohem pomaleji zasaženy hospodářským útlumem.

Dalším podmiňujícím faktorem rozsahu postižení krizí je *vybavenost* daného území *přírodními zdroji*, fyzickým a zejména lidským a znalostním kapitálem. K nejvýznamnějším aspektům pak patří *hospodářská struktura oblasti*. Odolnost či naopak větší zranitelnost státu/regionu/obce je jednoznačně vázána na její sektorové zaměření (viz následující subkap.). Tradičně jsou za náchylnější vůči negativním ekonomickým šokům považovány zejména stavebnictví, zpracovatelský průmysl (především exportně orientovaný) a dále ty sektory, které mají nejblíže vazbu na zdroj krize. Dalo by se tedy předpokládat, že vzhledem k původnímu zdroji krize v bankovním sektoru budou nejvíce zasaženy oblasti závislé na sektoru finančních služeb. Další sektory národního hospodářství jsou pak zasaženy již zprostředkovaně díky poklesu AD. Nicméně jak naznačují příklady z Anglie, tento závěr se v současné krizi ne zcela potvrdil. Zatímco Londýn typický převahou finančního sektoru se ukázal mnohem odolnější, Midlands a North East zaznamenaly mnohem vyšší pokles regionálního výstupu a zaměstnanosti (viz kap. 5.4). Také se úplně neportvrdila očekávání, že regiony, které prošly restrukturalizací v 80. a 90. letech a ty s vyšším podílem veřejného sektoru (jako je např. zdravotnictví, školství, veřejná správa) vykazovaly vyšší odolnost vůči krizi, což je spojeno s rozšířením a prohloubením krize do podoby krize fiskální.

Současná krize podpořila obecný závěr, že mnohem vyšší odolnost vůči krizi vykazovaly spíše větší a diverzifikovanější místní ekonomiky, nicméně ne každá *diverzifikace* plní daný účel. Jedná-li se o některý sektorů, které jsou vzájemně dodavatelsky propojené, nebude ani diverzifikace dostatečnou zárukou proti krizi.

Stručně lze kompliknovanost závěrů o stupni a rychlosti zasažení jednotlivých místních

odolnost, která je hodnocena jako pokles regionální zaměstnanosti či výstupu v poměru k poklesu téhož na národní úrovni. Je-li poměr pro daný region větší než jedna je možné říci, že uvedený region má relativně nízkou odolnost vůči hospodářským šokům (nebo jinými slovy je vysoce citlivý na hospodářské šoky). Naopak dosáhne-li poměr hodnotu menší než jedna, signalizuje to relativně nízkou citlivost (tedy vysokou odolnost) vůči hospodářským šokům. Aplikací uvedeného přístupu na britské regiony nabízí následující tabulka.

Tab. 18: Odolnost vůči recesi napříč Velkou Británií: Indexy citlivosti relativního poklesu zaměstnanosti během tří velkých hospodářských recesí

	1979-83	1990-92	2008-10
South East	0,4	1,24	0,91
Greater London	0,89	1,69	0,6
Eastern	0,39	1,39	0,86
South West	0,28	0,9	1,37
East Midlands	0,86	0,85	0,98
West Midlands	1,52	1,33	1,2
Yorks-Humberside	1,21	0,88	1,15
North West	1,55	0,89	0,88
North East	1,84	0,4	0,73
Wales	1,67	0,75	1,43
Scotland	1,08	0,08	1,11
N. Ireland	0,44	0,13	1,81

Zdroj: Martin, 2011, s. 23

Z tabulky jednoznačně plyne, že ve třech analyzovaných obdobích hospodářského poklesu nebyly jednotlivé regiony zasaženy stejným způsobem. Zatímco krize na přelomu 70. a 80. let nejvýraznější pozornamenala tradiční průmyslové a periferní regiony na severozápadě a severovýchodě (North West, North East) spolu s Walesem a Skotskem, následující hospodářský pokles v 90. letech naopak nejvýraznější zasáhl Londýn a východ s jihovýchodem (Eastern, South East). V podstatě stabilně nízkou odolnost vůči hospodářským šokům vykazuje West Midlands. Zajímavým faktem je, že očekává se očekávat v současnosti nejhorší dopad krize v oblastech závislých na finančních službách, Londýn evidentně zaregistroval relativně nejnižší pokles zaměstnanosti v porovnání s celonárodním průměrem.

Logicky se tedy nabízí otázka, v čem spočívá podstata různé regionální odolnosti vůči jednotlivým krizím. Zpravidla je nižší odolnost vůči krizi připisována nevhodné hospodářské struktuře, zejména vyšší závislosti na průmyslovém sektoru. Toto tvrzení lze opět ověřit na příkladu Velké Británie. Následující tabulky ilustrují dopad hospodářského šoku v jednotlivých regionech oddělené pro sektor průmyslu (zahrnující zpracovatelský průmysl, horničtví, energetiku a vodní hospodářství a stavebnictví) a služeb a dává data uvádějí do souvislosti s indexy citlivosti (viz Tab. 18).

5 Klíčové faktory odolnosti místních a regionálních ekonomik vůči negativním hospodářským šokům

Závažnost hospodářské krize 2008-09 byla nepochybně dána kombinací faktorů, které se na její podobě projevily. V zásadě lze říci, že došlo současně k selhání trhu i hospodářské politiky. Není tedy divu, že krize vyvolala otázky, které se ubírají dvěma směry. Jednak je třeba podrobit přezkoumání vazbu mezi trhy na straně jedné a intervenčními zásahy států na straně druhé a v návaznosti na to se zamyslet nad samotnými základy institucionálního a regulačního rámce. Krize odhalila některé zajímavé skutečnosti týkající se tradičních názorů na zdroje ekonomického růstu, zejména na význam tvrdých infrastrukturních projektů a významu aglomeračních úspor. Ukázalo se, že vysoké finanční investice nemusí být jednoznačnou zárukou prosperity regionu a nemusí zajistit jeho odolnost vůči negativním hospodářským šokům, nejsou-li doprovázeny investicemi do lidského kapitálu a propojeny s fungujícím inovačním systémem. Do popředí se dostávají spíše měkké faktory růstu, jako předpoklad pro dlouhodobý úspěch rozvojových strategií: zásadní je způsob využití stávajících aktiv v regionu, integrovaný přístup, stupeň zapojení a vzájemné interakce mezi veškerými místními aktéry, koordinace politik na všech regionálních úrovních (nadnárodní, národní, regionální a místní), zajištění mobilizace místních zdrojů, fondů a budování nových kapacit.

Zatímco v prvotních fázích krize se logicky řešily otázky spojené s urgentní reakcí na krizi, což spočívalo především v nástrojích makroekonomické hospodářské politiky (viz Kraft a kol., 2010, s. 57 - 80), s časovým odstupem a po zažehnání akutních dopadů je na místě se zamyslet nad tím, jaké regiony či municipality projevily vůči krizi vyšší odolnost a proč, existují-li nějaké zobecnitelné vzorce či charakteristiky ekonomik, jež buď nebyly zasaženy tak výrazně, či se jim podařilo poměrně rychle zotavit a dostat se opět na dráhu ekonomického růstu. S tím je spojena celá řada dalších otázek propojujících sféru ekonomickou, politickou, sociální i environmentální.

V současnosti již existuje řada výzkumů zabývajících se dopady krize na místní ekonomiky, resp. města. Některé se zaměřují na konkrétní sektory národního hospodářství (např. Rodriguez Lopez, J., 2010; Davis, 2010) či na konkrétní regionální oblasti (např. hospodářský a sociální dopad krize na anglická města v práci Lee, Morrise a Jonesa, 2009, na americká města v práci Glaesera, 2009). Jiné se zaobírají reakcemi místních municipalit na hospodářskou krizi (např. Clark, 2009; Soto, 2010; Perlo, Paredes a Gonzales, 2009) či úlohou lidského kapitálu a inovací v souvislosti s krizí (Perlo, 2011). Již v průběhu krize byly realizovány šetření a případové studie mezinárodními organizacemi a asociacemi místních a národních vlád týkající se dopadů krize na místní ekonomiky (Clark, OECD, 2009; CEMR, 2009; URBACT 2009 a 2010), které nabízejí velmi cenná data týkající se konkrétních oblastí s praktickou ukázkou aplikovaných opatření přijatých v reakci na krizi.

V první části kapitoly bude tedy nejdříve pozornost zaměřena na vyhodnocení faktorů, které ovlivnily výsledné dopady krize na místní ekonomiky a stručně shrnuty aplikované strategie

Podíváme-li se na údaje ze současné krize je zřejmé, že dopady nejsou tak výrazně regionálně diferencované (Tab. 2018), nicméně se dají očekávat ještě do určité míry opožděné dopady v důsledku úsporných fiskálních opatření v regionech, které jsou tradičně více závislé na zaměstnanosti ve veřejném sektoru (což se opět týká severních regionů). Každopádně z uvedených dat lze potvrdit fakt, že koncept regionální odolnosti není statický, nýbrž podléhá vývoji a změnám tak, jak se mění faktory a mechanismy formující odolnost regionu.

5.5 Vybrané faktory podporující regionální odolnost vůči krizi

V zásadě je možné popsat čtyři základní fáze odolnosti, které jsou utvářeny rozdíly v několika charakteristikách (Simmie, Martin, 2010, s. 7):

- *akumulované zdroje* zahrnující kompetence firem, schopnosti místní pracovní síly, institucionální uspořádání, fyzickou a měkkou infrastrukturu (jako je podniková a pracovní kultura), etc.,
- *vnitřní vazby* zahrnující vztahy, sílu a spolupráci mezi firmami a jednotlivými místními subjekty, formální i neformální obchodní spojení, mobilita pracovní síly, etc.
- *kreativní a flexibilní reakce* závisí na inovační kapacitě místních firem, podnikatelských schopnostech, tvorbě nových firem, institucionálních inovacích, přístupu k investicím a ochotě pracovníků k rekvalifikaci.

Institucionální rámec nabývá na významu právě v období krize, kdy je zapotřebí takové místní či regionální vedení, které dokáže zkoordinovat veškeré zdroje a subjekty napříč jednotlivými územními úrovněmi od nadnárodní po místní. Otázka způsobu řízení rozvoje z co nejnižší úrovně se dostává opět do popředí a ztělesněním daného přístupu je příklad z Velké Británie, kdy po letech existence devíti regionálních agentur, jež byly z velké části zodpovědné za regionální rozvoj, se důraz přenáší na úroveň místní v podobě tzv. Místních ekonomických partnerství (v originále Local Economic Partnerships). V zásadě se jedná o aplikaci tzv. Private Public Partnership konceptu, který je využíván ve Velké Británii již od 80. let. LEP vznikají postupně od r. 2010 na základě zapojení subjektů soukromého i veřejného sektoru a jejich hlavním úkolem je vytvořit jasnou a silnou strategii a vizi pro svou komunitu. Jejich právní forma není přesně legislativně upravena a na rozdíl od předchozí praxe mají být schopny financovat svoje provozní náklady samy, tedy nezávisle na státních dotacích. V současnosti je velmi předčasné hodnotit, bude-li daný koncept v praxi úspěšný, nicméně je to natolik výrazný posun v rámci řízení regionálního rozvoje v reakci na realitu hospodářské krize, že stojí za zmínku.

Další zajímavé náměty podporující myšlenku regionální odolnosti přináší studie McInroye a Longlands z Centra pro místní hospodářské strategie (Centre for Local Economic Strategies), která rozšiřuje důraz z čistě ekonomických faktorů na další důležité aspekty rozvíjející kapacitu místa, vytváření sítí a vztahů v rámci oblasti jako jsou (McInroy, Longlands, 2010, s. 25):

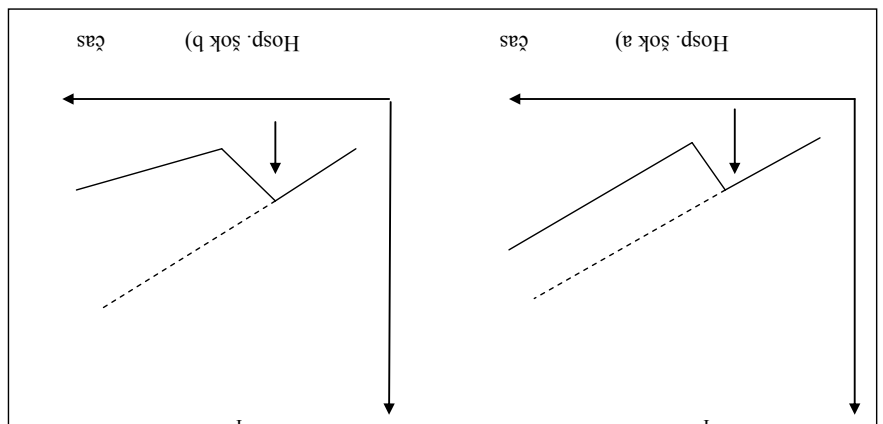

Obr. 33: Negativní hysterezní dopad hospodářského šoku na regionální růst

Pozn:
a) permanentní pokles v úrovni, obnovení růstového trendu z období před recesí
b) permanentní pokles v úrovni, pokles tempa růstu

Zdroj: Martin, Simmie, 2010, s. 13

Zejména druhý případ představuje téměř patologickou situaci, kdy nedochází pouze k selekci mezi produktivními sektory, firmami a pracovníky, ale dochází k trvalému poklesu regionálního výstupu a zaměstnanosti. Každopádně v obou schematických popsaných případech vykazují regionální/místní ekonomiky pomětmě malou odolnost vůči ekonomickým šokům.

Negativní hospodářský šok může ovšem přinést i pozitivní efekty, a to např. tehdy když díky optimistickým očekáváním, dostupnosti volných kapacit k rozšíření produkce a pracovních mist, vzniku nových firem či zvyšování produktivity, se regionální ekonomiky nejenom vrátí do výchozí úrovně, ale dokonce nastoupí cestu rychlejšího ekonomického růstu než v období před krizí. Zde pak mohou nastat teoretický dvě varianty: buď ekonomika za určitou dobu dosáhne vrcholu svého růstu (nelze přilákat další dodatečné zdroje) a pak se vrátí na tempo růstu před krizí (viz obrázek c) nebo se ji podaří přilákat další zdroje kapitálu či pracovní síly, začne se rozvíjet nový hospodářský sektor či se díky inovacím podaří udržet dlouhodobě zvýšenou produktivitu a tím i tempo růstu nastoupené po krizi (viz následující obrázek d).

V současnosti je již důležité přesunout zájem na nástroje dlouhodobého charakteru, které v zásadě nemusí být nutně pouhou reakcí na krizi, ale mohou být součástí širší dlouhodobé strategie či vize rozvoje místa/regionu. Je tedy nutné specifikovat klíčové faktory růstu, jež by byly předpokladem socioekonomického rozvoje a současně by přispěly k vyšší stabilitě, resp. odolnosti vůči jakýmkoli negativním šokům v budoucnosti. Jak prokázala analýza OECD, je pomětné obtížné předvídatelné kde a v důsledku čeho bude docházet k ekonomickému růstu. Překvapivým faktem se může jevit skutečnost, že více než v polovině zemí OECD přispívají k národnímu růstu procentuálně více tzv. zaostávající regiony (vyjádřené HDP/obyv. pod národním průměrem) než regiony s nejvyšším HDP na hlavu. ČR patří k jednomu z nejvýraznějších příkladů tohoto tvrzení (spolu se Slovenskem a Austrálií) s více než 60% příspěvkem zaostalých regionů k národnímu růstu během poslední dekády (OECD, 2009, s. 20). Proč tedy některé regiony rostou rychleji než jiné a proč některé dalekо lépe odolaly dopadům krize?

Ukazuje se, že s infrastrukturními investicemi jakožto hlavními zdroji růstu regionů se pojí dva protichůdné procesy – na jedné straně region propojují s okolním prostředím, což na druhé straně usnadňuje unikání ekonomických zdrojů mimo region (jedná se o fenomén popsaný již Hirschmannem v r. 1958 jako tzv. „leaking by linking"). Snižováním meziregionálních dopravních nákladů je pro firmy levnější koncentrovat svoji činnost v jádru regionu za využití aglomeračních úspor a dodávat své výrobky do okrajových částí oblasti. Nicméně i tento proces má svá omezení, protože neustále narůstající města postupně zaznamenávají vyšší společenské náklady (znečištění, zácpy, kriminalita atd.). V každém případě je zřejmé, že otázka dlouhodobě stabilní regionální ekonomiky bude vyžadovat zajištění maximalizace využití investic (což znovu otevírá vzájemnou vazbu s lidským kapitálem a inovacemi) a minimalizace úniků mimo region.

5.2 Koncept odolnosti regionální/místní ekonomiky

Stupeň globalizace a vzájemného propojení jednotlivých národních a regionálních ekonomik přináší sice svá pozitiva, a to zejména v obdobích ekonomického rozkvětu, ale v okamžicích hospodářských problémů naopak vzájemná závislost a vysoká otevřenost ekonomik zvyšuje zranitelnost a náchylnost ekonomik vůči otřesům. Nelze se tedy divit, že v souvislosti s dozrívající hospodářskou krizí se objevují nové přístupy formující zcela nový pohled na problematiku místního/regionálního rozvoje a regionální politiky, zaměřující se více na otázku pružnosti či odolnosti na změny či otřesy jakéhokoli charakteru (počínaje přírodními katastrofami, politickými otřesy a konče hospodářskými šoky) spíše než na užší koncept čistě ekonomického růstu či konkurenceschopnosti.

Uvedený koncept je v originále nazývaný „resilience", což nalézá jen obtížně plné ekvivalentní termín v češtině. Nejvíce se mu blíží výraz „odolnost" nicméně při hlubší analýze může docházet k pojmovým zmatkům, protože odolnost představuje v originále pouze jednu ze čtyř vzájemně propojených komponent tvořících „resilience" (viz dále). Kořeny uvedené koncepce spočívají v environmentálních studiích zaměřujících se na biologickou schopnost adaptovat se a prospívat za různých environmentálních podmínek.

Tab. 16: Hlavní reakce místních municipalit na ekonomickou krizi ve čtyřech základních oblastech

Hlavní místní opatření k podpoře:	Krátkodobé/střednědobé	Dlouhodobé
Podnikání	• opatření ke zlepšení přístupu SME k úvěrům • zjednodušení procedury pro založení a snížení nákladů sociálního pojištění a daní pro nové mikropodniky a OSVČ • poradenství pro podnikatele • podpora zadávání místních veřejných zakázek • "buď místní, kupuj místní" kampaň podporující místní obyvatele, aby nakupovali místní produkty (viz místní multiplikátor)	• program pro rozvoj inovací a podporu diverzifikace hospodářských činností • finanční podpora vzniku sociálních podniků • investice na podporu environmentálních technologií a obnovitelných energií • tvrdé infrastrukturní projekty
zaměstnanost	• tvorba dočasných pracovních míst municipalitami • rekvalifikace pracovní síly pro budoucí růstové sektory • stáže a praxe v municipalitách • tvorba zón zaměstnanosti: daňové pobídky, odpuštění nájemného na určité časové období etc. • finanční podpora společností najímajících absolventy • kratší pracovní týden k udržení pracovních míst ohrožených krizí	• rekvalifikace pracovníků, kteří přišli o práci • tvorba dlouhodobých pracovních míst prostřednictvím investic do zelených technologií a zjednodušení založení podniku • udržení mladých lidí ve školách k zajištění jejich dodatečné kvalifikace v perspektivních hospodářských sektorech (IT, zdravotnictví, vzdělávání…)
sociální sektor	• posílení podpor v nezaměstnanosti • finanční podpora ohrožených skupin • sociální podpora starších • úvěrové poradenství a hypotéční záchranný plán	• nákup domů, které nejsou developeři schopni prodat, s využitím pro sociální bydlení a tržní pronájem
místní rozpočty	• urychlení infrastrukturních a regeneračních projektů • aplikace fondů EU k navýšení zdrojů financování • nová regulace PPP k přilákání soukromých investic • zlepšení procesu vybírání daní	• úpravy rozpočtu • sladění národních a regionálních rozpočtů

Zdroj: URBACT, 2010, Clark, 2009, vlastní zpracování

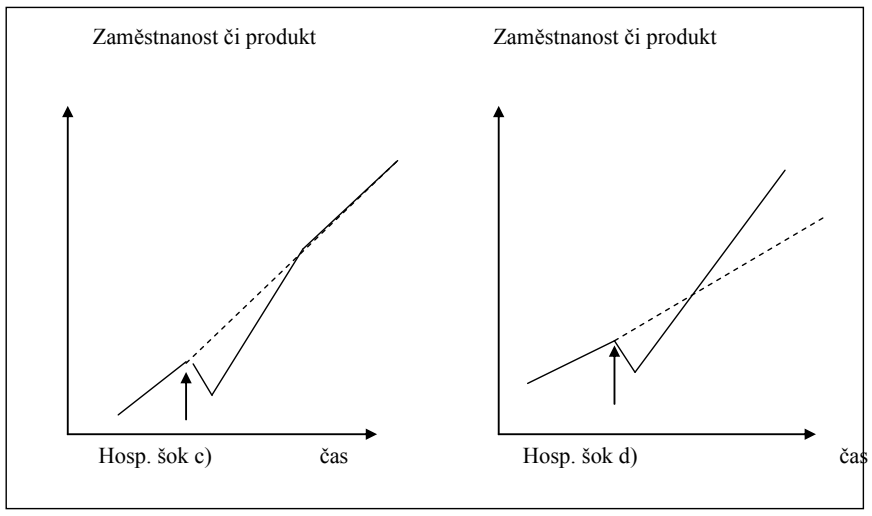

Obr. 34: Pozitivní hysterezní dopad hospodářského šoku na regionální růst

Pozn:
c) zotavení na vyšší úroveň, obnovení míry růstu z období před recesí
d) zotavení k udržitelnému vyššímu tempu růstu

Zdroj: Martin, Simmie, 2010, s. 13

Jak je patrné, „resilience" představuje dynamický proces a nikoli statickou vlastnost ekonomiky. V rámci termínu „resilience" se promítají současně čtyři vzájemně provázané dimenze: odolnost (resistence), zotavení (recovery), reorientace (re-orentation) a oživení (renewal) – viz následující obrázek.

Tab. 15: Souhrn faktorů určujících rychlost nástupu a míru dopadu krize na místní ekonomiku

Rychlost nástupu zhoršení ekonomických podmínek v místní ekonomice závisí na:	• sektoru, v němž má krize svůj počátek • stupni globalizace daného sektoru • propojenosti místa s uvedeným sektorem • stupni závislosti na větších místních ekonomikách v rámci národní ekonomiky • preventivních opatření
Hloubka zhoršení ekonomických podmínek v dané lokalitě závisí na:	• do jaké míry je místní ekonomika závislá na sektoru v krizi • je-li ekonomika závislá na jednom či více sektorech v krizi • stupeň závislosti na větších místních ekonomikách v rámci národní ekonomiky • reakci místních municipalit na krizi (opatření ke zmírnění, strategie obnovy)

Zdroj: Clark, 2009, s. 44

Na základě zmiňovaných studií a výzkumů lze stanovit nejproblematičtější oblasti z hlediska zasažení krizí v rámci místních ekonomik. Až na světlé výjimky zaznamenala většina měst a regionů nárůst *nezaměstnanosti* v důsledku problémů některých sektorů či firem. K nejzásadnějším problémům nicméně patří dopad krize na *místní rozpočty*, které jsou konfrontovány s nižšími daňovými příjmy i poklesem fiskální hodnoty reálného majetku což současně s potřebou vyšších výdajů zejména na sociální účely vyvolává obavy ohledně budoucích investic.

Dříve než se pozornost zaměří na dlouhodobé aspekty formující vyšší regionální odolnost vůči negativním hospodářským šokům, budou nyní stručně nastíněna opatření realizovaná na místní úrovni v bezprostřední reakci na krizi. Ačkoli hlavní proud opatření proti krizi tvořila opatření přijatá na národní či nadnárodní úrovni (viz Kraft a kol., 2010, kap. 3), také na lokální úrovni některé municipality přistoupily k formulaci specifických strategií či alespoň implementovaly nějakým způsobem upravený národní rámec. Přehled možných opatření místních orgánů založený na zmiňovaných výzkumech OECD (2009) a URBACT (2009, 2010) nabízí následující tabulka.

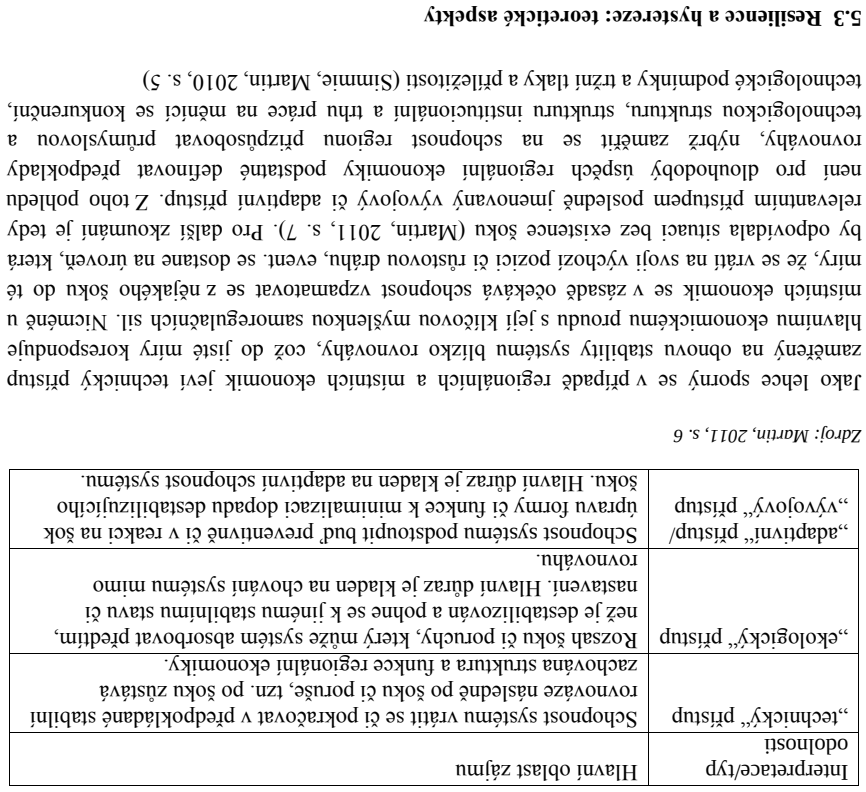

Obr. 35: Čtyři dimenze regionální hospodářské odolnosti vůči hospodářským šokům

Zdroj: Martin, 2011, s. 16

Jak naznačuje uvedené schéma, mezi základní faktory podmiňující odolnost a schopnost ekonomiky zotavit se z hospodářského šoku patří zejména struktura místní ekonomiky, konkurenceschopnost a sklon k inovacím místních firem, vzdělaná pracovní síla a místní instituce (orgány veřejné správy).

5.4 Praktická ukázka aplikace: měření odolnosti britských regionů

Martin (2011) se pokusil ve své práci také empiricky ověřit koncept regionální odolnosti na příkladu britských regionů, přičemž cílem bylo identifikovat regionální rozdíly v reakci (odolnosti), zotavení a oživení, zatímco otázka strukturální reorientace byla zmíněna jen okrajově. Pro praktickou ilustraci uvedeného konceptu lze využít empirické výsledky výzkumu provedeného na základě regionálních dat z Velké Británie.

Martin (2011) se zaměřil na období tří hlavních recesí, které ovlivnily hospodářský vývoj Velké Británie během posledních čtyř desetiletí, tj. 1979-82, 1990-92 a 2008-10. Data prokázala poměrně odlišný vývoj zaměstnanosti v jednotlivých regionech. Poměrně jednoduchou metodou pro měření prvního z aspektů tvořícím regionální „resilience“ je

V současné době převzali a rozpracovávají uvedený koncept odborníci z řad regionálních analytiků, ekonomů územního rozvoje a hospodářských geografů. V zásadě lze daný koncept aplikovat pro sledování odolnosti v reakci na příchod katastrofy, stejně jako i na hospodářské šoky. Mezi nejvýznamnější autory v této oblasti patří zejména Rose a Liao (2005), Vale a Campanella (2005), Stehr (2006), Foster (2007), Hill, Wial a Wolman (2008), Pendall (2010) (Martin, 2001, p. 2), Christopherson, S., Michie, J. a Tyler, P. (2010) a na lokální úrovni rozpracovali uvedený pojem McInroy, N. a Longlands, S. (2010). V české odborné literatuře se s problematikou regionální odolnosti zabývala v nedávné minulosti např. Kučerová (2006).

Daný koncept se nachází teprve ve fázi odborné diskuze a některí odborníci jej považují za pomětě kontroverzní. Současná krize přinesla pro místní a regionální ekonomiky řadu výzev, a to nejenom z hlediska adekvátní reakce na krizi, ale zejména kvůli následným dopadům přijatých opatření hospodářské politiky. Díky nim se umocnily problémy již samo o sobě napjatých veřejných financí, což si v důsledku vynutilo řadu restriktivních opatření, čímž se otázka odolnosti místních ekonomik vůči těmto událostem stala velmi aktuální.

Je třeba mít na paměti, že označení „resilience“ místní či regionální ekonomiky není jednoznačně specifikované a existuje řada rozdílných názorů na to, jak by měl být přesně interpretován a měřen, jedná-li se primárně o pozitivní či negativní rys a zejména, jaké má implikace pro hospodářsko-politická opatření. Nejobecnější definice slova „resilience“ ve smyslu jeho aplikace na regionální či místní ekonomiku se vztahuje k myšlence, že se jedná o schopnost místního socio-ekonomického systému zotavit se ze šoku či poruchy jakéhokoli typu. Foster (2007, s. 14) definuje regionální odolnost jako schopnost regionu odhadnout, připravit se, reagovat a zotavit se z nějaké poruchy. Podle Hilla (2008, s. 4) pak „resilience“ znamená schopnost regionu zotavit se úspěšně z šoku, který ekonomiku vykolejil ze své cesty různě či má potenciál ji z různé cesty vykolejit.

Možné způsoby interpretace regionální odolnosti nabízí následující tabulka.

Tab. 17: Různé interpretace odolnosti

Interpretace/typ odolnosti	Hlavní oblast zájmu
„technický“ přístup	Schopnost systému vrátit se či pokračovat v předpokládané stabilní rovnovážné následné po šoku či poruše, tzn. po šoku zůstává zachována struktura a funkce regionální ekonomiky.
„ekologický“ přístup	Rozsah šoku či poruchy, který může systém absorbovat předtím, než je destabilizován a pohne se k jinému stabilnímu stavu či nastavení. Hlavní důraz je kladen na chování systému mimo rovnováhu.
„adaptivní“ přístup/ „vývojový“ přístup	Schopnost systému podstoupit buď preventivně či v reakci na šok úpravu formy či funkce k minimalizaci dopadu destabilizujícího šoku. Hlavní důraz je kladen na adaptivní schopnost systému.

Spíše negativní varianty představují dvě situace hysterezního posunu v cestě regionálního růstu, kdy v jednom případě recese snižl trvale úroveň produkce a zaměstnanosti, nicméně regionální mira růstu povede k obnovení úrovně před hospodářským šokem (viz obrázek a) či má hospodářský šok tak výrazný dopad, že zničení velké části regionální průmyslové

Zdroj: Martin, 2011, s. 6

Jako lehce sporný se v případě regionálních a místních ekonomik jeví technický přístup zaměřený na obnovu stability systému blízko rovnováhy, což do jisté míry koresponduje hlavnímu ekonomickému proudu s její klíčovou myšlenkou samoregulačních sil. Nicméně u místních ekonomik se v zásadě očekává schopnost vzpamatovat se z nějakého šoku do té míry, že se vrátí na svoji výchozí pozici či růstovou dráhu, event. se dostane na úroveň, která by odpovídala situaci bez existence šoku (Martin, 2011, s. 7). Pro další zkoumání je tedy relevantním přístupem poslední jmenovaný vývojový či adaptivní přístup. Z toho pohledu není pro dlouhodobý úspěch regionální ekonomiky podstatné definovat předpokládaný rovnovážný, nýbrž zaměřit se na schopnost regionu přizpůsobovat průmyslovou a technologickou strukturu, strukturu institucionální a trhu práce na měnící se konkurenční, technologické podmínky a tržní tlaky a příležitosti (Simmie, Martin, 2010, s. 5)

5.3 Resilience a hystereze: teoretické aspekty

S termínem „resilience“ se zásadním způsobem pojí i termín hystereze, který bývá zaměňován především v souvislosti s vývojem na trhu práce. Jedná se o situaci, kdy negativní hospodářský šok vede k trvalému zvýšení tzv. přirozené míry nezaměstnanosti (viz Cross a Allan, 1988; Franz, 1990; Cross 1993). Podle Setterfielda (2010) zahrnuje hystereze strukturální změny v ekonomice. Je-li hospodářský šok dostatečně silný, může se odrazit ve změně chování hospodářských subjektů, změnit strukturu ekonomiky a postavit ekonomiku na novou cestu rozvoje. Přitom ovšem platí, že teoreticky může negativní hospodářský šok vést k několika alternativním formám dalšího vývoje. O určité schematické znázornění těchto alternativ se pokusili ve svém výzkumu Simmie a Martin (2010, s. 13) a následně jej dále rozpracoval Martin (2011, s. 11-14).